

Kolttakulttuurisäätiö / Sää'mkulttuurifondd

## ***"Meidän oppikirjat on museossa"***

Kielipesästä kouluun – kolttasaamelaisten lasten omakielinen koulupolku -hankkeen loppuraportti

Čiöllpie'zzest škou'le – sää'mpäärnai jiijjâskiöllsaž škoulpää'ljes -ha'ŋkčõõzz loppuraportt



Anna-Katariina Feodoroff

4.7.2023



## Sisällyluettelo

Tiivistelmä .....	3
Johdanto .....	5
1 Hankkeen tavoitteet.....	10
2 Osapuolet ja yhteistyö.....	14
3 Menetelmät ja aineistot .....	18
3.1 Oppimateriaalit ja oppilasmäärät .....	18
3.2 Lait .....	21
3.3 Kumppanuusopettajuus.....	22
3.4 Opettajien verkostoituminen .....	24
3.5 Läksykerhot.....	24
3.6 Perheet.....	25
3.7 Oppilaiden väliset yhteydet.....	26
3.8 Opetussuunnitelma.....	27
4 Tulokset.....	29
4.1 Kumppanuusopettajuus.....	29
4.2 Oppimateriaalit.....	34
4.3 Opettajien verkostoituminen .....	37
4.4 Läksykerhot.....	37
4.5 Perheet.....	38
4.6 Oppilaiden väliset yhteydet.....	40
4.7 Opetussuunnitelma.....	42
5 Toteutusvaiheen arviointi.....	43
5.1 Kumppanuusopettajuus .....	43
5.2 Oppimateriaalit.....	48
5.3 Opettajien verkostoituminen .....	51
5.4 Läksykerhot.....	52



Քիօլլիբե'zzest իկոու'լե – կոլտսամելաիստե լաստե օմակիելին կոլլոլկու -հանկե /  
Կոլտկուլտուրիսիիտիօ 2023 Տիի'մկուլտուրֆոնդ

5.5 Քերիետ.....	53
5.6 Օլլիլաիդե վիլիսե յիտեյդե.....	55
5.7 Օլետուսսուոննիտելմա.....	56
6 Կուլոստե ձրվիօնտի .....	57
6.1 Կուլոստե կիլտննօն սօվելտմիսկելօիսուս.....	58
Կոմլլանուսօլլետալուս .....	58
Օլլիմերիալիտ.....	59
Օլլետալիե վերկօտիտումին .....	60
Լիկսիկերհօտ.....	61
Քերիետ.....	61
Օլլիլաիդե վիլիսե յիտեյդե.....	61
6.2 Կուլոստե մերկիտյս.....	62
7 Քօհդինտա.....	64
8 Կուլոմեմիդե-եհդօտկսե.....	69
Լիհդելուեղելօ.....	77
Լիտեե.....	80



## Tiivistelmä

Saamelaiset ovat Euroopan unionin alueen ainoa alkuperäiskansa. Kolttsaamelaiset ovat saamelaisten pieni vähemmistö. Kolttsaamen kieli ja kulttuuri ovat erittäin uhanalaisia. Monet vanhemmat, jotka eivät itse ole lapsena saaneet oppia kolttsaamen kieltä, haluavat nyt lapsilleen mahdollisuuden kielen oppimiseen.

Saamelaisten kielellisiä, kulttuurisia ja alkuperäiskansaoikeuksia turvaavat useat lait, sopimukset ja julistukset, joista keskeisimpiä ovat esimerkiksi Suomen perustuslaki, saamen kielilaki, varhaiskasvatuslaki, perusopetuslaki, lukiolaki ja YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista. Laeista, sopimuksista ja julistuksista huolimatta saamelaisten oikeudet eivät nykypäivänäkään toteudu kuin vain osin.

Vuonna 2008 perustettu Kolttakulttuurisäätiö toteutti Suomen Kulttuurirahaston tukemana Kielipesästä kouluun – kolttsaamelaisten lasten omakielinen koulupolku -hankkeen ajalla 3.1.2021–23.6.2023 tukeakseen kolttsaamelaisten lasten ja nuorten omakielistä koulupolkua ja kehittääkseen kolttsaamenkielistä kouluopetusta. Inarin kunta on ainoa paikka Suomessa, jossa kolttsaamea opetetaan lähiopetuksena ja äidinkielenä, ja sillä on saamelaisten kotiseutualueen kuntana perusopetuslain 10 §:n mukaan velvoite antaa saamen kieltä osaavien oppilaiden opetus pääosin saamen kielellä. Näiden syiden vuoksi hankkeen toiminta sijoittui Inarin kuntaan ja sen kolmeen peruskouluun: Sevettijärven, Inarin ja Ivalon kouluihin.

Tavoitteeseen pääsemiseksi hankkeessa pilotoitiin kumppanuusopettajuutta kolttsaamen kielen ja kolttsaamenkielisen opetuksen tarpeisiin kokeillen erilaisia yhteisopettajuuden malleja ja pilotoiden kolttsaamenkielistä kielikummitoimintaa koulussa. Kolttsaamenkielinen yhteis- tai kumppanuusopettajuus Sevettijärven koulussa toimi hyvin, ja ehkäisi opettajan kuormittumista ja työssä uupumusta. Tulevaisuudessa toimintaa voisi kuitenkin keskittää suomenkieliseen opetukseen tilanteessa, jossa opetusta ei ole mahdollista saada saamen kielellä. Kielikummitoiminta oli erittäin antoisa kokeilu ja toimi tarkoituksenmukaisesti Ivalon koulussa. Toimintamallia voisi soveltaa myös muiden koulujen kolttsaamen opetuksessa.

Tämän lisäksi hankkeessa ehkäistiin opettajien työssä kuormittumista luoden opettajille verkostoa, järjestämällä kehittämispäivä ja luoden oppimateriaalia opettajien ja oppilaiden tarpeisiin. Kehittämispäivä oli onnistunut ja vastasi opettajien ja oppimateriaalityöntekijöiden tarpeeseen.



## Ķiöllpie'zzest škoo'le – kolttsaamelaisten lasten omakielinen koulupolku -hanke / Kolttakulttuurisäätiö 2023 Sää'mkulttuurifondd

Tulevaisuudessakin spesifit kehittämispäivät ovat tarpeen ja niitä voisi järjestää sekä opettajille että oppimateriaalityöntekijöille, mutta myös opettajille erikseen sekä myös muiden saamen kieliryhmien kanssa. Oppimateriaalityö oli etenkin Sevettijärven koulun opettajalle arvokasta, sillä hänen ei tarvinnut työstää kaikkea materiaalia itse, ja materiaali oli laadukasta. Oppilaiden taitotaso on vaihtelevaa, ja osa valmiista, aiemmin tuotetusta materiaalista oli liian vaikeaa, ja tarve eriytetylle materiaalille on suuri. Oppimateriaalityössä tulisi tulevaisuudessa tehdä enemmän yhteistyötä opettajien ja oppimateriaalin tekijöiden kesken, sillä tarve materiaalille tulee kentältä eli koulusta.

Eri koulujen koltansaamen oppilaiden verkostoitumista tuettiin järjestämällä hankkeen aikana kaksi teemapäivää kasvokkain. Myös tulevaisuudessa yhteiset teemapäivät tai retket ovat tärkeitä kolttsaamelaisten lasten ja nuorten identiteetin ja yhteenkuuluvuuden vahvistamiseksi.

Perheitä hankkeessa tuettiin esimerkiksi järjestämällä läksykerhoja ja pitämällä vanhempainiltoja ja vanhempien infoiltoja eri teemoin. Läksykerhot eivät hankkeen aikana tuottaneet juuri tuloksia, mutta niitä voisi tulevaisuudessa kokeilla uudelleen uudella tavalla rakenteella pohjautuen lasten ja vanhempien toiveisiin. Vanhempien infoillat olivat monin tavoin antoisia ja avasivat yhteisön sisällä keskustelua, jota siellä ei välttämättä aiemmin ole yhtä avoimesti käyty. Yhteisö tarvitsee myös tulevaisuudessa keskusteluareenoita, joissa he voivat käydä turvallista keskustelua itseään koskevista asioista.

Myös opetussuunnitelman kehittäminen oli yksi tavoite, mutta se oli laajuudeltaan niin suuri tavoite, ettei sitä tämän kokoisessa hankkeessa ollut mahdollista edistää. Hankkeessa pyrittiin myös edistämään koulujen kolttsaamelaisen kulttuurin ymmärrystä sekä kielellisten oikeuksien tuntemusta. Tämä tavoite saavutettiin ainakin jossain määrin etenkin Sevettijärven koulussa, jossa saatiin lukuvuoden 2022–2023 päätteeksi todistukset ensimmäistä kertaa kolttsaameksi ja palkattiin lukuvuodelle 2023–2024 toinen koltansaamen opettaja. Huomiota on kiinnitetty myös koltansaamen kielen ja koltansaamenkielisten opetusryhmien kokoon ja koostumukseen luokkatasot huomioiden.



## Johdanto

**Koltasaamelaiset** ovat saamelaisten pieni vähemmistö. Koltansaamen kieli ja kulttuuri ovat erittäin uhanalaisia: joidenkin arvioiden mukaan koltansaamea puhuu enää noin kolmesataa henkilöä. Suuri osa koltansaamenkielisistä vanhemmista ei osaa lukea tai kirjoittaa omaa äidinkieltään, sillä kirjakieltä on alettu kehittämään ja opettamaan koulussa vasta 1970-luvulla. Monet vanhemmat, jotka itse eivät ole lapsena saaneet oppia koltansaamen kieltä, haluavat nyt lapsilleen mahdollisuuden kielen oppimiseen. Koltansaamen kieltä on elvytetty ja elvytetään esimerkiksi kielipesätoiminnan ja muun muassa Saamelaisalueen koulutuskeskuksen aikuisille suunnattujen lyhytkurssien ja vuoden kestävä koltansaamen kielen ja kulttuurin opintojen avulla. Kielen oppimiseen ja aktiiviseen käyttöön liittyy kuitenkin ylisukupolvista traumaa, taakkasiirtymää, joka voi olla esimerkiksi aikuisen kielen oppimiselle ja kielen siirtämiselle seuraaville sukupolville suuri haaste.

**Saamelaiset** ovat Euroopan unionin alueen ainoa **alkuperäiskansa**. Saamelaisten alkuperäiskansan asema on vahvistettu Suomen perustuslaissa vuonna 1995. (Saamelaiskäräjät, [Saamelaiset](#)) Suomen perustuslain 17 § mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan (Suomen perustuslaki 731/1999, 17 §). Saamelaisilla on ollut vuodesta 1996 lähtien kotiseutualueellaan kieltään ja kulttuuriaan koskeva perustuslain mukainen itsehallinto. Saamelaisten itsehallintoon kuuluvia tehtäviä hoitaa saamelaisten vaaleilla valitsema parlamentti, **Saamelaiskäräjät**. **Kolttien kyläkokous**, *Saa'mi siidsååbbar*, puolestaan on koltasaamelaisten perinteinen ja ikiaikainen itsehallintojärjestelmä, joka pitää sisällään koltasaamelaisten kylien yhteiset kyläkokoukset, jotka ovat järjestelmän ylin päättävä elin, sekä kokouksissa kolmeksi vuodeksi kerrallaan valittavat kyläkohtaiset **koltaneuvostot**.

**Saamen kielet** ovat Euroopan alkuperäiskieliä ja saamen kieliä puhutaan Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Venäjällä. Tällä hetkellä saamen kieliä on 9–10 riippuen siitä, lasketaanko Venäjän puolelle sijoittuvan akkalansaamen sammuneen vai ei. Kaikki Suomessa puhutut saamen kielet, **koltansaame**, **inarinsaame** ja **pohjoissaame**, ovat uhanalaisia kieliä, mutta häviämiskaavassa ovat erityisesti koltansaame ja inarinsaame. (Saamelaiskäräjät, [Saamelaiset](#).) Kaikki Suomessa puhutut saamen kielet ovat Inarin kunnan virallisia kieliä.

Koltansaamea on perinteisesti puhuttu Venäjällä Kuolan niemimaalla ja siihen rajoittuvilla alueilla, Suomessa ja Norjassa. Nykyään suurin osa koltansaamen puhujista asuu Inarin kunnassa Suomessa.



## Ķiõllpie'zzest škoo'le – kolttsaamelaisten lasten omakielinen koulupolku -hanke / Kolttakulttuurisäätiö 2023 Sää'mkulttuurifondd

Arvioiden mukaan koltansaamalla on noin 300 äidinkielistä puhujaa Suomessa. (Saamelaiskäräjät, [Saamelaiset](#).) Venäjällä koltansaamen puhujia on nykyään arvioiden mukaan 20–30. Norjan alkuperäiset kolttsaamelaiset ovat sulautuneet valtaväestöön, mutta Norjassa asuu jonkun verran Suomesta muuttaneita kolttsaamelaisia kielen puhujia ([Kolttsaamelaiset, kieli](#)). UNESCO määrittelee koltansaamen äärimmäisen uhanalaiseksi kiekeksi (*critically endangered*), joita UNESCO:n mukaan on maailmassa 383 (UNESCO, The World Atlas of Languages). Näihin kuuluvat myös uumajansaame ja piitimensaame, joiden perinteiset puhuma-alueet ovat Ruotsissa ja Norjassa (Sámi Giellagáldu).

Kolttsaamelaisten perinteiset asuinalueet sijaitsivat nykyisten Venäjän, Norjan ja Suomen alueilla. Alue jakautui seitsemään siidaan (*Näätämö, Paatsjoki, Petsamo, Muotka, Suonikylä, Nuortijärvi ja Hirvas*), joissa jokaisessa oli talvikylä. Valtioiden rajojen vedot ja muut poliittiset prosessit aiheuttivat sen, että kolttsaamelaiset asuvat nykyään kolmen valtion alueella. Norjassa kolttsaamelaiset asuvat Neidenin ja Paatsjoen alueella. Venäjällä suurin osa kolttsaamelaisista asuu nykyään Luujärven kaupungissa.

Suomessa evakkoaikojen päätyttyä kolttsaamelaiset sijoitettiin Inarin kunnan itäosaan: Nellimin kylään Petsamon siidan asukkaat, Keväjärvelle Paatsjoen siidan asukkaat ja Sevettijärvi-Näätämö alueelle Suonikylän asukkaat. **Kolttalaissa** alue säädettiin **koltta-alueeksi**. Suurin osa kolttsaamelaisista asuu yhä tällä nimenomaisella koltta-alueella, erityisesti Sevettijärvellä. Kolttalain (253/1995) tarkoitus on edistää kolttaväestön ja -alueen elinolosuhteita ja toimeentulomahdollisuuksia sekä ylläpitää ja edistää kolttakulttuuria. ([Kolttsaamelaiset, Koltta-alue](#))

Saamelaisten kielellisiä, kulttuurisia ja alkuperäiskansaoikeuksia turvaavat useat lait, sopimukset ja julistukset. Näistä keskeisimpiä ovat esimerkiksi Suomen perustuslaki, saamen kielilaki, saamelaiskäräjälaki, kolttalaki, varhaiskasvatustilaki, perusopetuslaki, lukiolaki, YK:n lasten oikeuksien yleissopimus, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista sekä YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus. Laeista, sopimuksista ja julistuksista huolimatta saamelaisten oikeudet eivät nykypäivänä edelleenkään toteudu kuin vain osin.

Lasten oikeus saada tasokasta koltansaamen kielen tai koltansaamenkielistä opetusta ei tällä hetkellä toteudu johtuen sekä pätevien opettajien ja laadukkaan oppimateriaalin puutteesta että yleisestä kielitilanteesta. Koltansaamen kielipesässä oppivat lapset eivät saa koltansaamenkielistä kouluopetusta siirtyessään varhaiskasvatuksesta kouluun. Koltansaamenkielisen koulupolun katkeamisen taustalla on moninainen ongelmavyöhyke, jossa ongelmat ruokkivat toisiaan muodostaen



## Ķiöllpie'zzest škoo'le – kolttsaamelaisten lasten omakielinen koulupolku -hanke / Kolttakulttuurisäätiö 2023 Sää'mkulttuurifondd

ongelmien kehän. Vaikka vanhemmat valitsevat lapselleen koltansaamenkielisen kouluopetuksen, käytännössä lapsilla on käytössään suomenkieliset oppikirjat.

Tällä hetkellä ei ole yhtään pätevää koltansaamenkielistä tai koltansaamentaitoista luokanopettajaa, ja vain yksi muodollisesti pätevä koltansaamen kielen aineenopettaja. Vanhemmilla saattaa olla pelkona, että pätevien opettajien ja laadukkaan, ajantasaisen materiaalin puuttuessa lapset eivät saa saamen kielen ja/tai saamenkielisessä opetuksessa laadukasta opetusta eivätkä riittäviä tietoja ja taitoja elämää varten, joten he valitsevat lapsilleen suomen kielen ja/tai suomenkielisen opetuksen. Oppilaiden vanhemmilla voi olla myös pelkona se, että jos he eivät itse osaa kieltä riittävästi tai ollenkaan, he eivät voi auttaa lapsia esimerkiksi läksyjen teossa. Kun on pelkona, että lasten oppimisen mahdollisuudet ovat heikommat koltansaamenkielisessä opetuksessa kuin suomenkielisessä, on helpompi valita lapselle suomen- kuin saamenkielinen kouluopetus.

Myös koltansaamenkielisten opettajien työmäärä on valtava verrattuna suomenkielisten opettajien työhön. Suomenkielisen opettajan ongelmana on usein valita useasta eri oppikirjasarjasta itselleen mieluisin. Koltansaamen kielellä opettava joutuu tuntien pedagogisen suunnittelun lisäksi suunnittelemaan ja valmistamaan itse suurimman osan tunneilla käytettävistä oppimateriaaleista, koska useimpiin oppiaineisiin ei ole edes olemassa ajantasaista koltansaamenkielistä materiaalia. Tämä kuormittaa opettajia ja vähentää halukkuutta toimia opettajana, mistä taas seuraa pula opettajista.

Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti helmikuussa 2020 saamen kielten ja saamenkielisen opetuksen kehittämistyöryhmän. Työryhmän tehtävänä oli tarkastella saamenkielisen varhaiskasvatuksen, saamelaisten kulttuuri- ja kielipesätoiminnan, saamelaisopetuksen ja -koulutuksen tilaa sekä tehdä esityksiä muun muassa saamen kielten ja saamenkielisen opetuksen, koulutuksen, varhaiskasvatuksen sekä saamelaisten kulttuuri- ja kielipesätoiminnan kehittämisestä ja saatavuuden vahvistamisesta, sekä opetus- ja varhaiskasvatushenkilöstön saatavuudesta. Osana työryhmän työtä teetettiin selvitys saamenkielisen opetus- ja varhaiskasvatushenkilöstön saatavuudesta ja koulutuspoluista (Arola 2020). Selvityksen mukaan Inarin kunnan ala-asteen kouluissa on opiskeltu koltansaamea Sevettijärvellä vuodesta 1972 lähtien ja Nellimissä 1980-luvulta alkaen. Koltansaamenkielistä perusopetusta on edelleen tarjolla vain hyvin rajallisesti; opetusta on lähinnä koltansaamen kielessä. Suurin koltansaamenkielisen koulutuksen este on opettajien puute. Koska saamenkielisiä opettajia ei ole, saamenkielisen oppilaan oikeus saada yhdenvertaista, koulutetun opettajan antamaa opetusta ei usein toteudu. (Arola 2020: 20; 26.)





Ķiõllpie'zzest škoo'le – kolttsaamelaisten lasten omakielinen koulupolku -hanke /  
Kolttakulttuurisäätiö 2023 Sää'mkulttuurfondd

**Kolttakulttuurisäätiö**, *Nuõrttsää'mkulttuurfondd*, on vuonna 2008 perustettu säätiö, jonka tavoitteena on tukea ja elvyttää koltansaamen kieltä ja kulttuuria ([Kolttsaamelaiset](#), [Kolttakulttuurisäätiö](#)). Kolttakulttuurisäätiö sai **Suomen Kulttuurirahastolta** myönteisen rahoituspäätöksen *Kielipesästä kouluun – kolttsaamelaisten lasten omakielinen koulupolku* -hankkeelle (*Ķiõllpie'zzest škoo'le – sää'mpäärnai jiijjâskiõllsaž škoolpää'ljes- ha'ñkkõs*) 27.2.2021. Hankkeen tavoitteena oli selvittää, millaisia toimenpiteitä tarvitaan, jotta kolttsaamelaisten lasten siirtyminen kielipesästä kouluun koltansaamen kielen ja koltansaamenkieliseen kouluopetukseen toteutuisi. Hankkeen myötä kolttsaamelaiset lapset voisivat koltansaamenkielisten kumppanuusopettajien tuella saada koltansaamenkielistä kouluopetusta useissa eri oppiaineissa. Tämän lisäksi hankkeen tavoitteena oli pilotoida koltansaamenkielinen kumppanuusopettajuus sekä kehittää opetusmateriaalia ja työtapoja, jotka mahdollistavat koltansaamenkielisen kouluopetuksen toteutumisen.

Hankkeen aloitus viivästyi maaliskuun rekrytointien jälkeen toukokuulle 2021 ja alun perin hankkeen oli määrä päättyä 28.2.2023. Hankkeelle haettiin jatkoaikaa heti hankkeen ensimmäisessä ohjausryhmän kokouksessa 14.6.2021. Ohjausryhmä piti hankkeen jatkamista lukuvuoden 2022–2023 loppuun saakka kannatettavana, jolloin hankeaika oli lopulta 1.3.2021–23.6.2023.

Hankkeeseen palkattiin kaksi hanketyöntekijää kumppanuusopettaja-nimikkeellä. Hanketyöntekijöistä toinen, Anna-Katariina Feodoroff, palkattiin 3.5.2021–31.12.2021 väliselle ajalle 80 % työajalla ja 1.1.2022–28.3.2023 väliselle ajalle 100 % työajalla, jonka jälkeen työsopimusta jatkettiin 29.3.2023–30.4.2023 väliselle ajalle 80 % työajalla ja 1.5.2023–21.7.2023 väliselle ajalle 100 % työajalla. Kesä-heinäkuu 2023 oli varattu hankkeen loppuraportin laatimiseen. Syksyllä 2021 Anna-Katariina oli kolme kuukautta opintovapaalla opettajan pedagogisten opintojen harjoittelujen ajan. Toinen hanketyöntekijä, Hanna-Maaria Kiprianoff, palkattiin 1.8.2021–28.3.2023 väliselle ajalle 80 % työajalla. Lisäksi Kolttakulttuurisäätiön talous- ja toiminta-assistentin työajasta 10 % käytettiin hankkeen hallinnolliseen työhön. Hankkeen toiminta-alueeksi määriteltiin Inarin kunta. Inarin kunta sijaitsee saamelaisten kotiseutualueella, mikä tarkoittaa sitä, että kunta on perusopetuslain 10 § mukaan velvoitettu antamaan saamen kieltä osaavien oppilaiden opetus pääosin saamen kielellä (Perusopetuslaki 628/1998, 10 §).

Hankkeelle asetettiin ohjausryhmä hankkeen onnistumisen varmistamiseksi ja yhteistyön lisäämiseksi eri toimijoiden kesken. Ohjausryhmässä Kolttakulttuurisäätiötä edusti Kolttakulttuurisäätiön hallituksen jäsen Tiina Sanila-Aikio (1.3.2021–9.6.2022, ohjausryhmän varapuheenjohtaja) ja Minna Lehtola (7.11.2022–23.6.2023), Kolttien kyläkokousta koltthaneuvoston jäsen Jukka Tarkiainen, Saamelaiskäräjäjä Saamelaiskäräjien I varapuheenjohtaja Anni Koivisto,



## Ķiöllpie'zzest škoou'le – kolttsaamelaisten lasten omakielinen koulupolku -hanke / Kolttakulttuurisäätiö 2023 Sää'mkulttuurifondd

Suomen Kulttuurirahastoa asiamies Juhana Lassila (ohjausryhmän puheenjohtaja), Saamelaisalueen koulutuskeskusta inarinsaamen kielen ja kulttuurin opettaja Iris Kangas (ent. Mäenpää), Oulun yliopiston Giellagas-instituuttia koltansaamen yliopisto-opettaja Miika Lehtinen, Opetus- ja kulttuuriministeriötä koulutuksen vastuualueen johtaja Tiina Silander ja Inarin kuntaa Sevettijärven koulun rehtori Johanna Nieminen. Ohjausryhmä kokoontui hankkeen aikana yhteensä kuusi kertaa, ja ohjausryhmän jäsenten lisäksi kokoukseen osallistuivat hanketyöntekijät Anna-Katariina Feodoroff ja Hanna-Maaria Kiprianoff, Kolttakulttuurisäätiön asiamies Mari Gauriloff ja Kolttakulttuurisäätiön talous- ja toiminta-assistentti Mirva Tapaninen, joka toimi myös ohjausryhmän sihteerinä.



## 1 Hankkeen tavoitteet

Kolttakulttuurisäätiö on hankkeen työsuunnitelmassaan (2021, liite 1) ja lisäselvityksessään (2021, liite 2) Suomen Kulttuurirahastolle todennut, että lasten oikeus saada tasokasta koltansaamen kielen tai koltansaamenkielistä opetusta ei toteudu johtuen pätevien opettajien ja laadukkaan oppimateriaalin puutteesta sekä yleisestä kielitilanteesta. Työsuunnitelmassa todettiin myös, että koltansaamen kielipesässä kielen oppivat lapset eivät saa koltansaamenkielistä kouluopetusta siirtyessään varhaiskasvatuksesta kouluun. Kolttakulttuurisäätiö on apurahahakemuksessaan Suomen Kulttuurirahastolle hakenut apurahaa kolttsaamelaisten lasten ja nuorten omakielisen koulupolun tukemiseen ja koltansaamenkielisen kouluopetuksen kehittämiseen.

Hankkeessa oli useita eri tason tavoitteita, joista keskeisimmät apurahahakemuksessa määritellyt tavoitteet olivat:

1. hankkeen myötä kolttsaamelaiset lapset voisivat koltansaamenkielisten kumppanuusopettajien tuella saada koltansaamenkielistä kouluopetusta useissa eri oppiaineissa
2. hankkeessa pilotoidaan koltansaamenkielinen kumppanuusopettajuus
3. hankkeessa kehitetään opetusmateriaalia ja työtapoja, jotka mahdollistavat koltansaamenkielisen kouluopetuksen toteutumisen.

Kumppanuusopettajan tehtäväksi on työsuunnitelmassa määritelty muun muassa auttaa opettajia opetuksen suunnittelussa ja oppimateriaalin kehittämisessä sekä tukea kolttsaamelaisia lapsia ja heidän vanhempiaan, jotta kolttsaamelaisilla lapsilla olisi yhdenvertaiset mahdollisuudet saada hyvää ja tasokasta kouluopetusta omassa kielessään ja omalla kielellään. Tämän lisäksi lisäselvityksessä on mainittu kumppanuusopettajien tuki oppitunneilla, eli kumppanuusopettajat kokeilevat opettajan kanssa erilaisia yhteisopettajuuden malleja. Yhteisopettajuus toisi lisäselvityksen mukaan lapsille uuden kieliareenan, jossa lapset pääsisivät osaksi kahden aikuisen kielenpuhujan kommunikaatiota. Lisäselvityksessä oppimateriaalien osalta mainitaan myös, että kumppanuusopettajat voivat auttaa koltansaamen taitoisia, mutta pedagogista pätevyyttä vailla olevia opettajia suunnittelemaan pedagogisesti toimivia ja tavoitteellisia oppimiskokonaisuuksia, mutta toisaalta kumppanuusopettajat voivat tuottaa koltansaamenkielistä materiaalia tapauksessa, jossa opettajalla on pedagoginen pätevyys, mutta koltansaamen kielen taito riittämätön. Hankkeen aikana



## Ķiöllpie'zzest škoo'le – kolttasaamelaisten lasten omakielinen koulupolku -hanke / Kolttakulttuurisäätiö 2023 Sää'mkulttuurifondd

Inarin kunnassa koltansaamea opettaneet ovat olleet pedagogisesti päteviä opettajia, mutta ovat tarvinneet tukea koltansaamen kielen kanssa.

Keskeisimpien tavoitteiden lisäksi työsuunnitelmassa ja lisäselvityksessä on määritelty myös muita eri tasoisia tavoitteita hankkeelle, joihin lukeutuvat mm.:

- selvittää, millaisia toimenpiteitä tarvitaan, jotta kolttasaamelaisten lasten siirtyminen kielipesästä kouluun koltansaamen kielen ja koltansaamenkieliseen kouluopetukseen toteutuisi
- tukea koltansaamen vieraan kielen ja äidinkielen opetusta
- saavuttaa kolttasaamelaisille lapsille samanlaiset mahdollisuudet saada saamenkielistä kouluopetusta kuin esimerkiksi inarin- ja pohjoissaamen kieliryhmiin kuuluvilla lapsilla on saamelaisten kotiseutualueella
- jakaa ideoita siitä, minkälaista oppimateriaalia voisi käyttää eri ikäryhmille
- tuottaa yhteistyössä opettajien kanssa oppimateriaalia, joka lähtisi lasten ja opettajien tarpeesta
  - o tavoitteena lisätä opettajan työn mielekkyyttä, kun kaikkea oppimateriaalia ei tarvitse tehdä alusta alkaen itse sekä taata koltansaamenkielisille lapsille laadukas kouluopetus
- rohkaista vanhempia ja lapsia valitsemaan koltansaamenkielinen kouluopetus huolimatta siitä, että lapsista tai vanhemmista tai opettajista tuntuisi siltä, että lapsen kielitaito ei riitä saamenkieliseen kouluopetukseen
- tarjota riittävät tukitoimet kielipesästä koltansaamenkieliseen opetukseen siirtymiseen niin, että saamenkielinen koulupolku toteutuu ja onnistuu ja että lapsi saa hyvät eväät myös jatko-opintoihin
  - o tukitoimia tarjotaan lapsille ja heidän vanhemmilleen sekä kouluille ja opettajille
- läksykerhot tukemaan perheitä läksyjen teossa

Hankkeelle asetetut tavoitteet ovat laajoja, monitasoisia sekä osittain keskenään limittäisiä. Alun perin hanke oli suunniteltu kolmivuotiseksi, eikä hankkeen tavoitteita tarkasteltu uudelleen ennen hankkeen alkamista kaksivuotisena. Hankkeen ensimmäisessä ohjausryhmän kokouksessa 21.6.2021 päätettiin, että kumppanuusopettajat laativat seuraavaan ohjausryhmän kokoukseen syyskuussa 2021 hankkeelle konkreettisemmat tavoitteet ja välitavoitteet niihin pääsemiseksi. Ohjausryhmän toisessa kokouksessa 13.9.2021 esiteltiin hankkeelle päätavoitteeksi tukea kolttasaamelaisten lasten ja nuorten omakielistä koulupolkua ja kehittää koltansaamenkielistä kouluopetusta. Päätavoitteeseen pääsemiseksi määriteltiin hankkeen tarkoituksiksi:

- 1) pilotoida kumppanuusopettajuutta



- 2) taata kumppanuusopettajan tuella lasten mahdollisuus saada koltansaamenkielistä kouluopetusta useissa eri oppiaineissa tuottamalla opetussisältöjä ja oppimateriaaleja koltansaameksi ja saamelaiskulttuuri huomioiden
- 3) kumppanuusopettajan tarjoama tuki kouluille, opettajille ja perheille esimerkiksi vierailemalla opettajien eri oppitunneilla Ivalon, Inarin ja Sevettijärven kouluissa, kokeilemalla erilaisia apu- ja yhteisopettajuuden muotoja ja erilaisia koltansaamenkielisen opetuksen järjestämistapoja, tukemalla kouluja kolttsaamelaisen kulttuurin ymmärtämisessä, laajentamalla materiaalipankin sisältöä, järjestämällä läksypajoja oppilaille, järjestämällä kehittämispäiviä opettajille, järjestämällä vanhempainiltoja sekä tiedottamalla hankkeesta sekä saamen kielen ja saamenkieliseen opetukseen liittyvistä aiheista. Lisäksi edistetään koltansaamen kielen ja koltansaamenkielisen opetuksen opetussuunnitelmaa ja luodaan opettajien kumppanuusverkosto.
- 4) tehdä yhteistyötä Saamelaiskäräjien oppimateriaalitoimiston kanssa oppimateriaalityön tarpeista ja koordinoinnista, Sää'm Ķiõllka'lddi - saamen kielten ammatti- ja resurssikeskuksen kanssa normitus- ja sanastotyössä sekä Saamen kielten etäyhteyksiä hyödyntävän opetuksen pilottihankkeen kanssa oppimateriaalien laatimisessa ja jakamisessa.

Samassa kokouksessa ohjausryhmä päätti käyttää seitsemän osa-alueen raportointimallia, jolle oli laatinut pohjan ohjausryhmän puheenjohtaja Juhana Lassila Suomen Kulttuurirahastosta. Ohjausryhmän 4. kokouksessa 9.6.2022 raportointimallia muutettiin kahdeksankohtaiseksi. Lopulliseen kahdeksan osa-alueen raportointimalliin kuuluivat seuraavat osa-alueet:

### **1. Kumppanuusopettajat -mallien kokeileminen**

### **2. Oppimateriaalit**

- a) tavoitteena tuottaa materiaaleja äidinkieliseen perusopetukseen ja koota sanastoa ympäristöopin opetukseen
- b) tavoitteena koota materiaalit yhteen paikkaan, josta ne ovat helposti saatavilla
- c) tavoitteena käydä läpi Saamelaiskäräjien koulutus- ja oppimateriaalitoimiston kanssa oppimateriaalityön tarpeita ja työn koordinaatiota
- d) tavoitteena listata olemassa oleva oppimateriaali ja jakaa se vuosiluokkasuosituksiksi
- e) edellisten opettajien materiaalien arkistointi
- f) materiaalin jakaminen opettajien kesken ja siihen innostaminen.

### **3. Opettajien, opettajiksi aikovien ja oppimateriaalityöntekijöiden kehittämispäivät**

### **4. Läksykerhot**

### **5. Perheet**



## Ķiöllpie'zzest škoou'le – koltasaamelaisten lasten omakielinen koulupolku -hanke / Kolttakulttuurisäätiö 2023 Sää'mkulttuurifondd

- a) tavoitteena selvittää, mitä tarvitaan, jotta lasten siirtyminen koltansaamenkieliseen kouluopetukseen toteutuisi
- b) lukukausittaiset vanhempainillat

### **6. Hankkeen infopäivät**

tavoitteena kotien, koulujen ja kieliyhteisön yhteistyön parantaminen

### **7. Oppilaiden väliset yhteydet ja teemapäivät**

### **8. Opetussuunnitelma**

tavoitteena edistää koltansaamen ja koltansaamenkielisen opetuksen opetussuunnitelmaa

Yllä lueteltujen teemojen alle sijoittuvia tavoitteita voidaan pitää hankkeen kärkitavoitteina.



## 2 Osapuolet ja yhteistyö

Hankkeen keskeisimpinä osapuolina olivat Kolttakulttuurisäätiö, Suomen Kulttuurirahasto ja Inarin kunta. Kolttakulttuurisäätiö haki vuonna 2021 Suomen Kulttuurirahastolta 400.000 euron apurahaa kolmeksi vuodeksi ajalle 1.3.2021-28.2.2024. Suomen Kulttuurirahasto myönsi 1.2.2021 Kolttakulttuurisäätiölle 200.000 euroa kolttsaamelaisten lasten ja nuorten omakielistä koulupolkuja tukevan ja kolttsaamenkielistä kouluopetusta kehittävän kaksivuotisen hankkeen toteuttamiseen. Hankkeen toimialueena on saamelaisten kotiseutualueella sijaitseva Inarin kunta, joka on ainoa kunta Suomessa, jossa kolttsaamea opetetaan lähiopetuksena ja äidinkielenä. Kolttsaamen kielen ja kolttsaamenkielisen opetuksen tarjoamiseen on Inarin kunnalla myös lakisääteinen velvoite (ks. esim. Perusopetuslaki 628/1998, 10 §). Inarin kunnan alueella toimii kolme peruskoulua, Inarin, Ivalon ja Sevettijärven koulut, joissa kaikissa opetetaan kolttsaamen kieltä. Asemansa vuoksi Inarin kunta oli hankkeen keskeisimpiä osapuolia ja yhteistyökumppaneita.

Hankkeen osapuolet ja yhteistyökumppanit ovat hankkeen alussa työsuunnitelmassa määritelty pitkälti sen mukaan, ketkä toimivat kolttsaamen kielen tai kolttsaamenkielisen opetuksen ja kielityön parissa. Tällaisiksi toimijoiksi on työsuunnitelmassa määritelty **1) Inarin kunta**, joka järjestää kielipesätoimintaa sekä perusopetusta ja lukio-opetusta, **2) Saamelaisalueen koulutuskeskus**, joka järjestää ammatillista koulutusta, saamen kielten lukuvuosikoulutusta sekä kieli- ja kulttuurikursseja, **3) Giellagas-instituutti**, joka järjestää yliopistokoulutusta ja kielentutkimusta, **4) Saamelaiskäräjät**, jonka tehtävänä on oppimateriaalin tuottaminen ja viranomaisten käännöstarpeista huolehtiminen sekä **5) Saamen kielikaltio** (Sää'm Ķiöllka'lddi) – saamen kielten ammatti- ja resurssikeskus, joka vastaa kielen normituksesta ja kielenhuollosta sekä neuvoo kieliasioissa. Yhteistyötä Saamen kielikaltion kanssa ei kuitenkaan voitu toteuttaa, sillä kielikaltion toiminta on ollut katkolla suurimman osan hankeajasta. Kielipesästä kouluun -hankkeessa on ollut tarkoituksena täydentää näiden toimijoiden työtä, sillä tällainen kumppanuusopettajuus ei tällä hetkellä ole minkään edellä mainitun tahon perustehtävä. Hankkeen suunnitteluvaiheessa ajatuksena oli, että kumppanuusopettajat olisivat tulevaisuudessa osa Talvikylän kielikeskustoimintaa. Talvikylä (*Tä'lvvsijdd*) on Kolttakulttuurisäätiön pitkäaikainen tavoite. Sen on tarkoitus olla elävän kolttakulttuurin keskus, joka tarjoaa monenlaista toimintaa ja erilaisia palveluita eri ikäisille.



**Kolttien Kyläkokous** on toiminut hankkeen yhteistyökumppanina osana verkostoa. Konkreettinen yhteistyö Kyläkokouksen kanssa on tapahtunut erinäisten tapaamisten ja ohjausryhmätyöskentelyn kautta. Kielipesästä kouluun -hanke on ollut myös resurssina Kyläkokoukselle asiantuntemuksen ja käytännön kautta esimerkiksi Inarin kunnan suuntaan sekä muun muassa oikeusministeriön ja Norjan Saamelaiskäräjien kasvatus-, hoito- ja koulutuslautakunnan (pohjoissaameksi *bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegoddi*, norjaksi *oppvekst-, omsorg- og utdanningskomiteen*) tapaamisissa keskittyen koltansaamen kielelliseen tilanteeseen ja kielityöhön, koulumaailmaan, varhaiskasvatukseen ja koltasaamelaisten lasten kielellisiin oikeuksiin.

Ennakkoon määriteltyjen tai suunniteltujen yhteistyötahojen lisäksi hankkeen aikana on tullut mukaan myös uusia yhteistyökumppaneita. **Saamelaiskäräjien koulutus- ja oppimateriaalitoimiston** lisäksi yhteistyötä tehtiin hankkeen aikana **Saamelaiskäräjien saamen kielen toimiston ja yleisen toimiston kanssa**. Koulutus- ja oppimateriaalitoimiston kanssa tehtiin esimerkiksi oppimateriaalien koordinoitua, jolla pyrittiin siihen, että eri toimijat eivät tee samaa työtä, vaan oppimateriaalityötä jaetaan eri toimijoiden kesken. Kumppanuusopettaja Anna-Katariina Feodoroff on myös hankkeen aikana osallistunut koltansaamen oppimateriaalityön ohjaustyöhön Saamelaiskäräjien koulutus- ja oppimateriaalitoimiston koltansaamen oppimateriaalituotannon kehittämistyöryhmän kautta. Hankkeen päättyessä hankkeessa tuotetut oppimateriaalit luovutettiin Saamelaiskäräjien koulutus- ja oppimateriaalitoimistolle.

Saamen kielen toimistosta yhteistyökumppanit löytyivät **kieliturvasihteeristä** ja **kielipesäohjaajasta**. Kieliturvasihteerin kanssa yhteistyökuviot painottuivat oikeudellisiin asioihin: kieliturvasihteerillä on tietoa saamelaisten kielellisistä oikeuksista monella tasolla ja hankkeen kannalta keskeisimpiä oikeuskysymyksiä, jotka asettuvat kieliturvasihteerin toimikuvaan, ovat lasten kielelliset oikeudet varhaiskasvatuksessa. Saamen kielen toimiston kielipesäohjaajan kanssa tehty yhteistyö painottui myös varhaiskasvatuksen kentälle, mutta toisaalta myös laajempaan kontekstiin, esimerkiksi vanhemmille tarjottuun kielineuvontaan. Yhteistyö Saamelaiskäräjien koulutus- ja oppimateriaalitoimiston sekä saamen kielen toimiston kanssa oli erittäin sujuvaa ja mutkatonta. Saamelaiskäräjät oli hankkeen kannalta yksi keskeisimmistä yhteistyökumppaneista, mutta myös tärkeä resurssi.

Saamelaiskäräjien yleisen toimiston osalta hankkeen aikana tehtiin yhteistyötä **Saamelaisen lasten kulttuurikeskus Mánnun** kanssa. Yhteistyö Mánnun kanssa liittyi hankkeessa toteutettuihin kaikkien Inarin kunnan peruskoulujen koltansaamen opiskelijoiden yhteisiin teemapäiviin ja niiden sisällöntuotantoon. Keväällä 2022 toteutetussa oppilaiden teemapäivässä Sevettijärvellä Mánnu kustansi toisen työpajaohjaajan palkkion ja matkakulut. Keväällä 2023 toteutetussa koltansaamen





oppilaiden kulttuurimatkan osalta Mánnu osallistui työpajojen ohjelmasisältöjen tuottamiseen sekä Neidenin opintoretken sisältöjen suunnitteluun. Mánnu osallistui kulttuurimatkan kuluihin työpajaohjaajien palkkioiden ja matkakulujen osalta. Yhteistyö Saamelaisen lastenkulttuurikeskus Mánnun kanssa mahdollisti sen, että teemapäivät pystyttiin toteuttamaan sellaisessa laajuudessa ja kokonaisuudessa, joita kumpikaan taho ei olisi voinut toteuttaa yksin henkilöstöllisten ja taloudellisten resurssien puitteissa.

Yksi keskeisistä yhteistyökumppaneista hankkeen aikana oli myös **Saamelainen psykososiaalisen tuen yksikkö Uvjj**. Yksikkö on perustettu tukemaan saamelaisten ja Suomen valtion välistä totuus- ja sovintokomissiotyötä, mutta yhteyttä voi ottaa riippumatta siitä, osallistuuko totuus- ja sovintokomission kuulemisiin. Uvjj tarjoaa saamelaiskulttuurin mukaisia ja saamenkielisiä mielenterveyspalveluita matalla kynnyksellä – neuvoa, tukea ja kriisityötä omalla äidinkielellä (pohjoissaame, inarinsaame, koltansaame, suomi). (Uvja, verkkosivut) Uvjj oli tärkeänä yhteistyökumppanina mukana vanhempien infoilloissa, jotka käsittelivät kielitraumaa. Ilman Uvjjin tukea hanke ei olisi kyennyt järjestämään yhtä turvallista keskustelutilaa tai turvata sitä, että ihmiset saavat tarvittavaa tukea niin infoillan aikana kuin tarvittaessa myös sen jälkeen.

Kielipesästä kouluun -hanke antoi **Saamen kielten etäopetushankkeen** oppilaille mahdollisuuden osallistua hankkeen järjestämiin läsykerhoihin, ja etäopetushanke markkinoi läsykerhoa omilla kanavillaan. Oppimateriaalipankin materiaalit olivat myös etäopetushankkeen opettajien käytössä ja myös heitä kannustettiin jakamaan oppimateriaalipankissa omia materiaalejaan. Etäopetushankkeen koltansaamen opettajat kutsuttiin myös opettajien, opettajiksi aikovien ja oppimateriaalityöntekijöiden kehittämispäivään Inariin. Etäopetushankkeen opettajista yksi osallistui kehittämispäivään. Kielipesästä kouluun -hanke osallistui myös Saamen kielten etäopetushankkeen Saamen kielten viikkoon syksyllä 2021 pitäen kaikille avoimen koltansaamen etäoppitunnin Teams-etäyhteydellä. Yhteistyö Saamen kielten etäopetushankkeen kanssa oli sujuvaa, mutta yhteistyötä olisi voinut tehdä myös enemmän.

**Saamelaismuseo ja luontokeskus Siida** oli myös yksi hankkeen yhteistyökumppaneista. Siidan kanssa yhteistyötä tehtiin opettajien, opettajiksi aikovien ja oppimateriaalityöntekijöiden kehittämispäivän järjestämisessä. Siida tarjosi kehittämispäivään tilat, jonka lisäksi museon museopedagogi oli yksi kehittämispäivän sisällöntuottajista. Yhteistyö Siidan kanssa oli sujuvaa ja koulutuksen kentällä Siida on myös erittäin luonteva yhteistyökumppani, ja sillä olisi paljon annettavaa saamelaisopetukseen.



## Ķiöllpie'zzest škoou'le – kolttasaamelaisten lasten omakielinen koulupolku -hanke / Kolttakulttuurisäätiö 2023 Sää'mkulttuurifondd

Niin sanottujen virallisten tahojen lisäksi yhteistyötä tehtiin myös yksittäisten resurssihenkilöiden, oman alansa asiantuntijoiden kanssa. Tähän voitaneen lukea myös **kokemusasiantuntijat**, joita hankkeella oli mukana esimerkiksi vanhempien kielitraumailloissa. Resurssihenkilöistä lisätietoja liitteessä 3.



### 3 Menetelmät ja aineistot

Hankkeen työsuunnitelma (liite 1) ja lisäselvitys (liite 2) Suomen Kulttuurirahastolle ohjasivat hyvin pitkälle hankkeen toimintaa ja menetelmiä. Alaluvuissa on tarkempaa tietoa siitä, mitä aineistoja ja menetelmiä on käytetty hankkeen eri tavoitteiden saavuttamiseksi. Hankkeen työssä kummallakin hanketyöntekijällä olivat omat päävastuualueensa, joiden parissa he työskentelivät. Työnjaosta kerrotaan tarkemmin raportin tulosluvuissa.

#### 3.1 Oppimateriaalit ja oppilasmäärät

Tiina Sanila-Aikion koostamaa tilastoa oppimateriaaleista ja oppilasmääristä vuodelta 2021 (liite 4) käytettiin yhtenä toiminnan suunnittelun pohjana. Sanila-Aikion tilaston mukaan koltansaamea opiskeli Inarin kunnassa vuonna 2021 perusopetuksen luokilla 0–9 yhteensä 26 oppilasta, joista kolme opiskeli koltansaamea äidinkielenä ja 23 vieraana kielenä. Oppilaat olivat sekä lähi- että etäopetuksen oppilaita: lukuvuonna 2020–2021 koltansaamea opetettiin etäopetuksena Sevettijärven koululta sekä Inariin että Ivaloon. Lukuvuosina 2021–2022 ja 2022–2023 Ivalossa opetettiin koltansaamea lähiopetuksena vieraana kielenä, mutta koltansaamen äidinkielen ja kirjallisuuden opetusta ei ollut saatavilla. Lukuvuonna 2021–2022 Inarissa opetus oli edelleen etäopetuksena Sevettijärveltä. Myös lukuvuonna 2022–2023 Inarin koulun koltansaamen opetus toteutettiin etäopetuksena, mutta useamman opettajan toimesta: Inarin koulussa on kolme koltansaamen opetusryhmää, joista jokaisella oli oma opettajansa. Inarissa koltansaamen äidinkieltä ja kirjallisuutta on voinut opiskella etäopetuksena vuodesta 2015. Kielipesästä kouluun -hankkeen aikana lukiossa koltansaamen kieltä opiskelevia oppilaita ei Inarin kunnan alueella ollut lainkaan.

Oppimateriaaleja tarkasteltiin Tiina Sanila-Aikion koostaman tilaston lisäksi Saamelaiskäräjien koulutus- ja oppimateriaalitoimiston oppimateriaaliverkkokaupan (<https://www.samediggi.fi/oppimateriaalit/>) sekä Helena Korpelan (2020) opetus- ja kulttuuriministeriölle tekemän selvityksen *Saamenkielisten oppimateriaalien monet kasvot – Selvitys saamenkielisen oppimateriaalin tilanteesta ja tulevista tarpeista* avulla. Näiden tietojen pohjalta oli selvää, että puute oppimateriaaleista koskee lähes kaikkia oppiaineita jokaisella koulu- ja luokka-



asteella. Olemassa olevakin koltankielinen materiaali on suurilta osin vanhentunutta. Uusia kirjoja löytyy 1.-3.-luokkien A2-kielen opetukseen (*Ķiõčč*-sarja, joka on käännetty ja sovitettu koltansaameksi pohjoissaamenkielisestä *Gea*-sarjasta, julkaistu 2021–2023), 1. luokan äidinkielen ja kirjallisuuden opetukseen (koltansaamenkielinen aapinen *Jääkk-njaal aabbâs*, julkaistu 2021), 3. luokan äidinkielen ja kirjallisuuden opetukseen (*Virkkâdvää'rr 3*, joka on käännetty ja sovitettu koltansaameksi inarinsaamenkielisen *Virkkuvääri 3*-kirjan pohjalta, julkaistu 2023) sekä B2- tai B3-kielen opetukseen soveltuva *Tiõrv!*-kirja (2020), joka on sovitettu koltansaameen pohjoissaamenkielisen *Cealkke dearvvuođaid 1* ja inarinsaamenkielisen *Kielâkyeimi 1* -kirjojen pohjalta. Tiivistetysti Korpelan (2020) selvityksessä todetaan, että koltansaamessa äidinkieltä ja saamea vieraana kielenä sekä yksittäisiä uskonnon oppikirjoja lukuun ottamatta saamenkielisen materiaalin perustan rakentaminen on vielä aloittamatta (Korpela 2020: 2). Hankkeessa toteutettua oppimateriaalityötä priorisoitiin ja koordinoitiin yhteistyössä Saamelaiskäräjien koulutus- ja oppimateriaalitoimiston kanssa näiden tietojen sekä opettajien ja oppilaiden tarpeiden mukaan.

Hankkeen alussa, keväällä 2021, toteutettiin kyselyt kouluikäisten ja alle kouluikäisten lasten vanhemmille Inarin kunnassa. Kyselyiden tavoitteena oli esimerkiksi selvittää, halutaanko lapselle koltansaamenkielistä kouluopetusta sekä kuinka tietoisia vanhemmat ovat lastensa kielellisistä oikeuksista. Kyselyistä saatuja tietoja on käytetty yhtenä aineistopohjana hankkeen toiminnan suunnittelulle. Yhteenvedo kyselyistä liitteenä 5. Kyselyiden perusteella saatiin lisätietoa koltansaamenkielisten oppilaiden määristä Inarin kunnan eri kouluissa tulevaisuudessa sekä tietoa saamenkielisen varhaiskasvatuksen piirissä – tässä tapauksessa koltansaamen kielipesissä olevista lapsista. Tämän lisäksi kyselyiden vastaukset antoivat osviittaa siitä, mitä oppiaineita lapsille haluttaisiin koltansaameksi opettavan sekä mitä esteitä vanhemmat kokevat koltansaamenkieliseen opetukseen siirtymiselle olevan. Kyselyn vastausten mukaan kouluikäisistä lapsista 77 % opiskelee koltansaamea koulussa, ja näistä 80 % opiskelee koltansaamea vieraana kielenä ja 20 % äidinkielenä. Halukkuutta koltansaamenkieliseen aineenopetukseen oli vastausten perusteella kaikkien kylien alueella: Sevettijärvellä, Inarissa ja Ivalossa. Alle kouluikäisten lasten vanhemmista kaikki toivovat lapsensa aloittavat koulussa koltansaamen opiskelun. Näistä 60 % toivoo lapsen opiskelevan koltansaamea äidinkielenä ja 40 % vieraana kielenä. Alle kouluikäisten lasten vanhemmista 27 % toivoisi lapsensa käyvän esikoulun kokonaan koltansaameksi ja 46 % ainakin osittain. Vanhemmista 60 % toivoo lapselle koltansaamenkielistä aineenopetusta lapsen siirtyessä ensimmäiselle luokalle, vastaajista 13 % eivät ole aivan varmoja ja vastaajista 27 % eivät halua lapselle koltansaamenkielistä aineenopetusta.



Syyt sille, miksi vanhemmat eivät halua lapselle koltansaamenkielistä aineenopetusta, ovat melko samoja niin kouluikäisten kuin alle kouluikäisten lasten vanhempien keskuudessa. Merkittävin syy on se, että vanhempi ei itse osaa koltansaamea, eikä siis pysty auttamaan lasta koulunkäynnissä. Toiseksi merkittävimmäksi syyksi koettiin se, että lapsen kielitaito ei ole riittävä koltansaamenkieliseen aineenopetukseen. Muita syitä sille, ettei lapselle haluta koltansaamenkielistä aineenopetusta ovat oppimateriaalin ja pätevien opettajien puute sekä se, ettei lapsi ole kiinnostunut opiskelemaan koltansaameksi.

Merkittävinä aineistoina hankkeen työlle ovat myös kaksi muuta opetus- ja kulttuuriministeriön teettämää selvitystä: Laura Arolan (2020) [Selvitys saamenkielisen opetus- ja varhaiskasvatushenkilöstön saatavuudesta ja koulutuspoluista](#) ja Tuuli Miettusen (2020) [Saamelaistietoa vai puuttuvaa tietoa saamelaisista? – Selvitys saamelaistiedosta peruskoulun suomen- ja ruotsinkielisissä oppimateriaaleissa](#). Miettusen selvitys tarkastelee saamelaistietoa perusopetuksen oppimateriaaleissa, ja tarkastelun kohteena ovat vuoden 2014 opetussuunnitelman perusteiden mukaiset suomen- ja ruotsinkieliset oppimateriaalit. Selvityksen perusteella saamelaistiedon määrä suomen- ja ruotsinkielisissä perusopetuksen oppimateriaaleissa on vähäinen ja tiedon laatu vaihteleva.

Miettusen selvityksestä käy ilmi, että eri oppiaineissa toistuu saamelaistiedon painottuminen nyky-yhteiskunnan sijaan menneisyyteen, stereotyyppisiä toistavat kuvitukset ja saamen kielten ja kulttuurien pelkistäminen yhdeksi kieleksi ja kulttuuriksi. Saamelaistietoa ei oppimateriaaleissa kytkeä osaksi Suomen historiaa ja nyky-yhteiskuntaa. Lisäksi saamelaistietoa käsiteltiin ei-saamelaisen oppilaan lukijapositiona käsin, jolloin saamelaisen, suomen- tai ruotsinkielisessä opetuksessa olevan oppilaan tarpeet saada tietoa omasta kielestään ja kulttuuristaan jäivät huomiotta. Miettunen nostaa selvityksessään Ihmisoikeusliiton vuoden 2013 selvityksen, jossa suositettiin, että oppimateriaaleissa kiinnitettäisiin jatkossa enemmän huomiota siihen, että vähemmistöihin kuuluville oppilaille rakennettaisiin lukijapositiona, eli otettaisiin alusta asti heidät huomioon myös oppikirjojen lukijoina (Miettunen 2020: 13).

Arolan (2020) selvityksen mukaan saamenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja opetuksessa ei ole riittävästi tehtävään koulutettua ja saamen kieliä osaavaa henkilöstöä. Tämä tilanne on kaikissa saamelaisten kotiseutualueen kunnissa sekä kotiseutualueen ulkopuolella niissä paikoissa, joissa saamenkielistä varhaiskasvatusta ja opetusta on. Alle puolella saamenkielisistä opettajista on opettajan kelpoisuuteen vaadittavat opinnot suoritettuna: yli 40 % saamenkielisistä opettajista on vailla luokanopettajan kelpoisuutta ja alle puolella aineenopettajista on aineenopettajan kelpoisuus ainakin yhteen opettamistaan aineista. Vuonna 2020 koltansaamenkielisessä opetuksessa oli kaksi



opettajaa, joista toinen oli vakituinen ja kelpoisuuden omaava, ja toinen määräaikainen ja ei-kelpoinen. (Arola 2020: 3; 24–25.)

### 3.2 Lait

Keskeisenä aineistona hankkeen työssä ovat eri lait. Hankkeen työn kannalta keskeisimmiksi osoittautuivat **varhaiskasvatuslaki**, **saamen kielilaki** ja **perusopetuslaki**, joita sitoo yhteen myös **Suomen perustuslaki**. Suomen perustuslain 17. pykälä turvaa saamelaisille alkuperäiskansana oikeuden ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan (Suomen perustuslaki 731/1999). Tämän lisäksi pykälässä mainitaan, että saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisissa säädetään lailla, millä viitataan esimerkiksi saamen kielilakiin. Saamen kielilain tarkoituksena on osaltaan turvata perustuslaissa säädetty saamelaisten oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Kielilaissa säädetään saamelaisten oikeudesta käyttää omaa kieltään tuomioistuimissa ja muussa viranomaisessa sekä julkisen vallan velvollisuuksista toteuttaa ja edistää saamelaisten kielellisiä oikeuksia. Saamen kielilain tavoitteena on, että saamelaisten oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja hyvään hallintoon taataan kielestä riippumatta sekä se, että saamelaisten kielelliset oikeudet toteutetaan ilman, että niihin tarvitsee erikseen vedota. (Saamen kielilaki 1086/2003.)

Myös varhaiskasvatuslaissa (540/2018) viitataan saamen kielilakiin. Varhaiskasvatuslain 8. §:ssä koskien varhaiskasvatuksen kieltä sanotaan, että *kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen tai ruotsin kielellä tai saamen kielilain ([1086/2003](#)) 3 §:n 1 kohdassa tarkoitetulla saamen kielellä*. Kunnan lakisääteinen velvoite järjestää äidinkielistä varhaiskasvatusta koko Suomessa on vahva. Käytännössä tämä ei kuitenkaan toteudu, sillä esimerkiksi kielipesätoiminta ei ole äidinkielistä varhaiskasvatusta, eikä missään Suomessa ole tarjolla koltansaamen äidinkielistä varhaiskasvatusta (ks. esim. Arola 2020: 17). Varhaiskasvatuslaki ei myöskään määrittele kielipesätoimintaa, eikä lapsella ole siihen subjektiivista oikeutta samalla tavalla kuin saamenkieliseen varhaiskasvatukseen. Saamelaiskäräjien mukaan Suomessa saamelaisten kulttuuri- ja kielipesätoiminta on tarkoitettu niille saamelaisperheiden alle kouluikäisille lapsille, jotka eivät pääse omaksumaan saamen kieltä kotonaan lainkaan tai riittävästi ([Saamelaiskäräjät, Kielipesä](#)). Näin ollen lapset, joiden kotikieli ja äidinkieli on saame, eivät itseasiassa ole kielipesän kohderyhmää, vaan näille lapsille tulisi tarjota äidinkielistä



varhaiskasvatusta varhaiskasvatuslain 8. pykälän mukaisesti jollakin saamen kielilaisilla määrättyllä saamen kielellä lapsen äidinkielen mukaan.

Perusopetuslaissa keskeisin kohta Kielipesästä kouluun -hankkeen ja Inarin kunnan näkökulmasta on lain 10. pykälä, jossa säädetään opetuksen kielestä. Perusopetuslain 10. pykälän mukaan *saamelaisten kotiseutualueella asuvien saamen kieltä osaavien oppilaiden opetus tulee antaa pääosin saamen kielellä* (Perusopetuslaki 628/1998). Saamelaisten kotiseutualue käsittää Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kunnat sekä Sodankylässä sijaitsevan Lapin paliskunnan eli käytännössä Vuotson alueen (Laki saamelaiskäräjistä 974/1995, 4. §). Keskeinen ero perusopetuslain 10. §:n ja varhaiskasvatuslain 8. §:n välillä on, että oikeus saamen kieleen (äidinkielenä) on varhaiskasvatuslaissa alueellisesti kattavampi, mutta käytännössä edellyttäne väestökisterijärjestelmään merkinnän saamen kielestä äidinkielenä, kun taas perusopetuslain pykälä saamen kielestä opetuskielenä rajoittuu vahvoine oikeuksineen alueellisesti saamelaisten kotiseutualueelle, mutta ei vaadi lapselta äidinkielen tasoista kielitaitoa – riittää, että oppilas osaa saamen kieltä, jolloin lapsella on oikeus saada vähintään puolet opetuksesta saamen kielellä.

### 3.3 Kumppanuusopettajuus

Yksi keskeisimpiä menetelmiä hankkeessa oli kumppanuusopettajuus saamen kielen ja saamenkielisen opetuksen tueksi. Hankkeen toisessa ohjausryhmän kokouksessa esitellyssä hankkeen konkreettisissa tavoitteissa todetaan, että päätavoitteisiin pääsemiseksi hankkeen tarkoituksena on ensinnäkin pilotoida kumppanuusopettajuutta ja toiseksi taata kumppanuusopettajan tuella lasten mahdollisuus saada koltansaamenkielistä kouluopetusta useissa eri oppiaineissa. Käytännön tasolla kumppanuusopettajat kehittävät työtapoja yhdessä Sevettijärven ja Ivalon koulujen koltansaamen opettajien kanssa ja osallistuvat oppitunneille, joissa he toimivat esimerkiksi apu- tai yhteisopettajina.

Kumppanuusopettajien tarjoama tuki on jaettu kolmelle taholle: kouluille, opettajille ja perheille. Koulujen osalta tavoitteiksi on määritelty, että hankkeen aikana kokeillaan erilaisia apu- ja yhteisopettajuuden muotoja ja erilaisia koltansaamenkielisen opetuksen järjestämistapoja, joiden avulla luodaan pohjaa pysyvämmälle kumppanuusopettajuudelle. Tämän lisäksi kumppanuusopettajat tukevat kouluja koltansaamelaisen kulttuurin ymmärtämisessä.

Opettajien osalta tavoitteiksi on määritelty, että kumppanuusopettajat vierailevat opettajien eri oppitunneilla Inarin, Ivalon ja Sevettijärven kouluilla, kumppanuusopettajat valikoivat opettajan työn



tueksi tarkoituksenmukaisia opetusmateriaaleja sekä tarpeen mukaan tuottavat uutta materiaalia, materiaalipankin sisältöä laajennetaan ja opettajille luodaan kumppanuusverkosto sekä järjestetään kerran lukukaudessa kehittämispäivät opettajille. Oppimateriaaleja käsitellään tässä raportissa omana osa-alueenaan, ja opettajien kehittämispäivää ja kumppanuusverkostoa opettajien verkostoitumisen yhteydessä. Kumppanuusopettajuus-luvut käsittelevät raportissa pääosin apu- ja yhteisopettajuutta.

Kumppanuusopettajuuden mallin luomiseen on käytetty pohjana Suomessa kokeiltuja erilaisia yhteisopettajuuden (tunnetaan myös samanaikaisopetuksena, engl. *co-teaching*) malleja. Osviittaa yhteisopettajuuden malleihin ja käytännön sovellutuksiin on haettu Pulkkinen ja Rytivaaran (2015) *Yhteisopetuksen käsikirjasta*. Käsikirja koostuu neljästä pääluvusta: yhteisopetuksen aloittaminen, yhteisopetuksen suunnittelu, yhteisopetuksen mallit ja opettajien erilaiset roolit sekä yhteisopetuksen työtavat ja opetusmenetelmät. Käsikirjaa on käytetty niin yhteisopettajuuden suunnittelun, rakentamisen, työtapojen, opetusmenetelmien sekä yhteisopettajuuden arvioinnin pohjana.

Pulkkinen ja Rytivaara (2015) esittelevät käsikirjassaan kolme yhteisopettajuuden mallia, joita hankkeessa päätettiin kokeilla: avustava ja täydentävä opettaminen, rinnakkaisopettaminen ja tiimiopettaminen.

Pulkkinen ja Rytivaaran (2015: 25) mukaan **avustavan ja täydentävän opettamisen malli** on se, mistä monet opettajat aloittavat yhteisopetuksen. Avustavassa ja täydentävässä opettamisessa toinen opettaja on päävastuussa luokan opetuksesta ja toisen opettajan tehtävänä voi olla esimerkiksi avustaa yksittäistä oppilasta, havainnoida luokan työskentelyä ja tukea tarvittaessa oppilaita, tai huolehtia luokan työrauhasta. Toinen opettaja voi myös toimia opettavan opettajan apuna ja kirjoittaa esimerkiksi taululle muistiinpanoja tai havainnollistaa opetusta samalla kun toinen opettaja selittää asiaa. Rooleja voi vaihdella eri tunteilla tai tunnin aikana. Mallin hyväksi puoleksi on todettu sen yksinkertaisuus: on helppo kokeilla yhteisopetusta ja totutella toisen opettajan läsnäoloon luokassa, kun molemmilla on selkeät roolit. (Pulkkinen & Rytivaara, 2015: 25–26.)

**Rinnakkain opettamisen mallissa** oppilaat on jaettu kahteen ryhmään, joissa molemmissa on yksi opettaja. Ryhmät voivat olla saman- tai erikokoisia, ja tunnin sisältö voi olla ryhmillä sama tai eri. Opettajat voivat myös vaihtaa ryhmää kesken tunnin. (Pulkkinen & Rytivaara, 2015: 28.)

**Tiimiopettamisen mallissa** kaksi opettajaa tekee yhdessä kaiken sen, mitä yksi opettaja tekee tavallisesti itsekseen: suunnittelee, toteuttaa ja arvioi opetuksen. Yhteinen vastuu oppilaista ja kaikista opetukseen liittyvistä asioista on tiimiopetuksessa olennaista. Käytännössä opetus muistuttaa parhaimmillaan dialogia, jossa opettajat keskustelevat opettavasta asiasta yhdessä. Tiimiopettaminen vaatii tekijöiltään hyvää keskinäistä luottamusta ja hieman heittäytymiskykyäkin,





jotta yhteistyö sujuu myös yllättävissä tilanteissa. Työnjaossa voidaan huomioida kunkin osaaminen ja ehkä erilainen koulutus ja mieltymykset siten, että opettajat ovat tasavertaisia kumppaneita ja myös oppilaat näkevät heidän olevan tasavertaisia. Tarvittaessa roolit voidaan sopia jo ennen tuntien aloitusta. Tällaisia ovat muun muassa luokanhallintaan liittyvät tehtävät. (Pulkkinen & Rytivaara, 2015: 29.)

### 3.4 Opettajien verkostoituminen

Hankkeen työsuunnitelmassa todetaan, että monilla suomenkielisillä opettajilla on mahdollisuus saada tukea toisiltaan, mutta koltansaamenkieliset opettajat joutuvat usein työskentelemään yksin. Tämän vuoksi hankkeen tavoitteina oli luoda koltansaamea ja koltansaameksi opettaville kumppanuusverkosto, jossa opettajat voivat yhdessä auttaa toisiaan opetuksen kehittämisessä, lisätä yhteyksiä eri kouluissa koltansaamea opettavien kesken sekä saada kaikki koltansaamea tai koltansaameksi opettavat, opettajaksi opiskelevat ja muuta kielityötä tekevät mukaan sekä suunnittelemaan että myös jakamaan hyviä opetuskäytänteitä ja oppimisen tapoja toisilleen.

Työsuunnitelman mukaan hanke järjestää kerran lukukaudessa koltansaamelaisen kouluopetuksen kehittämispäivät, jonne kutsutaan kaikki koltansaamen opettajat ja opettajaksi aikovat sekä oppimateriaalin tekijät. Kehittämispäivät auttavat koltansaamen opettajia ja oppimateriaalin tekijöitä verkostoitumaan keskenään, jonka lisäksi kehittämispäivillä opettajat pääsevät ratkomaan opetuksen ongelmia kollegoiden kanssa ja jakamaan ideoita toisilleen. Kehittämispäivien tarkoitus on mm. monipuolistaa opettajien käyttämiä opetusmenetelmiä, -materiaaleja ja oppimistehtäviä.

### 3.5 Läksykerhot

Hankkeen työsuunnitelmassa yhdeksi kumppanuusopettajien tehtäväksi on määritelty lasten perheiden tukeminen koltansaamenkielisen koulupolun onnistumisessa. Oppilaiden vanhemmilla voi olla esimerkiksi pelkona se, että jos he eivät itse osaa kieltä riittävästi tai ollenkaan, he eivät voi auttaa lapsia läksyjen teossa. Tämän vuoksi hankkeen yhdeksi tavoitteeksi ja menetelmäksi oli asetettu *läksykerho*-kokeilu. Läksykerhon tavoitteena oli, että hankkeessa kokeillaan koltansaamenkielistä läksykerhoa virtuaalisesti tai kielikeskuksessa, joka sijaitsisi Talvikylä-rakennuksessa. Läksykerhossa lapsia voidaan auttaa läksyjen teossa virtuaaliluokassa, tai lapset voivat tulla



esimerkiksi odotustunnilla tekemään läksyjä yhdessä kumppanuusopettajan, muiden oppilaiden ja vanhempien kanssa.

Talvikylä-rakennus ja siihen kuuluva kielikeskus eivät Kielipesästä kouluun -hankkeen aikana valmistuneet ja näin ollen olleet vielä toiminnassa, jonka vuoksi läksykerhot toteutettiin kokonaisuudessaan virtuaalisesti. Valintaan vaikutti myös etenkin hankkeen ensimmäisenä vuonna vallinnut COVID-19-pandemia. Läksykerhon oli määrä toimia säännöllisesti etäyhteyksin.

### 3.6 Perheet

Koltansaamenkielisen koulupolun katkeamisen taustalla on moninainen ongelmavyöhyke, jossa ongelmat ruokkivat toisiaan muodostaen ongelmien kehän. Vanhemmilla esimerkiksi saattaa olla pelkona, että pätevien opettajien puuttuessa lapset eivät saa laadukasta opetusta ja riittäviä tietoja ja taitoja elämää varten saamen kielen ja/tai saamenkielisessä opetuksessa, joten he valitsevat suomen kielen ja/tai suomenkielisen opetuksen lapsilleen. Oppilaiden vanhemmilla voi myös olla pelkona se, että jos he eivät itse osaa kieltä riittävästi tai ollenkaan, he eivät välttämättä voi auttaa lapsia läksyjen teossa. Toisaalta vanhemmilla ei välttämättä ole riittävästi tietoa siitä, millaisia mahdollisuuksia ja mitä oikeuksia lapsella on saamen kielen ja/tai saamenkieliseen opetukseen taikka varhaiskasvatukseen, jonka vuoksi lapset osallistuvat suomenkieliseen varhaiskasvatukseen ja suomenkieliseen opetukseen ja opiskelevat koltansaamea vain niissä raameissa, mitä koulun puolesta saamen kielen ja saamenkielisen opetuksen osalta tarjotaan – jos sitäkään.

Tavoitteiksi perheiden osalta syyskuussa 2021 hankkeen toisessa ohjausryhmän kokouksessa määriteltiin tiedottaa hankkeesta sekä saamen kielen ja saamenkieliseen opetukseen liittyvistä asioista, järjestää vanhempainiltoja syys- ja kevätlukukausittain sekä laatia selvitys tarvittavista toimenpiteistä, jotta koltasaamelaisten lasten siirtyminen kielipesästä kouluun koltansaamenkieliseen kouluopetukseen toteutuisi.

Hankkeen alussa, keväällä 2021, toteutettiin kyselyt kouluikäisten ja alle kouluikäisten lasten vanhemmille Inarin kunnassa. Kyselyiden tavoitteena oli esimerkiksi selvittää, halutaanko lapselle koltansaamenkielistä kouluopetusta, mitkä ovat mahdollisia esteitä koltansaamenkieliselle kouluopetukselle, mitä oppiaineita haluttaisiin opettavan koulussa koltansaameksi sekä kuinka tietoisia vanhemmat ovat lastensa kielellisistä oikeuksista. Kyselyistä saatuja tietoja on käytetty yhtenä aineistona hankkeen toiminnan suunnittelulle. Yhteenvedo kyselyistä on liitteenä 5.



### 3.7 Oppilaiden väliset yhteydet

Koltasaamelaiset lapset asuvat kaukana toisistaan ja koltansaamea tai koltansaameksi opiskelevat lapset ovat tavallisesti koulussa vähemmistönä. Lasten kieli- ja kulttuuri-identiteetille olisi hyväksi, jos he tapaisivat muiden koulujen samaan vähemmistöön kuuluvia, mikä harvemmin normaalissa kouluarjessa onnistuu. Hankkeen tavoitteena oli selvittää, miten koltansaamenkielisten oppilaiden yhteyksiä toisiinsa voitaisiin lisätä ja vahvistaa, ja hankkeen työsuunnitelmassa oli tavoitteena tehdä erilaisia kokeilevia malleja tähän. Työsuunnitelman mukaan hankkeessa järjestetään esimerkiksi yhteisiä teemapäiviä kasvotusten ja/tai verkossa vähintään kerran lukukaudessa.

Hankkeen työsuunnitelman yhdeksi tavoitteeksi oli lisäksi asetettu se, että selvitetään mahdollisuuksia järjestää joitakin oppitunteja samanaikaisesti internetin välityksellä Ivalon, Inarin ja Sevettijärven koulujen kanssa ja tehdään kokeiluja näiden koulujen yhteisestä koltansaamenkielisestä opetuksesta. Jos yhteisistä etätunneista saadaan hyviä kokemuksia, kokeilua voidaan laajentaa hankkeen myöhemmässä vaiheessa niihin koltasaamelaisiin lapsiin, jotka opiskelevat koltansaamea tällä hetkellä etäopintoina saamelaisalueen ulkopuolelta käsin eli saamen kielten etäopetuksen pilottihankkeen koltansaamen kielen oppilaisiin.

Lisänä hankkeen työsuunnitelmaan kumppanuusopettajat halusivat luoda positiivista kuvaa koltansaamen kieleen ja kulttuuriin ja koltansaamen opiskeluun lasten ja nuorten näkökulmasta sekä luoda hankkeelle ja kielelle näkyvyyttä. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi hanke järjesti keväällä 2022 *Jeälas sää'mkiöll! (Eläköön koltansaame!)* -nimisen piirustuskilpailun koltansaamen kielipesien lapsille ja kaikille koltansaamen opiskelijoille mukaan lukien Saamen kielten etäopetushankkeen oppilaat ja opiskelijat. Kilpailun teemana oli koltansaamen kieli. Piirustuskilpailussa lapset ja nuoret pääsivät kertomaan kuvin, miksi koltansaamen kielen puhuminen, opiskelu, kirjoittaminen, laulaminen tai esimerkiksi lukeminen on hauskaa tai miksi itse tykkää ja haluaa opiskella tai puhua koltansaamea. Lapsia pyrittiin motivoimaan osallistumaan esimerkiksi sillä, että kerrottiin, että piirustuskilpailun tuotoksia voidaan tulevaisuudessa nähdä esimerkiksi penaaaleissa, heijastimissa tai PopSocketeissa, minkä lisäksi palkintona jaettiin myös metsävyö. Kilpailun säännöt ovat liitteenä 6.



### 3.8 Opetussuunnitelma

**Perusopetuksen ohjausjärjestelmän** tarkoituksena on varmistaa koulutuksen tasa-arvo ja laatu sekä luoda hyvät edellytykset oppilaiden kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle. Ohjausjärjestelmän normiosan muodostavat perusopetuslaki ja -asetus, valtioneuvoston asetukset, **opetussuunnitelman perusteet** sekä **paikallinen opetussuunnitelma** ja siihen perustuvat lukuvuosisuunnitelmat. Järjestelmän eri osat uudistuvat, jotta opetuksen järjestämisessä pystytään ottamaan huomioon muutokset koulua ympäröivässä maailmassa ja vahvistamaan koulun tehtävää kestävän tulevaisuuden rakentamisessa. Opetussuunnitelman perusteet laaditaan perusopetuslain ja -asetuksen sekä tavoitteet ja tuntijaon määrittävän valtioneuvoston asetuksen pohjalta. Perusteasiakirja on Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaisesti paikallinen opetussuunnitelma valmistellaan. Opetussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata opetuksen järjestämistä ja koulutyötä sekä edistää yhtenäisen perusopetuksen yhdenvertaista toteutumista. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014: 9.) Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 on kokonaisuudessaan otettu käyttöön vuonna 2019.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2014 (s. 9) sanotaan, että paikallinen opetussuunnitelma on tärkeä osa ohjausjärjestelmää, ja sillä on keskeinen merkitys sekä valtakunnallisten tavoitteiden että paikallisesti tärkeänä pidettyjen tavoitteiden ja tehtävien ilmentämisessä ja toteuttamisessa. Paikallinen opetussuunnitelma luo yhteisen perustan ja suunnan päivittäiselle koulutyölle. Se on strateginen ja pedagoginen työkalu, joka linjaa opetuksen järjestäjän toimintaa sekä koulujen työtä. Opetussuunnitelma liittyy koulujen toiminnan muuhun paikalliseen toimintaan lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja oppimisen edistämiseksi. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014: 9).

Perusopetuslain 15. §:n mukaan *opetussuunnitelma hyväksytään erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä ja saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa opetusta varten* (Perusopetuslaki 628/1998, 15 §). Inarin kunnassa on voimassa oleva Inarin kunnan perusopetuksen saamenkielisen opetuksen opetussuunnitelma (1.8.2016 Siv.ltk 15.6.2016/ § 34). Opetussuunnitelma ei ollut yhtenä osa-alueena alkuperäisessä hankkeen työsuunnitelmassa, vaan se tuli yhtenä osa-alueena mukaan hankkeen aikana, sillä nykyinen valtakunnallinen ja paikallinen suomenkielinen ja saamenkielinen perusopetuksen opetussuunnitelma koettiin puutteellisiksi. Haasteena on esimerkiksi se, että valtakunnallinen perusopetuksen opetussuunnitelma on perusteasiakirjana määräys, josta ei voida poiketa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että valtakunnallisesta opetussuunnitelman



perusteista ei voi poistaa mitään tai korvata yhtä asiaa jollain toisella, vaan perusteasiakirjaan voi paikallisella tasolla tehdä lisäyksiä. Haasteellista tämä on sen vuoksi, että esimerkiksi saamelaista pedagogiikkaa, aikakäsitystä, oppimiskäsitystä ja kielen ja kulttuurin erityispiirteitä ei valtakunnallisessa opetussuunnitelmassa ole huomioitu, jonka vuoksi saamenkielisen paikallisen opetussuunnitelman luominen saamen kielten ja kulttuurin tarpeisiin on saamelaisesta näkökulmasta haasteellista perusteasiakirjan luodessa tietyt raamit, joista ei voi poiketa. Saamen kielissä on monia erityispiirteitä, jotka yhdessä saamen kielten tilanteen kanssa luovat haasteita siinä, kuinka kieltä joko oppiaineena tai kokonaisvaltaisesti opetetaan ottaen huomioon ajalliset raamit.

Saamen kieli – etenkin koltansaamen kieli – on nykyisin enää harvoin lapsen taikka vanhemman äidinkieli tai kotikieli. Silloinkin, kun kotikieli ja äidinkieli on saamen kieli, on suomen kielen vaikutus voimakas, sillä suomen kieli on valta-asemassa. Suomen kieltä kuulee ja näkee jatkuvasti esimerkiksi televisiossa, radiossa, internetissä mukaan lukien sosiaaliset mediat, sanomalehdissä, koulussa, harrastuksissa ja päiväkodissa. Suomenkielinen syöte on siis moninkertainen verrattuna saamenkieliseen syötteeseen, ja jättää helposti alleen saamen kielen, vaikka sitä kotona ja perhepiirissä aktiivisesti käytettäisiin. Suomenkieliset lauserakenteet, sanojen taivutukset ja niin edelleen muodostuvat tietyllä tavalla automaattisiksi: esimerkiksi puhuttaessa *juoksemisesta* ei vaadi sen suurempia ponnisteluja, jotta osaisi taivuttaa verbin oikeassa persoona- tai aikamuodossa. Myös suomen äidinkielen oppikirjoissa näkee, kuinka annetaan tietty verbi ja malli sen taivutukseen, ja se osataan sen perusteella useimmiten taivuttaa oikeassa persoona- ja aikamuodossa. Saamen kieltä ei voi opettaa samalla tavalla, sillä saamenkielinen syöte ei nykypäivänä ole riittävää siihen, että kielen rakenteet olisivat automatisoituneita, jolloin saamen kielen opetus jopa äidinkielessä vaatii enemmän aikaa ja paneutumista, eikä tämä ole mahdollista valtakunnallisen opetussuunnitelman perusteiden raameissa.

Tutkittaessa Inarin kunnan perusopetuksen saamenkielisen opetuksen opetussuunnitelmaa voi myös huomata, että sen pohjana toimii pitkälti pohjoissaamen kieli ja se on muutoin paikallisesti hyvin kuntakeskuspainotteinen. Tarkasteltaessa kielellisiä erityispiirteitä tai teemoja, joita saamenkielisen opetuksen opetussuunnitelmassa on, painottuvat ne pitkälti pohjoissaamen kielen erityispiirteisiin tai tähän liittyvään kulttuuriin, jotka voivat poiketa paljonkin suhteessa koltansaameen. Pohjoissaamen kieli on myös koltansaameen verrattain paljon pidemmällä kielenelvytys- ja kehitystyössä mukaan lukien oppimateriaalit, jolloin kielen tilanteet ovat opetuksen tasolla hyvin erilaiset ja vaativat myös erilaisia lähestymis- ja työskentelytapoja.



## 4 Tulokset

Seuraavissa luvuissa käsitellään hankkeen tuloksia eri osa-alueiden kautta, jotka perustuvat hankkeen ohjausryhmän kahdeksan osa-alueen raportointimalliin. Tulos- ja menetelmäluvuissa perheet ja hankkeen infopäivät on yhdistetty yhdeksi osa-alueeksi, *perheet*.

### 4.1 Kumppanuusopettajuus

Kielipesästä kouluun -hankkeen ohjausryhmän toisessa kokouksessa hankkeen päätavoitteisiin pääsemiseksi määriteltiin hankkeen tarkoituksiksi kumppanuusopettajuuden pilotoiminen kehittämällä työtapoja yhdessä Sevettijärven ja Ivalon koulujen koltansaamen opettajien kanssa sekä osallistuen oppitunneille, joilla kumppanuusopettajat toimivat esimerkiksi apu- tai yhteisopettajina. Kumppanuusopettajien kouluille antamaksi tueksi määriteltiin, että hankkeen aikana kokeillaan erilaisia apu- ja yhteisopettajuuden muotoja ja erilaisia koltansaamenkielisen opetuksen järjestämistapoja, joiden avulla luodaan pohjaa pysyvämmälle kumppanuusopettajuudelle. Tämän lisäksi tavoitteena oli, että kumppanuusopettajat tukevat kouluja koltasaamelaisen kulttuurin ymmärtämisessä.

Ensimmäisen lukuvuoden (2021–2022) syksynä, kun yhteisopettajuus aloitettiin, asia oli kaikille uusi. Myös Inarin, Ivalon ja Sevettijärven koulujen koltansaamen opettajat olivat juuri aloittaneet työssään koltansaamen opettajana. Inarin koulun koltansaamen opetus tuli Sevettijärven koulun opettajalta etäopetuksena ja Ivalossa oli oma koltansaamen aineenopettaja. Tilanne oli siitä poikkeuksellinen, että ensimmäistä kertaa koltansaamen kielen ja koltansaamenkielisen opetuksen historiassa koltansaamen kielen opettajat olivat muodollisesti päteviä opettajia. Sevettijärven koulun opettajalla oli aiempaa kokemusta opettajana toimimisesta, mutta hän oli vasta valmistunut ja pätevoitynyt koltansaamen aineenopettajaksi. Ivalon koltansaamen opettajalla puolestaan oli luokanopettajan koulutus ja taustalla pitkä kokemus luokanopettajana ja äidinkielen ja kirjallisuuden aineenopettajana. Koltansaamen kielen ja kulttuurin vuoden kestävä opintolinjan hän oli suorittanut kuluvana vuonna Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa. Molemmat opettajat olivat siis pedagogisesti päteviä ja omasivat molemmat kokemusta opetustyöstä. Kumpikaan opettajista ei ole



## Ķiöllpie'zzest škoou'le – kolttsaamelaisten lasten omakielinen koulupolku -hanke / Kolttakulttuurisäätiö 2023 Sää'mkulttuurfondd

kielen natiivipuhuja, vaan ovat opiskelleet koltansaamea aikuisiällä ja tarvitsivat työssään kielellistä tukea.

Sevettijärven koulussa koltansaamea pystyi opiskelemaan hankkeen ajan äidinkielenä ja A2-kielenä esikoulusta yhdeksännelle luokalle, jonka lisäksi opetusta annettiin koltansaameksi ympäristöopissa ja uskonnossa alakoulun luokille. Kaikesta koltansaamen kielen ja koltansaamenkielisestä opetuksesta vastasi yksi koltansaamen opettaja. Inarin koulussa koltansaamea voi opiskella A2-kielenä ja äidinkielenä ensimmäiseltä luokalta yhdeksännelle luokalle. Inarin koulun koltansaamen opetus tulee kokonaisuudessaan etäopetuksena: lukuvuonna 2021–2022 opetuksesta vastasi Sevettijärven koulun koltansaamen opettaja kolmelle eri opetusryhmälle, lukuvuonna 2022–2023 kolmen opetusryhmän etäopetuksesta vastasi kolme eri opettajaa. Ivalon koulussa koltansaamea opetettiin hankkeen ajan A2-kielenä esikoulusta kuudennelle luokalle. Hankkeen aikana opetusryhmiä Ivalossa oli kolme ja opetus toteutettiin lähiopetuksena.

COVID19-pandemian tuodessa omat rajoituksena toiminnalle, kumppanuusopettajuudelle etsittiin vaihtoehtoisia ratkaisuja ja Ivalon osalta päädyttiin kokeilemaan kielikummiä. Kielipesästä kouluun -hanke palkkasi Ivalon koulun koltansaamen oppitunteja varten kielikummiä koltansaamen kielimestarin, jolla on aiempaa kokemusta koltansaamen opettajana toimimisesta. Kielikummi vieraili koltansaamen tunneilla useamman kerran kuukaudessa ja hänelle maksettiin työstä tuntikorvaus kumppanuusopettajien tuntipalkan mukaisesti. Oppitunneilla kielimestari toimi niin opettajan kuin oppilaiden kielellisenä tukena. Kielikummi toimi opettajan sanastollisena tukena ja koltansaamenkielisenä keskustelukumppanina antaen samalla oppilaille kielellistä mallia ja mahdollisuuden kuulla koltansaamen kieltä enemmän. Oppilaiden kielellisenä tukena kielikummi toimi esimerkiksi neuvoen ääntämyksessä ja leikittäen lapsia. Kielikummi myös luki oppikirjan kappaleita ääneen kahdestaan oppilaan kanssa, ja sitten vaihdettiin oppilasta. Kumppanuusopettaja vieraili syksyllä 2021 Ivalon koulun koltansaamen oppitunneilla osallistuen kaikkien opetusryhmien tunneille. Käynnit olivat tutustumiskäyntejä ja opetuksen tukena olemista. Syksyn 2021 aikana kumppanuusopettajista vain Hanna-Maaria osallistui eri koulujen koltansaamen tunneille.

Inarin koulussa kumppanuusopettajuus täytyi lähtökohtaisesti rakentaa eri tavalla kuin Ivalossa ja Sevettijärvellä, sillä kaikki Inarin koulun koltansaamen opetus toteutettiin etäopetuksena. Ensimmäisenä hankevuonna toinen kumppanuusopettaja osallistui kahtena päivänä Inarin koulun koltansaamen tunneille osallistuen kaikkien opetusryhmien opetukseen. Kumppanuusopettaja oli fyysisesti samassa tilassa oppilaiden kanssa opettajan ollessa etäyhteyden päässä. Opettaja oli vastuussa tunnin kulusta ja opetuksesta, ja kumppanuusopettaja avusti oppilaita tehtävien teossa. Hankkeen yhtenä välitavoitteena oli kokeilla kumppanuusopettajuutta kokonaisuudessaan





etäopetuksessa, mutta tätä tavoitetta ei kuitenkaan saavutettu. Toisaalta hankkeessa eivät riittäneet ajalliset ja henkilöstöresurssit tähän kokeiluun, mutta toisaalta opettaja/opettajat eivät myöskään esittäneet tälle tarvetta.

Tilanne apu- tai yhteisopettajuuden kokeiluun oli Sevettijärvellä erilainen verrattuna Inarin ja Ivalon tilanteisiin. Molemmat kumppanuusopettajat työskentelivät Sevettijärvellä koulun vieressä, ja kumppanuusopettajilla oli mahdollisuus osallistua koulun oppitunneille ja toimintaan koronarajoituksia noudattaen. Hankkeen ensimmäisenä lukuvuonna 2021–2022 syksyllä hankkeessa työskenteli vain toinen kumppanuusopettajista, Hanna-Maaria Kiprianoff, toisen kumppanuusopettajan ollessa opintovapaalla opetusharjoittelujen vuoksi. Kumppanuusopettaja osallistui Sevettijärven koululla opettajan toivomuksesta pääosin ympäristöopin opetukseen, yhteensä 20 oppitunnille. Tämän lisäksi hän osallistui kolmelle koltansaamen äidinkielen oppitunnille. Ympäristöopin ja äidinkielen tunneilla kumppanuusopettaja toimi opettajan tukena yhdysluokkaopetuksen oppitunneilla auttaen eri luokka-asteiden oppilaita tehtävien tekemisessä, lukemisessa ja sanaston laajentamisessa

Kevätlukukaudella 2022 hankkeessa työskenteli pääasiassa vain toinen kumppanuusopettajista, Anna-Katariina Feodoroff. Kevätlukukauden aikana kokeiltiin kahta Pulkkisen ja Rytivaaran (2015) käsikirjassaan esittelemää yhteisopettajuuden mallia: avustavaa ja täydentävää opettamista ja rinnakkaisopettamista ympäristöopin ja koltansaamen A2-kielen oppitunneilla. Ympäristöopin opetusryhmässä oli 1.-, 3.-, 4.- ja 5.-luokkalaisia ja A2-kielen opetusryhmä koostui 0–3.-luokkalaisista. Ympäristöopin tunneille kumppanuusopettaja osallistui kevään 2022 aikana yhteensä 28 kertaa ja A2-kielen tunneille 8 kertaa. Molempia opetusryhmiä opetti koltansaamen opettaja.

Ympäristöopin tunneilla yhteisopettajuuden malleista käytettiin pääasiassa rinnakkaisopettamista. Käytännössä sitä toteutettiin niin, että ympäristöopin opettaja opetti ja ohjasi useimmiten 4. ja 5. luokan (yht. 2 oppilasta) oppilaita, ja kumppanuusopettaja opetti 1.- ja 3.-luokkalaisia (yht. 2 oppilasta) joko yhdessä tai erikseen. Suurimmalta osin kumppanuusopettajan opetus keskittyi keväällä 2022 ympäristöopin tunneilla 1.-luokkalaisten opetukseen. 1.- ja 3.-luokkalaisten kanssa opetus ja toiminta oli pitkälti keskustelua aihepiireistä koltansaameksi, jonka jälkeen 3.-luokkalaisten jatkoi tehtäviä ja lukemista itsenäisesti. 1.-luokkalaisten kanssa aiheita käsiteltiin pidemmälle keskustellen ja kumppanuusopettaja teki tehtäviä yhdessä 1.-luokkalaisten kanssa tukien oppilaan kirjoitustaidon kehittymistä. Kaikki ympäristöopin käytettävät oppimateriaalit ovat suomenkielisiä, ainoa koltansaamenkielinen ympäristöopin oppimateriaali (*Luättķe'rij 1, 2006*) on vanhentunut. Tehtäviä pyrittiin mahdollisuuksien mukaan tekemään koltansaameksi, vaikka tehtävänannot olivat suomeksi.





Myös A2-kielen oppitunneilla käytettiin rinnakkaisopettamisen mallia. Useimmiten ryhmä jaettiin kahteen: 0–2.-luokkalaiset yhdessä ja 3.-luokkalaiset omana ryhmänään. Keväällä 2022 3. luokalla oli käytössään edellisenä vuonna valmistunut vieraan kielen oppikirja *Ķiõčč 3*. Esiluokkalaisille oli *To'ben tääi'ben* -oppimateriaali (2015), 1. luokalle oli *Muu vuõssmõs sää'mķe'rjij* -oppimateriaali, mutta se ei täysin vastaa uusimman perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita, sillä se on uusittu painos samannimisestä oppikirjasta vuodelta 1989 uusin kuvituksin. 2. luokalle ei keväällä 2022 ollut ajantasaista oppimateriaalia. Kumppanuusopettaja opetti useimmiten 0-2.-luokkalaisten ryhmää ja koltansaamen opettaja 3.-luokkalaisten ryhmää. Välillä rooleja vaihdettiin myös kesken oppitunnin.

0-2.-luokkalaisten kanssa hyödynnettiin pelillisyyttä ja leikkiä, ja keskityttiin suulliseen ilmaisuun ja koltansaamen ääntämiseen, joiden lisäksi harjoiteltiin lukemista ja kirjoittamista. 3.-luokkalaisten kanssa opiskeltiin useimmiten kirjasta, mutta välillä myös he osallistuivat pienempien opetusryhmän toiminnallisiin tuokioihin. Useimmiten kumppanuusopettaja keskusteli lyhyesti koltansaamen opettajan kanssa siitä, mitä aiheita oppitunneilla käsitellään ja oppitunteja ideoitiin lyhyesti yhdessä, mutta kumppanuusopettaja sai melko vapaasti muutoin suunnitella tunnin kulkua oman opetusryhmänsä osalta. Kumppanuusopettaja teki pitkälti itse oman opetusryhmänsä kanssa käytetyt materiaalit, ja jätti ne jatkokäyttöä varten koululle.

A2-kielen oppitunneilla käytettiin myös avustavaa ja täydentävää opettamista. Avustava ja täydentävässä opettamisessa toinen opettaja on päävastuussa luokan opetuksesta, ja toisen tehtävänä voi olla esimerkiksi avustaa yksittäistä oppilasta, havainnoida luokan työskentelyä ja tukea tarvittaessa oppilaita tai huolehtia luokan työrauhasta. Toinen voi toimia myös opettavan opettajan apuna ja kirjoittaa esimerkiksi taululle muistiinpanoja tai havainnollistaa opetusta samalla kun toinen opettaja selittää asiaa. Koltansaamen opettajan ja kumppanuusopettajan yhteistyössä roolit ovat vaihdelleet niin, että välillä toinen on päävastuussa opetuksesta ja toinen avustaa esimerkiksi kirjoittamalla taululle muistiinpanoja tai sadutuksessa kirjoittamalla tarinaa tietokoneelle päävastuussa olevan opettajan viedessä sadutusta eteenpäin. Koltansaamen opettaja vastasi useimmiten luokan työrauhasta ja sääntöjen noudattamisesta myös silloin, kun hänellä oli päävastuu opetuksesta.

Yhtenä esimerkkinä avustavasta ja täydentävästä opetuksesta on äänneharjoitukset 0–2.-luokkalaisten kanssa. Äänneharjoituksissa kumppanuusopettajalla oli päävastuu opetuksesta ja koltansaamen opettajalla oli avustajan rooli, eli hän kysyi tarvittaessa oppilailta lisäkysymyksiä äänten tunnistamisen avuksi. Äänteiden harjoitteluun haluttiin tuoda leikillisyyttä, konkretiaa ja lasten omaa maailmaa mukaan esimerkiksi yhdistämällä äänteet *z* ja *ž* mehiläisen (*miõttsaž*) ja kimalaisen (*sõõusmiõttsaž*) tuottamaan ääneen, kun ne surisevat. Mehiläinen, joka on hieman



pienempi kuin kimalainen, pitää hieman kirkkaampaa ääntä ja kuulostaa samalta kuin z-äänne. Kimalainen, joka on hieman suurempi, pitää hieman matalampaa ääntä ja kuulostaa samalta kuin ž-äänne. Mehiläisen ja kimalaisen kuvat laitettiin kahdelle puolen luokkaa, ja kumppanuusopettaja luki ääneen sanoja, joissa jompi kumpi äänne oli joko sanan alussa, keskellä tai lopussa yksittäisenä ääntenä tai tuplana (z-zz, ž-žž). Oppilaat yrittivät tunnistaa äänten ja menivät luokassa sen mukaan joko mehiläisen tai kimalaisen luo. Leikillinen äänneharjoitus toimi hyvin opetusryhmän kanssa, sillä oppilaat eivät samalla tavoin pelänneet väärin vastaamista kuin ehkä silloin, jos äänneitä olisi opeteltu ja harjoiteltu muodollisemmin.

Syyslukukaudella 2022 yhteistoiminta Sevettijärven koulun kanssa oli kokonaisuuden kannalta edellistä lukuvuotta suunnitelmallisempaa: koltansaamen opettajan kanssa käytiin läpi pidemmän aikavälin opetussuunnitelmia ja pohdittiin alustavia materiaaltarpeita yhdessä jo kesäkuussa 2022. Koltansaamen opettajan kanssa pidettiin lisäksi yhteissuunnittelupalavereita kerran kuukaudessa, jonka lisäksi kumppanuusopettaja Anna-Katariina pyrki pitämään myös viikoittaisen palaverin koltansaamen opettajan kanssa niiden oppituntien tiimoilta, joilla hän toimi kumppanuusopettajana. Anna-Katariina osallistui kerran viikossa koltansaamen äidinkielen ja kirjallisuuden oppitunnille, jolla oli mukana esikoululainen, 2.-luokkalainen ja 5.-luokkalainen. Oppitunneilla keskityttiin kirjoittamiseen, ja näillä tunneilla kumppanuusopettaja työskenteli yleensä 2.-luokkalaisten kanssa. Käytännössä oppitunneilla siis sovellettiin rinnakkaisopettamisen mallia. Koltansaamen opettaja, joka toimi tunneilla myös vastuupettajana, opetti esikoululaista ja viidesluokkalaista. Esikoululaisen tunteihin oli sisällytetty paljon leikkiä työskentelyn tauottamiseksi. Viidesluokkalainen työskenteli tunneilla melko itsenäisesti, mutta sai tarvittaessa ohjausta pääasiassa koltansaamen opettajalta. Työrauhan ylläpitämisestä vastasi koltansaamen opettaja. Valmista äidinkielen ja kirjallisuuden oppimateriaalia ei ollut 2. eikä 5. luokalle, vaan materiaalit valmistettiin pääasiassa itse tai hyödynnettiin oheiskirjallisuutta tai vieraan kielen oppimateriaaleja. Esiluokkalisella oli käytössään *To'ben tääi'ben* -oppikirja.

Suomenkielisillä kuvataiteen 0–3.-luokan oppitunneilla otettiin käyttöön koltansaamenkielinen samanaikaisopettajuus. Oppitunteja voidaan kuvata myös suomenkielisen ja koltankielisen opettajan tiimioptettamisena. Kumppanuusopettajista Hanna-Maaria osallistui kuvataiteen oppitunneille. Alkuperäisen suunnitelman mukaan suomenkielisen opettajan oli tarkoitus ottaa päävastuu opetuksesta, mutta syksyn mittaan opetuksessa siirryttiin toteuttamaan kielisuihutusmenetelmää. Kielisuihutus on kielirikasteista opetusta, jossa alle 25 % toiminnasta opetetaan muulla kuin koulun kohdekielellä. Kuvataiteen oppitunneilla vähintään 20 % oppitunneista oli koltansaameksi. Tuntien



sisältöjä suunniteltiin yhdessä ja etukäteen päätettiin, kumpi opettaja ohjaa työn alkuun, ja sen mukaan valikoitui myös käytettävä kieli.

Kevätlukukaudella 2023 ei osallistuttu koltansaamen äidinkielen ja kirjallisuuden tunneille, sillä hankkeen muut tehtävät veivät niin paljon aikaa, eikä tarve kumppanuusopettajalle oppitunneilla ollut välttämätöntä. Tammikuussa kuvataiteen tunneilla osallistuttiin syyslukukauden tavoin ja tunneilla pidettiin kiinni kielisuihkusmenetelmästä. Helmikuussa kumppanuusopettajat eivät olleet töissä, ja maaliskuussa Hanna-Maarian työsuhde päättyi, jonka vuoksi hän ei enää maaliskuussa osallistunut oppitunneille, vaan keskittyi omalta osaltaan hankkeen lopputöihin.

Hankkeessa edistettiin kolttsaamelaisen kulttuurin ymmärrystä kouluista aina tarpeen tullen. Esimerkiksi Sevetijärven koululla kumppanuusopettaja kertoi opettajanhuoneessa välitunnilla kolttsaamelaisten perinteisten juhlapäivien vieton merkityksestä kolttsaamelaisille lapsille ja koko yhteisölle. Esimerkiksi Trifonin juhlan merkitystä kolttakulttuurille avattiin hankkeen puolesta koululle hyvin. Trifonin juhla on vedenpyhityshuhla elokuun lopussa, ja se on yksi kolttsaamelaisten tärkeimmistä kirkkopyhistä ja se kokoaa yhteen kolttsaamelaisia eri puolelta Suomea ja Norjaa.

## 4.2 Oppimateriaalit

Hankkeen tavoitteiksi oli asetettu oppimateriaalityön koordinointi ja oppimateriaalitarpeiden kartoitus yhteistyössä Saamelaiskäräjien koulutus- ja oppimateriaalitoimiston kanssa, koota oppimateriaali yhteen paikkaan, josta ne ovat helposti saatavilla, tuottaa oppimateriaaleja äidinkieliseen perusopetukseen, koota sanastoa ympäristöopin opetukseen ja luoda erilaisia oppimiskokonaisuuksia, listata olemassa oleva oppimateriaali ja jakaa se vuosiluokkasuosituksiksi, arkistoida edellisten opettajien materiaalit ja jakaa materiaaleja opettajien kesken ja innostaa myös opettajia jakamaan omia materiaalejaan. Oppimateriaalien osalta hankkeelle oli asetettu paljon tavoitteita, joten työtä jaettiin kumppanuusopettajien kesken.

Opettajien kanssa keskusteltiin materiaalitarpeista, jonka lisäksi keskustelua käytiin myös Saamelaiskäräjien koulutus- ja oppimateriaalitoimiston kanssa. Saamelaiskäräjien oppimateriaalitoimiston alaisuudessa toimi koltansaamen oppimateriaalituotannon kehittämistyöryhmä, jossa olivat mukana muun muassa Saamelaiskäräjien koltansaamenkieliset oppimateriaalityöntekijät, koltansaamen opettajat ja kumppanuusopettajista Anna-Katariina Feodoroff. Oppimateriaalituotannon kehittämistyöryhmän kokouksissa keskusteltiin



## Ķiöllpie'zzest škoou'le – kolttsaamelaisten lasten omakielinen koulupolku -hanke / Kolttakulttuurisäätiö 2023 Sää'mkulttuurifondd

oppimateriaalitarpeista, priorisoitiin oppimateriaalitarpeita ja koordinoitiin oppimateriaalityötä eri toimijoiden kesken.

Hanke perusti marraskuussa 2021 oppimateriaalipankin Google Drive -alustalle koltansaamenkielistä oppimateriaalia varten. Oppimateriaalipankkia on jaettu koltansaamen opettajille, kielityöntekijöille, oppimateriaalityöntekijöille, ja niille, jotka ovat olleet materiaaleista kiinnostuneita. Kumppanuusopettajien oli määrä jakaa tekemänsä materiaalit materiaalipankkiin, mikäli se tekijänoikeusnäkökulmasta oli mahdollista. Myös muilla, joilla oli pääsy oppimateriaalipankkiin, oli mahdollisuus jakaa omaa materiaaliaan, ja siihen kannustettiin siinä yhteydessä, kun jaettiin linkki oppimateriaalipankkiin. Molemmat kumppanuusopettajat vastasivat oppimateriaalipankin ylläpidosta omien materiaaliensa osalta, ja jakoivat oppimateriaalipankin linkkiä sitä tarvitseville.

Olemassa olevan oppimateriaalin ja lisälukemiston jakaminen vuosiluokkasuosituksiksi oli kumppanuusopettajista Hanna-Maarian vastuualueena. Vuosiluokkasuositustyö ei hankeaikana valmistunut, sillä siinä oli runsaasti haasteita, eivätkä hankkeen resurssit riittäneet tähän työhön. Oppilaiden kielitaito on vaihtelevaa, ja vaikka teksti voi olla aihepiirien kannalta oppilaan ikätason mukaista, se voi sanastotasolla olla liian haastavaa. Pohdittavaksi jäi, miten vuosiluokkasuositukset tulisi rakentaa vai olisiko käytännöllisempää tehdä tarkempi kuvaus kirjan sisällöstä, jotta opettajan on helppo valita lisälukemistoa aiheeseen liittyen. Yhtenä haasteena oli kuitenkin se, että yksi vuosiluokkasuosituksen tarkoitus oli se, että kun opettaja vaihtuu, niin uusi opettaja ei käyttäisi kirjaa heti uudelleen. Koltansaamen opettajien vaihtuvuus voi olla suurta.

Edellisten opettajien materiaalien arkistointi oli kumppanuusopettajien yhteinen vastuualue. Tämäkin tavoite osoittautui hankalaksi saavuttaa, ja keväällä 2023 todettiin, etteivät hankkeen resurssit riitä tämän toteuttamiseen. Iso osa materiaaleista on ei-sähköisessä muodossa, ja arkistointi ja ajan tasalle saattaminen on suuri työ. Ajan tasalle saattamisen yhteydessä tulisi samalla arvioida, mitkä ovat sellaisia materiaaleja, että ne kannattaisi päivittää, ja mitkä tulisi vain arkistoida. Tämän tavoitteen osalta jäi myös avoimeksi kysymykseksi se, kenelle materiaalit ja materiaaliarkistot kuuluvat tai tulisivat kuulua.

Hankkeessa tuotettavien materiaalien osalta Anna-Katariinan päävastuualueeksi määrittyi äidinkielen ja kirjallisuuden materiaalit, ja Hanna-Maarian päävastuualueena olivat ympäristöopin materiaalit ja sanastot.

Kevätlukukaudella 2022 tuotettiin äidinkielen ja kirjallisuuden materiaalia 6. luokalle ja yksittäisiä materiaaleja 4. luokalle, joitain ympäristöopin sanastoja ja yksittäisiä ympäristöopin materiaaleja 1. luokalle, esimerkiksi lajikortteja ja kasvin osat. Esther Berelowitsch työskenteli hankkeessa toisen



## Ķiõllpie'zzest škoo'le – koltasaamelaisten lasten omakielinen koulupolku -hanke / Kolttakulttuurisäätiö 2023 Sää'mkulttuurifondd

kumppanuusopettajan sijaisena noin kaksi viikkoa keväällä 2022. Tuona aikana hän teki 4. ja 5. luokalle työskentelypohjat ja karttapohjat ympäristöopin kokonaisuuden käsittelyyn (Pohjoismaat ja Baltia, Eurooppa). Anna-Katariina kävi Sevettijärven koltansaamen opettajan kanssa keskusteluja siitä, mitä materiaaleja äidinkielen opetukseen tarvitaan, ja millaisella aikataululla.

Syyslukukaudella 2022 Sevettijärven koltansaamen opettajan kanssa pyrittiin pitämään kuukausittaiset yhteiset palaverit opettajan ja kumppanuusopettajien kanssa. Palaverissa käytiin esimerkiksi läpi tulevia oppimateriaalitarpeita ja tulevien viikkojen suunnitelmia. Näiden palaverien lisäksi Anna-Katariina pyrki pitämään koltansaamen opettajan kanssa viikoittaisen palaverin tulevan viikon oppitunneista sekä äidinkielen ja kirjallisuuden oppimateriaalitarpeista ja aikatauluista. Toisinaan materiaaleja käytiin myös yhdessä läpi ennen niiden käyttämistä oppitunneilla. Syyslukukaudella 2022 tuotettiin seuraavia materiaaleja: äidinkielen ja kirjallisuuden materiaalia 7. luokalle, äidinkielen ja kirjallisuuden materiaalia 2. luokalle, jota on voinut soveltaa myös 5. luokalle ja äidinkielen ja kirjallisuuden materiaalia 5. luokalle (esim. sanan osat, verbien taivutus). Ympäristöopin sanastotyötä jatkettiin ja ympäristöoppiin tuotettiin julisteet uusista kemikaalimerkinnöistä ja veden olomuodoista. Esikoululaiselle tehtiin kulkuneuvovärityskirja.

Sevettijärven koulun opettajan mukaan ympäristöopin ja äidinkielen lisäksi apua sai myös esimerkiksi uskonnon opetukseen. Tiettyyn aiheeseen kirkkovuoteen liittyen sai nopeastikin materiaaleja tai autettiin löytämään valmis materiaali, esimerkkinä oppimispeli ja koltansaamenkielinen jouluevankeliumi.

Ivalon koltansaamen opettajalla ei ollut juuri tarvetta materiaalille, kun uudet Ķiõčč-kirjat A2-kielen opetukseen ilmestyivät sopivasti, ja hän on opetuksessaan tukeutunut pitkälti niihin. Ne ovat hänen mukaansa toimineet hyvin ja sopivat oppilaiden kielitaitoon. Ķiõčč-kirjoja on ilmestynyt koltansaameksi 1., 2. ja 3. luokalle. Opettaja on hyödyntänyt kirjoja myös 4. ja 6. luokan opetuksessa, sillä oppilailla ei ole aiemmin ollut näitä kirjoja käytössä. Näiden lisäksi hän on käyttänyt Saamelaiskäräjien julkaisemia verkkomateriaaleja ja hyödyntänyt Google Driven materiaalipankin materiaaleja itsenäisesti, vaikka iso osa onkin äidinkielen opetukseen. A2-kielen opetusta on kaksi tuntia viikossa opetusryhmää kohden, joten ei jää paljoa aikaa muulle kuin kirjojen kappaleiden läpikäyntiin ja tehtävien tekemiseen.



### 4.3 Opettajien verkostoituminen

Opettajien verkostoitumiseksi hankkeen kumppanuusopettajat järjestivät Inarin kunnan peruskoulujen kahdelle koltansaamen opettajalle tapaamisen Teams-etyhteydellä hankkeen ensimmäisenä lukuvuonna 2021–2023, johon myös kumppanuusopettajat osallistuivat. Tapaaminen oli vapaamuotoinen keskusteluhetki, jossa tutustuttiin toinen toisiimme.

Tärkeimpiä, suoraan opettajille suunnattuja verkostoitumistapahtumia oli hankkeen järjestämä koltansaamen opettajien, opettajiksi aikovien ja oppimateriaalityöntekijöiden kehittämispäivä Inarissa joulukuussa 2022. Kehittämispäivä oli kumppanuusopettajista Anna-Katariina vastuualueena, ja Hanna-Maaria osallistui kehittämispäivään muiden opettajien joukossa. Kehittämispäivässä oli mukana opettajia ja oppimateriaalityöntekijöitä niin Inarin kunnasta kuin sen ulkopuoleltakin. Verkostoitumisen oli määrä tapahtua yhteisen tekemisen ja koulutuspäivän avulla. Kehittämispäivä onnistui hyvin ja opettajat ja oppimateriaalityöntekijät oppivat paljon uutta ja saivat uusia ideoita. Hyvänä antina päivästä koettiin myös se, että opettajat pääsivät tapaamaan muita opetuksen parissa työskenteleviä – myös oppimateriaalityöntekijöitä. Tarkempaa tietoa kehittämispäivästä ja kokemuksia kehittämispäivän raportista on liitteessä 7.

Näiden varsinaisesti opettajille suunnattujen verkostoitumistapahtumien lisäksi opettajat pääsivät verkostoitumaan myös oppilaille suunnatuissa teemapäivissä, jossa verkostoituminen tapahtui hyvin vapaamuotoisesti.

### 4.4 Läksykerhot

Tarkoituksena oli, että hankkeessa kokeillaan koltansaamenkielistä läksykerhoa virtuaalisesti tai kielikeskuksessa, joka sijaitisi Talvikylä-rakennuksessa. Läksykerhossa lapsia voitaisiin auttaa läksyjen teossa virtuaaliluokassa, tai lapset voisivat tulla esimerkiksi odotustunnilla tekemään läksyjä yhdessä kumppanuusopettajan, muiden oppilaiden ja vanhempien kanssa. Talvikylä-rakennus ei hankkeen aikana ollut valmistunut tai toiminnassa, jonka vuoksi läksykerho-toiminta toteutettiin kokonaisuudessaan virtuaalisesti. Läksykerho oli kumppanuusopettajista Hanna-Maarian vastuualue.

Hankkeen ensimmäinen läksykerho pidettiin 27.10.2021 Saamen kieliviikon kunniaksi, ja se kantoi *Läksypaja – Le'ksspää'jj* -nimeä. Lapsia ei ensimmäiselle kerralle tullut, koska Sevettijärvellä olivat käynnissä talven ensimmäiset poroerotukset. Poroerotukset ovat osa poronhoitovuotta, jossa porot



kootaan aitaan, ja jossa ne erotellaan joko myyntiin tai eloonjääviksi. Sevettijärven kylässä ei tavallisesti talvisaikaan ole paljon tapahtumia, ja poroerotuksia voidaankin pitää jonkinlaisina kulttuuritapahtumina, jotka kokoavat yhteen kylän väkeä – myös niitä, jotka eivät omista poroja.

Läksykerhoja pidettiin syksyllä 2021 kahdeksan kertaa ja keväällä 2022 kolme kertaa. Läksykerhojen sisällöistä ja osallistujamääristä ei ole tietoa. Läksykerhoa markkinoitiin Kielipesästä kouluun -hankkeen verkkosivuilla, jotka toimivat kolttasaamelaiset.fi-sivustolla ja hankkeen Facebookissa ja Instagramissa, jonka lisäksi Saamen kielten etäopetushanke markkinoi läksykerhoa omilla kanavillaan, sillä myös etäopetushankkeen oppilaat olivat tervetulleita läksykerhoon. Lisäksi Hanna-Maaria vei Sevettijärven koululle läksykerhon julisteita, jossa kerrottiin läksykerhon aika ja paikka sekä läksykerhon säännöt.

Keväällä 2022 läksypajat jouduttiin lopulta perumaan hankkeen hetkellisten henkilöstöressurssien muutoksien vuoksi. Syksyllä 2022 järjestettiin kysely lapsille ja nuorille siitä, minkälainen etätyöpaja heitä kiinnostaisi. Kysely toteutettiin alkuperäiskansojen musiikkifestivaaleissa Ijahis Idjassa Inarissa elokuussa ja syyskuussa Saamelaisnuorten taidetapahtumassa Inarissa. Näissä tapahtumissa pääsi myös keskustelemaan lasten ja nuorten kanssa heidän ajatuksistaan ja toiveistaan.

Tammikuussa 2023 läksykerho alkoi uudelleen virtuaalisena nimellä *Tuejjeep mâid-ne pää'jj – Teemme jotain paja*. Läksykerhon jatkumisesta ja uudesta nimestä viestittiin koteihin Wilman kautta. Läksykerhoja pidettiin keväällä 2023 kolme kertaa, mutta kerhojen osallistujamääristä ja sisällöistä ei ole tietoa. Suunnitelmana oli pitää kevään aikana kahdeksan läksykerhoa uudella nimellä ja testata erilaisia pelejä sekä toimintoja, joita oppilaat toivat esiin keskusteluissa kumppanuusopettajan kanssa. Valitettavasti raportoitiin ei ole antaa tietoja siitä, mitä oppilaiden toiveet olivat ja mitä suunnitellut pelit ja toiminnot olivat. Läksykerhot jouduttiin keväällä kolmen kerran jälkeen jälleen perumaan henkilöstössä tapahtuneiden muutosten vuoksi.

## 4.5 Perheet

Hankkeessa ei pidetty erikseen niin sanottuja vanhempainiltoja ja vanhempien infoiltoja, vaan ne yhdistettiin yhdeksi kokonaisuudeksi. Hanke järjesti hankkeen työsuunnitelman mukaisia vanhempien infoiltoja vähintään kerran lukuvuodessa tukeakseen perheitä. Alkuperäisen hankesuunnitelman mukaan vanhempainiltoja tai infoiltoja olisi tullut järjestää vähintään kerran lukukaudessa, mutta käytännössä tämä ei ollut mahdollista henkilöstöressurssien näkökulmasta.





## Ķiõllpie'zzest škou'le – koltasaamelaisten lasten omakielinen koulupolku -hanke / Kolttakulttuurisäätiö 2023 Sää'mkulttuurifondd

Vanhempien infoillat olivat kumppanuusopettajista Anna-Katariinan vastuualueena lukuun ottamatta toista infoiltaa tammikuussa 2022 ja Ivalon kielipesän vanhempainiltaa, jotka kumppanuusopettajat järjestivät yhdessä.

Infoiltojen sisällöt lähtivät vanhempien ja perheiden tarpeista. Ensimmäinen vanhempien infoilta, joka järjestettiin heti hankkeen alussa toukokuussa 2021, käsitteli lasten kielellisiä oikeuksia ja se järjestettiin yhteistyössä Saamelaiskäräjien kanssa. Infoilta järjestettiin etäyhteyksin Teamsin kautta, ja siihen ilmoitaututtiin etukäteen kumppanuusopettajalle. Saamelaiskäräjiltä infoiltaan osallistuivat kieliturvasihteerit Anne Kirste Aikio ja koulutussihteerit Ulla Aikio-Puoskari. Infoillassa esiteltiin myös Kielipesästä kouluun -hankkeen toimintaa. Tarve tämänkaltaiselle infoillalle nousi vanhemmille toteutetusta kyselystä. Infoiltaan osallistui noin kymmenen henkilöä. Osallistujissa oli mukana esimerkiksi koululaisten ja kielipesälästen vanhempia ja isovanhempia sekä Sevettijärven koulun rehtori. Infoilta oli erittäin opettavainen, minkä lisäksi se herätti keskustelua siitä, millaisia kokemuksia vanhemmilla on koltansaamenkielisen kouluopetuksen saamisesta. Infoillasta saatiin myös paljon ajankohtaista tietoa koulutuskentän muutoksista. Vanhemmilta saadun palautteen mukaan moni asia liittyen lasten kielellisiin oikeuksiin oli heille tuntematonta ja infoilta näin ollen erittäin antoisa. Tarkempi raportti infoillasta on liitteenä 8.

Toinen hankkeen vanhempien infoilta järjestettiin tammikuussa 2022 Teams-etäyhteydellä. Osallistujia oli Sevettijärveltä, Ivalosta ja Inarista yhteensä kuusi. Infoilta oli vanhempainilatyypinen tilaisuus, jossa käytiin syyslukukauden 2021 toimintaa hankkeen näkökulmasta, esiteltiin suunnitelmia kevätlukukautta 2022 varten sekä kuultiin vanhempien toiveita esimerkiksi läksykerhojen suhteen ja opetuksen järjestämisestä koskien keskustellen myös siitä, täyttääkö kunta velvoitteensa ja miten voimme yhdessä huolehtia siitä, että kunta täyttää lakisääteiset velvoitteensa saamen kielisen opetuksen osalta. Kuultiin myös vanhempien kokemuksia ja huolenaiheita. Huolta oli esimerkiksi opetuksen jatkuvuudesta Ivalon koulussa ja äidinkielen ja äidinkielen opetuksen järjestämisestä Ivalon ja Sevettijärven kouluissa. Keskustelua käytiin myös siitä, mitkä tekijät vaikuttavat opetusjärjestelyihin ja miten niihin voidaan vaikuttaa. Lopuksi kuultiin vanhempien ideoita tulevien infopäivien teemoiksi, ja esiin nousseita teemoja olivat esimerkiksi kaksikielisyys ja ylisukupolvinen trauma.

Hankkeen kolmas ja viimeinen infoilta järjestettiin tammikuussa 2023 kahdessa osassa. Infoillat kulkivat nimellä *Mistä puhumme, kun puhumme kielitraumasta* käsitellen kielitraumaa, jonka lisäksi infoillat pitivät sisällään henkilökohtaista kielineuvontaa perheille. Infoillat järjestettiin yhteistyössä Saamelaisen psykososiaalisen tuen yksikkö Uvjjin, Saamelaiskäräjien kielipesäohjaajan Niina Aikio-Siltalan sekä monikielisyys asiantuntija Laura Arolan kanssa. Infoillat järjestettiin omina





tapahtuminaan Sevettijärvellä ja Ivalossa, sillä näimme yhteistyökumppaneiden kanssa tarpeelliseksi järjestää tilaisuudet lähitapaamisina. Järjestämällä tapahtumat sekä Ivalossa että Sevettijärvellä pyrittiin lisäämään tapahtuman saavutettavuutta mahdollisimman monelle. Infoilloissa pyrittiin turvalliseen tilaan ja keskusteluun esimerkiksi kutsumalla tilaisuuksiin mukaan Uvjjin edustajat ja rajaamalla media tilaisuuksien ulkopuolelle. Infoiltoihin kutsuttiin mukaan myös koltansaamen kieliyhteisön kokemusasiantuntijoita kertomaan omista taustoistaan ja kokemuksistaan esimerkiksi kolttsaamelaisen lapsen kasvattamisesta kaksikielisyyteen. Infoiltojen tarkkoja sisältöjä ja osallistujamääriä ei raportissa avata aiheen sensitiivisyyden vuoksi.

Kielipesästä kouluun -hanke järjesti infoiltojen lisäksi vanhempien toiveesta vanhempainillan Ivalossa koltansaamen kielipesän lasten vanhemmille marraskuussa 2022. Vanhempainilta järjestettiin Ivalon koltansaamen kielipesän tiloissa yhteistyössä Saamelaiskäräjien kielipesäohjaajan kanssa. Infoiltaan osallistui kumppanuusopettajien ja kielipesäohjaajan lisäksi koltansaamen kielipesän työntekijät, kielipesälästen vanhempia sekä Kolttakulttuurisäätiön asiamies. Vanhempainillassa kerrottiin Kielipesästä kouluun -hankkeen tarkoituksesta, tavoitteista, jo toteutetuista toimista sekä kerrottiin, kuinka hanke voi tukea vanhempia ja perheitä sekä vastattiin vanhempien kysymyksiin. Konkreettista apua vanhemmat saivat esimerkiksi siinä, missä vaiheessa ja miten heidän tulisi lähestyä kuntaa, mikäli lapselle halutaan koltansaamenkielistä kouluopetusta. Lopputuloksena vanhemmat aikoivat toimittaa Inarin kunnan sivistyslautakunnalle kirjelmän koskien koltansaamenkielistä opetusta ja saivat kirjelmän laatimiseen apua myös Saamelaiskäräjiltä.

Hankkeen ajan perheille pyrittiin viestittämään, että kumppanuusopettajiin voi olla yhteydessä matalalla kynnyksellä niin sähköpostitse kuin puhelimitsekin tai kasvokkain. Jotta hanke saisi näkyvyyttä niin lasten kuin heidän perheidensäkin keskuudessa, hanke osallistui Saamelaisnuorten taidetapahtumaan syyskuussa 2022 sekä alkuperäiskansojen musiikkifestivaali Ijahis Idjaan elokuussa 2022, ja tarjosi mahdollisuuden vapaaseen keskusteluun näissä tilaisuuksissa.

## 4.6 Oppilaiden väliset yhteydet

Ensimmäinen kaikkien Inarin kunnan koulujen koltansaamen oppilaiden yhteinen teemapäivä järjestettiin Sevettijärven koululla 24.5.2022. Teemapäivään osallistuivat myös kaikki Sevettijärven koulun oppilaat. Yhteensä teemapäivän osallistujia oli 33. Teemapäivänä järjestettiin kaksi työpajaa: kulttuurityöpaja sekä video- ja valokuvaustyöpaja. Kulttuurityöpajaa veti kumppanuusopettaja Hanna-Maaria Kiprianoff ja video- ja valokuvaustyöpajaa kolttsaamelainen video- ja valokuvaaja



## Ķiõllpie'zzest škoo'le – kolttsaamelaisten lasten omakielinen koulupolku -hanke / Kolttakulttuurisäätiö 2023 Sää'mkulttuurifondd

Ville-Riiko Fofonoff. Teemapäivä järjestettiin yhteistyössä Saamelaiskäräjien Saamelaisen lastenkulttuurikeskus Mánnun kanssa.

Kulttuurityöpajassa harjoiteltiin kolttsaamelaista katrillia, tehtiin leu'dd teemapäivästä ja järjestettiin kulttuurintuntemusta mittaava tietovisa oppilaille. Video- ja valokuvaustyöpajassa kuvattiin oppilaiden oman kiinnostuksen mukaan lyhyitä videoita tai otettiin valokuvia sekä harjoiteltiin käyttämään erilaisia kuvan- ja videonmuokkaussovelluksia puhelimella tai tabletilla. Kumppanuusopettaja Anna-Katariina Feodoroff toimi työpajavetäjän apuna.

Teemapäivän aikana kerrottiin myös keväällä 2022 järjestetyn *Jeälas Sää'mkiõll! (Eläköön koltansaame!)* -piirustuskilpailun tulokset ja jaettiin palkinnot sekä piirustuskilpailun sadosta teetettyjä t-paitoja kolmella eri painatuksella sekä tuubihuveja. Kaikissa tuubihuveissa oli sama painatus, joka oli koostettu kolmesta eri taideteoksesta. Jokainen oppilas sai omasta työstään myös henkilökohtaista positiivista palautetta kunniakirjan muodossa suomeksi ja koltansaameksi. Kunniakirjan pohjan suunnitteli kolttsaamalainen taiteilija Erja Taskinen. Piirustuskilpailun tuomaristona toimi nelihenkinen raati, johon kuuluivat molemmat kumppanuusopettajat, kolttsaamalainen taiteilija Erja Taskinen ja kuvataidekasvattaja Sirkka Kukkohovi. Kilpailuun osallistui yhteensä kaksitoista kilpailutyötä kielipesästä kuudennelle luokalle. Yläasteikäisistä ja Saamen kielten etäopetushankkeesta ei ollut yhtään osallistujaa. T-paidat ja tuubihuvit ovat olleet suosittuja niin lasten kuin aikuistenkin parissa ja ovat tuoneet kielelle ja lasten taideteoksille näkyvyyttä; esimerkiksi kolttsaamelaisten artistit ovat käyttäneet t-paitoja esiintyessään.

Toinen koltansaamen oppilaiden yhteinen teemapäivä järjestettiin kaksipäiväisenä Sevettijärven Kirakkakannaksella Porotila Sanilassa ja Norjan puolen kolttakylä Näätamössä eli Neidenissä. Teemapäivä kulki kulttuurimatkan nimellä, sillä ensimmäisenä päivänä Porotila Sanilassa oppilaille järjestettiin kaksi työpajaa kulttuuriteemoin ja toisena päivänä jatkettiin Neideniin tutustumaan kolttsaamelaiseen Ä'vv-museoon ja käytiin tutustumassa Näätamöjoen varressa sijaitsevaan kolttakylään (*Sää'msijdd*). Oppilaat opettajineen majoittuivat Porotila Sanilassa.

Ensimmäisen päivän työpajoista toinen työpaja keskittyi käsitöihin: työpajassa tutkittiin kalannahkaa ja sen käsittelyä ja valmistamista käsityönainekseksi, kuorittiin pajun parkkia, joka on tärkeä kolttsaamelaisten käsityön aines sekä tutustuttiin erilaisiin kolttsaamelaisiin käsitöihin. Käsityöpajaa vetivät kolttsaamelaisten käsityömestarit Heini Wesslin ja Matleena Fofonoff. Ensimmäisen päivän työpajoista toinen puolestaan keskittyi poroon: harjoiteltiin suopunginheittoa, tutustuttiin erilaisiin poronsarviin, jonka kautta käsiteltiin esimerkiksi poron ikää ja sukupuolta ja opittiin uutta sanastoa poroihin liittyen. Työpajan lopuksi kisailtiin suopunkiviestin parissa



joukkueina. Poroa käsittelevää työpajaa vetivät kolttsaamelaiset promiehet Rauno Semenoff ja Veikko Feodoroff. Työpajaohjaajat pyrkivät päivän aikana puhumaan mahdollisimman paljon koltansaamea, ja lähes kaikki työpajaohjaajat olivat koltansaamen kielen natiivipuhujia. Kulttuurimatkan työpajoihin osallistui yhteensä 29 koltansaamen oppilasta.

Kulttuurimatkan toisena päivänä suunnattiin Neideniin, jossa päivä aloitettiin vierailulla Ä'vv-museoon. Oppilaat jaettiin kahteen ryhmään, joista toinen kiersi ensin museon näyttelyn, joka kertoi esimerkiksi kolttsaamelaisten historiasta, elämäntavasta ja käsitöistä. Samaan aikaan toinen ryhmä kuuli Neidenin alueen värikkästä historiasta kulttuurien kohtaamispaikkana, mutta myös sotatantereena. Puolentoista tunnin jälkeen ryhmät vaihtoivat keskenään paikkaa. Päivän päätteeksi käytiin tutustumassa vielä Näätamöjoen varressa sijaitsevaan Kolttakylään (Sää'msijdd). Kolttakylässä kuultiin lisää Neidenin alueen historiasta. Ennen kotimatkaa lähtöä pysähdyttiin vielä Kolttakönkäälle, jossa harjoitetaan edelleen kolttsaamelaista perinteistä kalastustapaa, kápälänheittoa.

Kaksipäiväisen kulttuurimatkan osalta tehtiin yhteistyötä Saamelaiskäräjien Saamelaisen lastenkulttuurikeskus Mánnun kanssa, joka osallistui kulttuurimatkan sisältöjen suunnitteluun ja työpajoihin. Lisäksi toinen yhteistyökumppani löytyi Inarin kunnan kulttuuritoimesta, joka kustansi kulttuurimatkan Neidenin osuuden kulttuuripalvelut, sillä vierailu Ä'vv-museossa on osa Sevettijärven koulun kulttuurikasvatussuunnitelmaa. Neideniin lähti koltansaamen oppilaiden lisäksi kaikki Sevettijärven koulun oppilaat.

## 4.7 Opetussuunnitelma

Opetussuunnitelmasta ja sen haasteellisuudesta keskusteltiin useamassa ohjausryhmän kokouksessa kuten myös tapaamisessa Oikeusministeriön edustajien kanssa. Kumppanuusopettajat keskustelivat asiasta myös palaverissa Inarin kunnan sivistysjohtajan kanssa vuoden 2022 alussa. Palaverissa sivistysjohtaja kertoi, millaisia mahdollisuuksia vaikuttaa opetussuunnitelmaan on paikallisella tasolla, ja että muutoksia tehdään arvioidun tarpeen mukaan.



## 5 Toteutusvaiheen arviointi

Tässä luvussa arvioidaan, miten hankkeen toteutus on eri osa-alueilla toteutunut sekä sitä, kuinka hankkeen toteutus on kokonaisuudessaan onnistunut suhteessa hankkeen tavoitteisiin. Osa-alueet perustuvat hankkeen ohjausryhmän kahdeksan osa-alueen raportointimalliin, mutta hankkeen infopäivät ja perheet on yhdistetty yhteiseksi osa-alueeksi, *perheet*.

### 5.1 Kumppanuusopettajuus

Keväällä 2021 COVID19-pandemia oli juuri puhjennut, joka toi omat haasteensa niin hankkeen aloitukseen kuin koko toteutukseen pandemiatilanteen eläessä läpi hankkeen. Pandemia toi paljon rajoituksia sille, millä tavoin kumppanuusopettajat pystyivät osallistumaan arjen koulutyöhön. Molempien kumppanuusopettajien työpisteeksi oli määritelty Sevettijärvi, ja budjettiin oli varattu rahaa kouluvierailuihin Inarin ja Ivalon kouluissa 1–2 kertaa kuukaudessa. Budjettiin tulleiden yllättävien menojen (esim. lisenssikulut) vuoksi vierailuja ei ollut käytännössä mahdollista toteuttaa hankesuunnitelman mukaisesti.

Ivalossa toteutettu kielikummitoiminta toimi erittäin hyvin ja koltansaamen opettaja koki kielikummin tarjoaman tuen riittäväksi. Suurin hyöty kielikummissa oli opettajan mukaan oppilaille, mutta iloa myös hänelle. Opettajan mukaan henkilökohtainen aika oppilaalle on ollut tärkeää, eikä se olisi ollut samalla tavalla mahdollista yksin opettaessa. Oppilaille on ollut hyvä, että on saanut henkilökohtaista kielen tukea. Opettaja kertoo, että hankkeen suurin hyöty oppilaiden kohdalla on tullut kielikummitoiminnasta, ja se on ollut pitkäkestoisin ja konkreettisin apu, joka on toiminut aika joustavasti. Kielikummi on motivoinut lapsia enemmän, kun lapset ovat kuulleet kieltä enemmän. Erityistä kiitosta opettaja antaa kielikummin toiminnasta sille, että hän toistatti sanoja lapsilla opettaen oikeanlaista lausumista kehottamalla sanomaan vielä uudestaan: *Säärn vól o'ddest*. Opettajan mukaan oikeanlaisesta sanojen lausumisesta ja puheen tavasta on ollut hyötyä. Opettajan mukaan yhteissuunnittelua ei juuri ollut, mutta tunnit ovat sujuneet aikomusten mukaan.

Ivalon koltansaamen opettaja ei ole juurikaan kaivannut kumppanuusopettajien tarjoamaa tukea oppitunneilla tai oppituntien suunnittelussa, vaan hän on kielikummitoiminnan sillä saralla riittäväksi



tueksi. Kumppanuusopettajilta opettaja olisi tarvinnut tukea käyttämänsä uuden Ķiõčč 1-oppikirjan koltansaamenkielisten laulujen osalta. Tähän tuen tarpeeseen ei hankkeessa kuitenkaan kyetty vastaamaan, sillä henkilöstötilanteessa tapahtui paljon muutoksia kevään 2023 aikana. Oppikirjojen ulkopuolisia kulttuurisisältöjä olisi voitu tarjota opetukseen enemmän erilaisina oppimiskokonaisuuksina. Inarin koulun osalta kumppanuusopettajuustoiminta ei vastannut hankesuunnitelmaa, sillä Inarin koulussa vierailtiin hyvin harvoin, eikä siellä ollut myöskään kielikummitoimintaa. Inarin kouluun koltansaamea opettavat eivät toisaalta osoittaneet tarvetta hankkeen tarjoamalle tuelle, mutta kenties vanhemmat olisivat toivoneet hankkeelta suurempaa panostusta Inarin koulun koltansaamen oppilaisiin.

Sevettijärvellä kokonaisuutena kumppanuusopettajuus ja siihen liittyvät tavoitteet toteutuivat suhteellisen hyvin ottaen huomioon hankkeen resurssit ja laajat tavoitteet. Tähän on, mitä todennäköisimmin vaikuttanut paljon se, että kumppanuusopettajien työpiste oli fyysisesti paljon lähempänä Sevettijärven kuin Inarin ja Ivalon kouluja, ja Sevettijärven koulu on myös huomattavasti pienempi kuin kaksi muuta koulua.

Kun apu- ja yhteisopettajuutta alettiin syksyllä 2021 kokeilla Sevettijärven koulussa, oli yhteisopettajuus uutta niin kumppanuusopettajalle kuin koltansaamen opettajallekin. Yhteisopettajuuden mallit olivat teoreettisella tasolla jollain tapaa tuttuja koltansaamen opettajalle, mutta kokemusta yhteisopettajuudesta ei ollut. Syksyn 2021 ajalle ei yhteisopettajuuden osalta oltu määritelty malleja, joita kokeillaan, eikä yhteistä suunnittelua juuri ollut. Opettajan mukaan ensimmäisenä syksynä yhteiset tunnit olivatkin vaikeita, sillä kumpikaan ei tiennyt, mikä toisen rooli on, ja saattoi olla, että molemmat (opettaja ja kumppanuusopettaja) olivat suunnitelleet samalle tunnille sisällön. Opettajan mukaan työparin eli kumppanuusopettajan kanssa ei keskusteltu alussa ollenkaan yhteiseen opetukseen liittyvistä käytännön asioista tai laajemmin käsityksistä opettamisesta ja oppimisesta. Opettaja arvioi sen johtuvan ehkä siitä, että kumppanuus-/yhteisopettajuus oli molemmille uusi asia, jonka vuoksi kaikkea ei huomattu.

Kevätlukukaudella 2022 kumppanuusopettajuutta rakennettiin suunnitelmallisemmin ja tiiviimmässä yhteistyössä opettajan kanssa. Kumppanuusopettajuudessa kokeiltiin erilaisia yhteisopettajuuden malleja, vaikkei niitä välttämättä etukäteen määritelty tietyn mallin mukaiseksi. Tunteja ja niiden sisältöjä suunniteltiin enemmän yhteistyössä ja roolijaosta pyrittiin sopimaan etukäteen. Kokonaisuudessaan keväällä 2022 kokeillut yhteisopettajuuden mallit toimivat opetuksessa hyvin, mutta tulevaa lukuvuotta varten tarvittiin vielä suunnitelmallisempaa toimintaa yhteisopettajuuden mallien kokeilemiseen. Kevään jälkeen nähtiin tarpeelliseksi, että sovitaan yhteisistä pelisäännöistä ja vastuun jakamisesta, jonka lisäksi jaksosuunnitelmat, viikkosuunnitelmat sekä mallin valinta ja sen



käytännön toteutuksen suunnittelu helpottaisivat sekä kumppanuusopettajan että koltansaamen opettajan työtä.

Syyslukukaudella 2022 yhteistoiminta Sevetijärven koulun kanssa oli kokonaisuuden kannalta edellistä lukuvuotta suunnitelmallisempaa ja yhteisiä suunnittelupalavereja pidettiin huomattavasti aiempaa enemmän ja säännöllisemmin. Kokonaisuutena ajatellen syyslukukaudella 2022 ja kevätlukukaudella 2023 apu- ja yhteisopettajuuden toteuttaminen koltansaamen oppitunneilla oli kuitenkin aiempaa lukuvuotta rikkonaisempaa ja oppitunneille osallistuttiin aiempaa vähemmän. Koltansaamen opettajan kielitaito on kuitenkin lukuvuosien aikana vahvistunut ja luottamus omaan tekemiseen kasvanut, joten kumppanuusopettajatoiminnan rakoilu hankkeen viimeisenä vuonna ei huomattavasti vaikuttanut koltansaamen opettajan työn kuormitukseen, sillä tarpeet kohdistuivat enemmän oppimateriaaliin kuin tuen tarpeeseen oppitunneilla.

Kielisuihkutusmenetelmä suomenkielisillä oppitunneilla lukuvuonna 2022–2023 oli hankkeessa täysin uusi kokeilu. Opettajan ja kumppanuusopettajan keskinäinen yhteistyö sujui hyvin. Kielisuihkutusmenetelmää käytettiin kuvataiteen oppitunneilla siten, että suomenkielisellä tunnilla oli mukana koltansaamenkielinen kumppanuusopettaja. Valitettavasti kielisuihkutuskokeilusta vastuussa ollut kumppanuusopettaja siirtyi kesken hankeajan toisiin tehtäviin, eikä tässä raportissa voida sen vuoksi avata kumppanuusopettajan näkökulmaa kokeilusta.

Yksi hankkeessa mukana olleista opettajista arvioi, että yleisellä tasolla hankkeessa asetetut tavoitteet kumppanuusopettajuuden suhteen onnistuivat hyvin ja yhteistyö sujui hyvin. Etenkin ensimmäisenä vuonna hanke pelasti työuupumukselta ja hankkeen työ oli todella tärkeää. Erityisesti yksi opetusryhmä ensimmäisenä vuonna oli haasteellinen, sillä se piti sisällään viisi eri opetusryhmää ja kolme eri oppiainetta (ympäristöoppi, A2-kieli, äidinkieli ja kirjallisuus). Myös Arola toteaa selvityksessään (2020: 26), että saamenkielistä opetusta joudutaan usein antamaan ryhmissä, jotka eivät ole pedagogisesti optimaalisia esimerkiksi koska ryhmässä on hyvin eri-ikäisiä oppilaita. Lisäksi hän toteaa, että vajavaiset opettajaresurssit vaikuttavat negatiivisesti myös opettajien työssä jaksamiseen ja opetuksen kehittämiseen.

Tärkeäksi opettaja näki myös sen, että kirjoitettua koltansaamenkieltä tuli näkyville saamenluokan lisäksi muualle kouluun, kun kumppanuusopettaja teki koltankielisiä lappuja, joissa oli esimerkiksi vaatteiden nimet koltansaameksi tai ohjeita koltansaameksi, kuten *čaackât čuõvid* (sammuta valot), *kue'd kä'mmid kārdda* (jätä kengät eteiseen) ja *põõzz ķiõdiđ* (pese kädet). Opettaja ei olisi itse jaksanut tehdä tätä työtä.



Opettajan mukaan yhteistyötä olisi voitu parantaa yhteisillä pelisäännöillä ja selkeällä roolijaolla. Yhteistyön alussa olisi ollut myös tärkeää keskustella yhteiseen opetukseen liittyvistä käytännön asioista tai laajemmin käsityksistä opettamisesta ja oppimisesta.

Myös Pulkkinen ja Rytivaara (2015: 20) toteavat käsikirjassaan, että yhteisopetuksen suunnittelu kannattaa aloittaa yleisistä opetukseen liittyvistä asioista keskustelemalla. Ennen opetustuntien aloittamista on tärkeää muodostaa yhteinen linja luokanhallinnan, käyttäytymissääntöjen ja yleisten arkijärjestelyjen suhteen. Opettajien tulee aluksi suunnitella yhteisopetuksen tunneille sellaiset rutiinit, joita molemmat kannattavat. Vasta tämän jälkeen kannattaa suunnitella yhteistä opetusta, kuten opetuksen sisältöjä, opetusmenetelmiä, oppilaiden ryhmittelyä ja opettajien toimintaa.

Yhden koltansaamen opettajan mukaan oppitunteja käytiin jonkin verran läpi tuntien jälkeen, mutta sitä olisi voinut tehdä enemmänkin, ja sille olisi voitu resursoida aikaa. Yhteisopetuksen suunnittelussa oleellista on Pulkkinen ja Rytivaaran (2015: 18) mukaan joustavuus ja jatkuva arviointi. Oppituntin jälkeen on myös hyvä keskustella työparin kanssa siitä, miten tunti sujui, miten opettajien roolit jakautuivat, mikä meni hyvin ja olisiko jotain voinut tehdä toisin.

Hankkeessa mukana olleen opettajan mukaan suunnitteluajan tarve tuli yllätyksenä, ja jonkinlainen koulutus liittyen yhteisopettajuuteen olisi voinut olla hyödyllinen, vaikka olikin jonkin verran lukenut kirjallisuutta yhteisopettajuudesta. Suurin osa suunnittelusta tehtiin omalla ajalla, ja heti alussa olisi voitu resursoida tietty aika suunnittelulle. Työnantajan puolesta ei tarjottu mahdollisuutta tehdä suunnittelutyötä hankkeen kanssa työajalla, mutta ei toisaalta tiedä, mitä olisi sanottu, jos sitä olisi pyytänyt. Pulkkinen ja Rytivaara (2015, 22) toteavatkin, että etenkin alussa yhteinen suunnittelu-aika on tärkeää, jotta yhteisopetus alkaa sujua. Yhteisopetuksen tuntien suunnittelulle kannattaa varata aikaa kalenterista jo lukujärjestyksiä tehtäessä. Säännöllisten yhteisten suunnittelu-aikojen on todettu olevan tärkeitä yhteistyölle myös siksi, että ne helpottavat opettajien vuorovaikutusta, yhteistyössä olevien ongelmien ratkaisua ja yhteisopetuksen jatkuvaa arviointia.

Toisen hankkeen myötä esiin nousseen kokemuksen mukaan suunnittelu-aikaa kumppanuusopettajien kanssa ei juuri ollut. Nähdään tärkeäksi, että vastaisuudessa tällaisissa hankkeissa sovitaan työnantajan, eli Inarin kunnan, kanssa suunnittelu- ja palaveriajoista. Opettajalla on opetusvelvollisuus-aika, johon sisältyy tunnin suunnittelu ja vastaavat, mutta hankkeeseen liittyvä suunnittelu-aika ja palaverit eivät ole osa opetusvelvollisuus-aikaa. Tämä lisäksi opettajilla on YS-aika eli yhteissuunnittelutyö-aika, joka on koulun opettajille annettu väline koulun toiminnan kehittämiseen. Yhteissuunnitteluajan käytöstä laaditaan opettajakohtaiset suunnitelmat, joita seuraamalla voidaan estää vuotuisen työajan ylittyminen. YS-aikaan sisältyy opetustuntien





## Ķiöllpie'zzest škou'le – kolttasaamelaisten lasten omakielinen koulupolku -hanke / Kolttakulttuurisäätiö 2023 Sää'mkulttuurifondd

ylimääräinen työ. (OAJ: Työelämäopas.) Esitetäänkin, että jatkossa työnantajan kanssa sovittaisiin etukäteen ja suunnittelu-aika voisi tulla esimerkiksi opetusvelvollisuuden huojennuksena, jotta opettajien ei tarvitse talkoilla.

Hankkeessa edistettiin kolttasaamelaisen kulttuurin ymmärrystä kouluista aina tarpeen tullen. Yhden opettajan näkemyksen mukaan viimeisen parin vuoden aikana ymmärrys lasten kielellisistä oikeuksista on lisääntynyt. Kielen arvostus ei aina ole ollut samalla tasolla, vaan se on opettajan työpaikalla parantunut huomattavasti, joka näkyy esimerkiksi siinä, että opettajaresurssia on sen vuoksi lisätty ja keväällä 2023 todistukset saatiin ensimmäistä kertaa koltansaameksi. Hän vertaa tilannetta toiseen kouluun, jossa ei välttämättä aina ymmärretä kielellisiä oikeuksia tai kielen merkitystä, joka näkyy esimerkiksi siinä, että ensimmäisen luokan vieraan kielen tunnit järjestetään etäopetuksena kahtena viimeisenä oppituntina iltapäivällä. Hänen mielestään se kertoo siitä, nähdäänkö kielen oppiminen tärkeäksi. Henkilöstöä olisi voinut kouluttaa esimerkiksi saamelaisista tavoista, ruokaperinteestä ja niin edelleen kaikissa hankkeessa mukana olleissa kouluissa. Inarin ja Ivalon koulun osalta tavoitteeseen kolttasaamelaisen kulttuurin ymmärryksessä ei hankkeen aikana juurikaan pyritty, eikä käytännön toimia toteutettu, mutta osittain sille nähtiin tarvetta. Vanhempien näkemystä asiasta ei ole tiedossa minkään hankekoulun osalta.

Kaikki opettajat eivät nähneet tarvetta sille, että koulua olisi pitänyt tukea enemmän kolttasaamelaisen kulttuurin ymmärtämisessä. Yhdessä hankekoulussa oman koulun saamen opettajilla (koltan-, inarin- ja pohjoissaame) on oma saamen tiimi, joka toimii keskustelutiiminä, josta saa myös kollegiaalista tukea. Saamen tiimin tehtäviin kuuluvat myös saamelaisten kansallispäivän järjestäminen, Saamelaisnuorten taidetapahtumaretkien ja sen kaltaisten järjestäminen.

Arolan (2020) selvityksen mukaan koulun muun henkilöstön (esim. rehtorit, koulunkäynninohjaajat, aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaajat, koulupsykologit, koulukuraattorit, kouluterveydenhoitajat ja koululääkärit) saamen kielen taidolla on merkitystä oppilaan koulunkäynnin saamenkielisyyden toteutumisessa. Erityisesti koulunkäynninohjaajan saamenkielisyydellä on iso merkitys, jos ohjaaja on ryhmässä tai oppilaan koulupäivässä paljon läsnä. Koulun sosiaali- ja terveysalan henkilöstön kielitaidolla on merkitystä erityisesti silloin, kun oppilas tarvitsee tukea. (Arola 2020: 37.) Toisin sanoen siis pelkästään koulujen saamelaisen kulttuurin tuntemus ja ymmärtäminen ei ole riittävä, vaan olisi tärkeää, että keskeisellä henkilöstöllä olisi myös saamen kielen taito.





## 5.2 Oppimateriaalit

Hankkeessa toimineen opettajan mukaan oppimateriaalitarpeisiin vastattiin ja ei vastattu. Hän kokee, että varsinkin äidinkieleen ja kirjallisuuteen sai apua, ja esimerkiksi *Tarinavuoren* pohjalta tehty oppimateriaali toiselle luokalle oli selkeää ja hyvää materiaalia äidinkielen tunneille. Osa etenkin äidinkielen materiaalista oli kuitenkin aika vaikeaa. Oppilaiden taitotaso on todella vaihtelevaa, ja oppilaan tuntemus olisi todella tärkeää. Hänen mukaansa äidinkielessä on tarve erityisesti eriytetyle materiaalille ja sitä pitäisi olla paljon, liian vaikea materiaali syö oppilaan motivaatiota. Helpot tekstit eivät välttämättä aiheiltaan ja sisällöiltään vastaa oppilaan mielenkiinnon kohteita, ja materiaaleihin tarvitaan sanastoja. Sanastoja tarvitaan suomennosten muodossa, mutta myös sellaisina, että sana tai käsite ilmaistaan koltaksi eri sanoin, selittäen sana tai käsite. Suullista materiaalia olisi kaivattu enemmän, ja niille voisi olla oma materiaalipankki. Materiaalipankissa materiaalit olisi jaettu taitotasoittain, esimerkiksi luokka-asteiden mukaan. Opettaja olisi toivonut myös enemmän suosituksia käytettävän materiaalin suhteen, kuten kirjalistoja sen suhteen, mitä kaunokirjallisuutta suositellaan luettavaksi milläkin luokalla sekä lyhyitä kuvauksia tai otteita kirjoista.

Ympäristöoppiin yksi hankkeen opettaja sai joitain materiaaleja, mutta ne tulivat toisinaan jälkijättöisesti, eli aihe oli keretty oppitunneilla käsitellä ennen kuin materiaali valmistui ja toimitettiin. Opettaja olisi toivonut ympäristöoppiin enemmän valmiita oppimis- ja opetuskokonaisuuksia, jotka olisi voitu rakentaa esimerkiksi teemoittain, joita käsitellään useamman oppitunnin ajan. Jos ympäristöopin opetusta aiotaan jatkossa antaa koltansaameksi, olisivat ympäristöopin oppikirjat ensiarvoisen tärkeitä.

Hankkeessa oli hyvin paljon tavoitteita, joihin pyrittiin kahden hanketyöntekijän eli kumppanuusopettajan voimin pääsemään. Oppimateriaalityön sovittaminen yhteen infoiltojen, opettajien kehittämispäivien ja oppilaiden teemapäivien järjestämisen, vaikuttamistyön, palaverien ja oppitunneille osallistumisen kanssa oli toisinaan hyvin haastavaa. Etenkin oppitunneille osallistumiset ja palaverit tekivät päivistä pirstaleisia, jolloin pitkäkestoista keskittymistä vaativat työt olivat haasteellisia. Tiettyjen oppimis- ja oppimateriaalikokonaisuuksien tekeminen oli toisinaan haastavaa esimerkiksi sen vuoksi, että kaikkien oppiaineiden materiaalityö vaatii myös terminologiatyötä, jota täytyy tehdä niin sanotusti oppiaineen kielen mukaisesti. Tietyllä tapaa oppimateriaalityössä tehtävä terminologiatyö on pioneerityötä, sillä uudet termistöt voivat parhaassa tapauksessa vakiintua kieleen. Terminologiatyö vaatii siis myös pitkäjänteistä taustatyötä.



## Ķiõllpie'zzest škoo'le – koltasaamelaisten lasten omakielinen koulupolku -hanke / Kolttakulttuurisäätiö 2023 Sää'mkulttuurifondd

Suurimman osan hankeajasta Sää'm Ķiõllka'lddin – saamen kielten ammatti- ja resurssikeskuksen, joka vastaa saamen kielen normitus- ja terminologiatyöstä, työ oli katkolla, joka toi omat haasteensa hankkeen terminologiatyölle.

Äidinkielen ja kirjallisuuden sekä A2-kielen materiaalityö vaativat toisinaan paljon muutakin taustatyötä: koltansaamen kielen sanakirjoja ja kielioppikirjoja löytyy, mutta esimerkiksi kouluopetuksen ja oppimateriaalityön – etenkin äidinkielen ja kirjallisuuden, tarpeisiin tarvitaan myös laajempaa kielen tuntemusta ja tutkimusta. On paljon kielioppiin ja kielenhuoltoon liittyviä asioita, joita äidinkielessä tulisi opettaa, mutta näistä ei ole valmista rakennettua ja koottua tietoa: oppimateriaalityöntekijä joutuu tarkastelemaan suomen kielen kielioppia, ja pohtia ja tutkia esimerkkien kautta, löytyykö vastaavaa koltansaamesta vai toimiiko jokin kielen asia eri tavalla. Opetussuunnitelman perusteita tulee tarkastella myös siitä näkökulmasta, koskeeko opetettava asia myös koltansaamen kieltä. Koltansaamen kirjallisuutta ja kirjallisuuden historiaa ei myöskään ole tutkittu laajasti – ainakaan sitä koskevaa tieteellistä tutkimusta tai artikkeleita ei ole juurikaan julkaistu. Oppimateriaalityöntekijä joutuu tutkimaan, kyselemään ja arvioimaan esimerkiksi sitä, mitkä ovat koltasaamelaisessa kirjallisuudessa keskeisimpiä ja merkittävimpiä teoksia, millaista on koltasaamelainen kertomaperinne ja niin edelleen. Yksittäinen ihminen ei voi tehdä näitä päätöksiä yksin, ja muiden näkemyksiä ei välttämättä saa kovin nopeasti, jos lainkaan. Sama koskee koltansaamenkielistä uutta terminologiaa. Inarin kunnan perusopetuksen saamenkielisen opetuksen opetussuunnitelman sisällöissä on saamen äidinkieli ja kirjallisuus oppiaineessa kaikilla vuosiluokilla paljon keskeisiä sisältöalueita (Inarin kunnan perusopetuksen saamenkielisen opetuksen opetussuunnitelma 2016, ks. esim. s. 136–138; 194–199; 310–313), joista ei ole olemassa tieteellisesti tutkittua tietoa, eikä välttämättä edes perimätietoa kirjallisessa muodossa. Oppimateriaalityötä helpottaisi, jos tutkittua ja kirjallista tietoa löytyisi kattavasti ja se olisi helposti saatavilla.

Suullisen materiaalin kokoaminen ja tekeminen oli hankkeessa pitkään tavoitteena, mutta valitettavasti hankkeessa eivät resurssit riittäneet tämän toteuttamiseen kuin pienissä määrin. Ylen arkistoista löytyi Binna Bánnan (saamenkielinen lasten radio-ohjelma) sisältöjä, joista koottiin Padlet-alustalle nauhoitteita tarinoista ja tarinat myös litteroitiin opetuskäyttöön. Tehtäväsisältöjen tekemiseen tarinoihin ja nauhoitteisiin ei kuitenkaan riittäneet resurssit, mutta opettaja teki joihinkin tarinoihin itse tehtäviä. Opettajia kannustettiin käyttämään opetuksessa hyödykseen Oulun yliopiston ylläpitämää ja hallinnoimaa Arkistojen äänet (*Arkiiv jiõn*) -arkistoa, joiden nauhoitteisiin on myös rakennettu pedagogisesti toimivia tehtäväkokonaisuuksia. Materiaalit ovat siinä mielessä kuitenkin haastavat, että nauhoitteet ovat vanhoja ja myös kieli ja puhuvat hyvin erilaisia nykypäivään



verrattuna: tarinoiden ja kertomusten ymmärtäminen vaatii kuulijaltaan vahvaa kielitaitoa, tarkkaa kuuntelua ja hyvää keskittymiskykyä. Tehtäväkokonaisuudet itsessään ovat hyvin rakennettuja.

Hankkeen oppimateriaalityön sujuvuus, joustavuus ja ajantasaisuus olisivat voineet toimia paremmin, mikä oppimateriaalityön osalta olisi voitu tehdä pidemmän aikavälin suunnitelmia tarvittavasta materiaalista, mutta ennakointi oli haastavaa. Jonkin asian oppimiseen saattoikin mennä pidemmän aikaa tai saattoi olla, ettei oppilaalla ole vielä valmiuksia oppia tiettyjä asioita, joita opetussuunnitelman mukaisesti pitäisi opiskella. Jotta oppimateriaalit saataisiin mahdollisimman hyvin vastaamaan oppilaiden tarpeita, on oppilaantuntemus keskeisessä roolissa. Oppilaantuntemusta voisi parantaa esimerkiksi sillä, että kumppanuusopettajat seuraisivat pidempikestoisesti oppitunteja ja saisivat ajantasaista palautetta materiaalien toimivuudesta ja tarkoituksenmukaisuudesta.

Yhden hankkeessa toimineen koltansaamen opettajan mukaan oppimateriaalien koordinoinnissa olisi parannettavaa. Hänen mukaansa erityisesti valmiin oppimateriaalin koordinoinnille on ollut tarvetta: esimerkiksi uusista oppimateriaaleista olisi hyvä saada heti tietoa. Lisäksi hän näkee, että internetistä löytyvää materiaalia, kuten podcasteja, voisi opetuksessa ja oppimateriaaleissa hyödyntää enemmän, mutta ne tulisi olla helposti löydettävissä ja saatavilla, ja niidenkin ympärille voisi rakentaa valmiita oppimiskokonaisuuksia.

Opettajat ja oppimateriaalityöntekijät ovat jakaneet materiaalipankissa omia materiaalejaan hyvin vähäisissä määrin: toiset opettajat jakoivat enemmän, ja toiset vähemmän. Osa opettajista ei pitänyt omaa materiaaliaan riittävän laadukkaana jaettavaksi muille, mutta on jonkun verran käyttänyt materiaalipankista löytyvää materiaalia. Enemmän materiaalia jakaneet opettajat olisivat toivoneet myös muiden jakavan materiaalejaan enemmän, sillä vaikka materiaalit eivät sellaisinaan toimisikaan omassa opetuksessa suoraan, voi niistä muokkaamalla saada hyvin toimivia materiaaleja tai niistä voi saada ideoita omiin materiaaleihin. Osa opettajista on käyttänyt materiaalipankista löytyvää hankkeen tuottamaa materiaalia hyvin aktiivisesti.

Koltansaamenkielisen oheismateriaalin, lisälukemiston ja kirjallisuuden vuosiluokkasuositusyö oli haastava kokonaisuus. Oppilaiden kielitaidon taso on vaihtelevaa, joka tuo haasteita vuosiluokkasuosituksen rakentamiseen. Opettajien mukaan jokin kirja/lisälukemisto voi kielellisesti (esim. sanasto- ja lauserakennetasolla) vastata oppilaan kielitaitoa, mutta ei sisällöllisesti vastaa oppilaan mielenkiinnon kohteita ollen esimerkiksi liian lapsellinen. Sisällöllisesti mielenkiintoinen kirjallisuus puolestaan on monesti isolle osalle kielellisesti liian haastavaa. Opettajien mukaan se, että useammassa kirjoissa olisivat sanastot, voisivat helpottaa ikätasolle sopivan kirjallisuuden löytymistä. Tulee pohtia, pitäisikö oheiskirjallisuutta ja lisälukemistoa rakentaa sanastoja, jotta



vuosiluokkasuosituksen rakentaminen helpottuu vai tulisiko sen sijaan kirjoista tehdä lyhyet sisältökuvaukset, jotka pitäisivät sisällään myös jonkinlaisen arvion tekstin haastavuudesta. Vuosiluokkasuositus olisi joka tapauksessa tarpeellinen, jotta opettajat voivat opetuksessaan käyttää koltansaamenkielistä kirjallisuutta tarkoituksenmukaisesti, eivätkä eri opettajat luetuta oppilailla samoja kirjoja monta kertaa uudelleen.

Koltansaamenkielistä kaunokirjallisuutta on toistaiseksi hyvin vähän verrattuna esimerkiksi inarin- ja pohjoissaamenkieliseen taikka suomenkieliseen kirjallisuuteen. Iso osa koltansaamekielisestä kirjallisuudesta on oppikirjoja tai käänöskirjallisuutta. Uudelle koltansaamenkieliselle kaunokirjallisuudelle on selkeä tarve mm. äidinkielen ja kirjallisuuden opettamisessa. Hankkeessa valmistui uusi lastenkirja, O'lssee o'dinakai pei'vv, jota voi käyttää oppimateriaalina äidinkielen ja kirjallisuuden tunneilla sekä tukena ja keskustelun pohjana esimerkiksi tunnekasvatuksessa, kun opetellaan nimeämään ja sanoittamaan erilaisia tunteita.

Aiempien opettajien materiaalien arkistointi osoittautui myös haasteelliseksi, sillä työhön sisältyi myös materiaalien ajan tasalle saattaminen. Ajan tasalle saattamisessa olisi tullut tarkastella opetussuunnitelman tavoitteita ja sisältöjä sekä tehdä vertailutyötä olemassa olevaan julkaistuun materiaaliin, jotta olisi voitu arvioida, mitä materiaalia kannattaa päivittää. Ajallisesti tällainen työ olisi vaatinut pitkäaikaisempaa työpanosta, johon hankkeessa eivät riittäneet resurssit.

### 5.3 Opettajien verkostoituminen

Hankkeessa nousi esille verkostoitumistapahtumien tärkeys ja voimaannuttavuus. Näkemyksen mukaan tarvitaan kehittämispäiviä vain koltansaamenkielisen opetuksen parissa toimiville sekä kehittämispäiviä yhdessä muiden saamen kielten opetuksen parissa toimivien kanssa. Monesti yhteisissä kehittämispäivien tyypisissä tapahtumissa, esimerkiksi koulutuksissa, näkökulma on usein valtakielen, eli pohjoissaamen, kokemuksiin ja tarpeisiin. Spesifit kehittämispäivät koltansaamenkielisen opetuksen tarpeisiin, esimerkiksi lukemaan oppimiseen, miten taivutusta voisi opettaa alakoulussa, missä järjestyksessä kielioppiasioita tulisi opettaa ja niin edespäin, ovat jatkossakin tarpeen. Kehittämispäivät voisivat olla siinä mielessä hybridimalleja, että ne koostuisivat luentotyypisistä osuudesta ja työpajatyypisestä toiminnasta. Aikaa tulisi olla myös vapaaseen kommunikointiin opettajien kesken. Kommunikaatiota tarvitaan enemmän opetuksen ja materiaalityön välille, sillä oppimateriaalitarve tulee kentältä (kouluista) ja sen tulisi ohjata sitä, mitä tuotetaan.



Hankeen myötä esille nousi myös toisenlainen kokemus siitä, ettei erityistä tarvetta keskusteluyhteydelle toisten koltansaamen opettajien kanssa ole, ja, ettei sille toisaalta ole aikaakaan, kun tarvitsee aikaa myös palautumiselle. On riittävää tietää, että on mahdollista keskustella, jos haluaa tai sille on tarve ja oman koulun saamenopettajien tiimistä saa riittävää kollegiaalista tukea. Kuitenkin erilaiset koulutuspäivät, jotka keskittyvät saamen kielen opettamiseen ovat todella hyödyllisiä ja tarpeellisia. Saamen kieleen tai saamenkieliseen opetukseen liittyviä kehittämispäiviä voisi olla vuodessa yhteensä 1–3 muiden virkaehtosopimusten mukaisten koulutusten lisäksi. Kehittämispäiviä voisi järjestää vain koltansaamenkielisen opetuksen parissa toimiville sekä kaikille saamen kieliryhmille yhteisesti. Myös jonkinlainen hybridimalli voisi olla yksi mahdollisuus, eli olisi yhteisiä kokonaisuuksia kaikille ja kokonaisuuksia vain tietyille kieliryhmälle. Kokemuksen mukaan joulukuun 2022 kehittämispäivässä oli virkistävää, että siellä oli mukana myös muita toimijoita kuin opettajia.

Voidaan todeta, että hankkeen järjestämä opettajien, opettajiksi aikovien ja oppimateriaalityöntekijöiden kehittämispäivä oli onnistunut ja tarpeellinen kokonaisuus. Kehittämispäivän palautteet antoivat paljon ajatuksia sille, miten saamenkielistä opetusta voidaan viedä eteenpäin, miten kehittämispäiviä voitaisiin jatkossa kehittää ja keille kehittämispäivät tulisi suunnata. Rakennetun ohjelman ja sisältöjen lisäksi kehittämis- tai koulutuspäivissä on tärkeää olla aikaa myös vapaalle keskustelulle.

## 5.4 Läksykerhot

Valitettavasti läksykerhojen toteutuksesta ei ole paljoa tietoa raportoitavaksi. Läksykerhoa ei pystytty toteuttamaan jatkuvana toimintona, jotta olisi voitu arvioida sen vaikutuksia esimerkiksi oppilaiden motivaatioon, eikä voitu arvioida sitä, millaista hyötyä siitä oli perheille.

Läksykerhojen nimestä ja sisällöistä keskusteltiin ohjausryhmässä usein. Läksykerhon nimestä käytiin keskustelua sen vuoksi, että läksykerho nimenä voi olla luotaantyyntävä: lapset ja nuoret eivät välttämättä tahdo koulupäivän jälkeen tulla jatkamaan koulupäivää läksyjen muodossa opettajan kanssa. Ohjausryhmä antoi useita kehitysehdotuksia läksykerhoon. Ohjausryhmä esitti muun muassa, että vanhemmat voisivat myös osallistua läksykerhoon esimerkiksi kerran kuukaudessa, läksykerhossa kävisi vierailijoita – esimerkiksi saamelaistaiteilijoita, kirjailijoita ja niin edelleen, ja läksykerhossa olisi tiettyinä viikkoina jokin teemasisältö, joka voisi houkutella osallistujia. Näitä kehitysehdotuksia ei kuitenkaan otettu osaksi läksykerhon toimintaa.



Läksykerhon markkinointia olisi voinut parantaa. Markkinointi oli hyvin vähäistä läksykerhon ensimmäisen syksyn jälkeen, ja läksykerhon alkaessa uudelleen tammikuussa 2023, ei sitä esimerkiksi markkinoitu lainkaan hankkeen somekanavilla tai verkkosivuilla. Läksykerhoista meni koteihin tieto Wilman kautta.

Läksykerholle on tarvetta ainakin hankkeen alussa toteutettujen kyselyiden vastausten perusteella, mutta haasteita sen pyörittämiseen tuovat muun muassa aikataulutus, yhteydet, tekninen osaaminen, tekniikan toimiminen ja viestintä. Toimintaa pitäisi pystyä pitämään yllä koko lukuvuoden ajan, jotta läksykerho tulisi tutuksi. Läksykerho vaatisi resursseja suunnitteluun, viestintään, materiaalin ja itse toiminnan ylläpitämiseen.

## 5.5 Perheet

Hankkeen järjestämät infoillat olivat hyvin onnistuneita kokonaisuuksia, jotka vastasivat vanhempien ja perheiden tarpeisiin. Infoillat toivat esiin paljon perheitä ja yksilöitä mutta myös koko yhteisöä koskettavia huolia, ja toivat esiin myös sen, että kukaan ei ole yksin näiden asioiden äärellä. Infoillat toivat perheille myös paljon tietoa ja vertaistukea esimerkiksi koulu- ja varhaiskasvatusmaailmaa sekä lapsen kaksi- tai monikielisyyttä koskevissa asioissa. Infoillat avasivat yhteisön sisäistä keskustelua asioista, jotka koskettavat nimenomaan yhteisöä itseään.

Info- ja keskustelutilaisuus lasten vanhemmille lapsen oikeudesta saamen kielen ja saamenkieliseen opetukseen saamelaisten kotiseutualueella järjestettiin tarpeeseen, joka kävi ilmi hankkeen alussa toteutetusta kyselystä. Infoillassa käsiteltiin laajasti lasten ja nuorten kielellisiä oikeuksia niin varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa kuin lukiossa, mutta kielellisiä oikeuksia myös laajemmin perusoikeutena. Infoilta oli hyödyllinen niin vanhemmille kuin järjestäjille, sillä se viesti myös siitä, millä tavalla saamelaisten kielellisiä oikeuksia viranomaisten taholta Inarin kunnassa edistetään. Saamelaiskäräjien koulutussihteeri ja kieliturvasihteeri olivat erittäin hyvät yhteistyökumppanit infoiltaan, sillä heiltä löytyy laajaa asiantuntemusta käsitellyistä teemoista.

Hankkeen järjestämät kielitraumaa käsitelleet infoillat olivat tarpeellisia monestakin näkökulmasta. Infoiltojen sisältö rakentui vanhempien toiveiden perusteella, niissä keskusteltiin herkistä aiheista, ja infoillat tarjosivat vertaistukea. Infoilloissa nousi esiin paljon erilaisia traumaattisia ja kipeitä kokemuksia liittyen kieleen ja kolttasaamelaisena elämiseen, ja osa näistä oli vielä hyvinkin tuoreita kokemuksia. Tällaiselle keskustelulle on saamelaisyhteisössä laajemmaltikin tarve, mutta aika ei



## Ķiõllpie'zzest škoo'le – kolttsaamelaisten lasten omakielinen koulupolku -hanke / Kolttakulttuurisäätiö 2023 Sää'mkulttuurifondd

välttämättä tällä hetkellä ole sille otollinen ottaen huomioon esimerkiksi Saamelaiskäräjälain uudistuksen herättämä keskustelu. Nykyinen poliittinen tilanne ei anna turvallista tilaa saamelaisille keskenään käydä keskustelua yhteisön sisäisistä asioista. Infoiltojen aikana vanhemmat saivat myös henkilökohtaista kielineuvontaa heidän omaan perhe- ja kielitilanteeseensa sopien, josta vanhemmat olivat hyvin kiitollisia. Kielineuvonta oli hyvin konkreettista ja monitasoista, ja otti huomioon seikat, jotka taustalla vaikuttavat esimerkiksi kielen puhumisen haasteisiin. Myös Uvjjin läsnäolo infoilloissa oli tärkeää, jotta kaikilla oli turvallinen tila ja olo keskustella, mutta tarvittaessa mahdollisuus myös jatkaa keskustelua myöhemmin. Samalla infoillat tarjosivat Uvjjille mahdollisuuden jalkautua kolttsaamelaisten pariin ja tuoda toiminnalleen näkyvyyttä kolttsaamelaisten keskuudessa.

Oli hienoa, että hankkeen aikana koltansaamen kielipesän lasten vanhemmat olivat aktiivisia ja toivoivat vanhempainiltaa, jossa saivat kuulla hankkeen toiminnasta, mutta saivat myös konkreettista apua. Vanhempainilta ja tarve vanhempainillalle toivat myös esiin sen, että viestintä koltansaamen kielipesien suuntaan ja yhteistyö koltansaamen kielipesien kanssa ei hankkeessa kenties ollut riittävää, sillä kielipesille ja kielipesälästen vanhemmille ei ollut selvää, mikä hanke on ja mikä sen tarkoitus oli.

Mikäli hankkeella olisi ollut laajemmat henkilöstölliset resurssit, olisi vanhempien infoillat ja vanhempainillat voitu järjestää erillisinä tilaisuuksina. Infoilloissa olisi voitu käsitellä vanhempia ja perheitä koskettavia ja kiinnostavia teemoja hankkeessa toteutetulla tavalla. Vanhempainiltoja puolestaan olisi voitu järjestää hankesuunnitelman mukaisesti kerran syyslukukauden alussa ja kerran kevätlukukauden päätteessä. Syyslukukauden vanhempainillassa olisi voitu käydä läpi alkavan lukuvuoden suunnitelmia ja kevään vanhempainilloissa olisi voitu käydä läpi ja arvioida kulunutta lukuvuotta ja tehdä suunnitelmia yhdessä tulevaa lukuvuotta varten. Resurssien näkökulmasta hankkeen oli helpompi toteuttaa näissä raameissa infoillat ja vanhempainillat yhtenä kokonaisuutena noin kerran lukuvuodessa. Jotta vanhempainillat olisivat toteutuneet toivotulla tavalla ja jotta järjestettyihin infoiltoihin olisi osallistunut enemmän väkeä, olisi hankkeen viestinnän tullut toimia paremmin. Kokonaisuudessaan hankkeen viestinnässä oli suuria puutteita, sillä perheitä tai muita kohderyhmiä ei tavoitettu siinä laajuudessa, mitä oli toivottu. Viestinnän parantamiseksi hankkeen alussa olisi voitu laatia viestintäsuunnitelma hankkeelle, jonka lisäksi hanketyöntekijöitä olisi voitu mahdollisesti myös kouluttaa tai ohjata viestinnän osalta enemmän.





## 5.6 Oppilaiden väliset yhteydet

Ensimmäisessä teemapäivässä onnistuttiin luomaan yhteyksiä eri koulujen koltansaamen oppilaiden välille ja yhteystietoja vaihdettiin oppilaiden kesken. Tästä teemapäivä sai kiitosta niin opettajilta kuin lasten vanhemmilta. Kritiikkiä teemapäivää koskien tuli muun muassa siitä, että opettajien roolit eivät olleet kovin selkeät, video- ja valokuvaustyöpajassa oli puutteita työpajan pedagogisessa näkökulmassa ja ohjauksessa, aikataulut eivät olleet kaikille selvät ja koltansaamen kieli olisi voinut kokonaisuudessaan kuulua enemmän teemapäivässä.

Teemapäivän toimivuutta olisi voinut parantaa esimerkiksi se, että järjestäjät eivät itse ole sidottuja työpajoihin, vaan voivat huolehtia asioiden sujuvuudesta ja käytännön asioista. Video- ja valokuvaustyöpaja olisi voitu rakentaa paremmin pedagogisesti toimivaksi ja ohjaukseen olisi voitu panostaa enemmän, mikäli ohjaajalla olisi ollut paremmat tiedot osallistujamääristä, ikäjakaumasta ja oppilaiden pohjaosaamisesta, jonka lisäksi työpajassa käytetyt sovellukset olisi ladattu laitteille etukäteen, jolloin olisi säästetty aikaa. Työpajaohjaajaa olisi voitu ohjeistaa paremmin teemapäivän kielestä tai millä tavalla kielen olisi voinut ottaa osaksi toimintaa.

Toinen oppilaiden teemapäivä onnistui kokonaisuudessaan hyvin, ja mukana oli myös oppilaita, jotka eivät ensimmäisellä kerralla päässeet mukaan. Oppilaat pääsivät tutustumaan uusiin oppilaisiin, syventämään vanhoja tuttavuuksia sekä oppimaan uutta omasta kulttuuristaan ja kulttuurihistoriastaan. Teemapäivä sai kiitosta opettajilta eritoten siitä, että koltansaamen kieli kuului teemapäivän aikana hyvin, kun ohjaajissa oli mukana äidinkieliä kolttsaamelaisia. Tapahtuma- ja majoituspaikkana Porotila Sanila toimi hyvin. Aikataulujen ja majoitusjärjestelyjen osalta olisi voinut pohtia sitä, olisiko isompien oppilaiden majoitus pitänyt olla lähempänä toisiaan ja erillään pienemmistä oppilaista, jolloin heille olisi voinut asettaa myöhemmän hiljaisuus- ja nukkumaanmenoajan. Ensimmäisestä teemapäivistä oppia ottaen kumppanuusopettaja ei sitoutunut itse työpajojen vetämiseen, jotta on vapaa seuraamaan päivän kulkua ja asioiden sujuvuutta. Työpajaohjaajille pyrittiin antamaan mahdollisimman kattavat tiedot oppilasmääristä, ikäjakaumasta, ryhmäjaoista, kielitaidon tasosta sekä vinkkejä työpajojen vetämiseen käytännössä. Sisällöllisesti työpajaohjaajille annettiin melko vapaat kädet huomioiden tietyt teemat ja raamit, joiden sisällä toimitaan.

Eri koulujen välisen samanaikaisen etäopetuksen järjestämistapoja tutkittiin esimerkiksi tutustumalla siihen, miten opetusta on järjestetty esimerkiksi kaksikielisten koulujen välillä ruotsinkielisessä kielikylyopetuksessa. Kahden tai useamman eri koulun samanaikaista yhteistä etäopetusta ei





## Kiõllpie'zzest škoo'le – koltansaamelaisten lasten omakielinen koulupolku -hanke / Kolttakulttuurisäätiö 2023 Sää'mkulttuurifondd

hankkeen aikana kuitenkin kokeiltu, sillä se olisi vaatinut paljon järjestelyjä ja paljon työtä eri koulujen lukujärjestysten yhteensovittamisen osalta. Koltansaamen opettajien näkemys oli myös se, että kasvokkaiset tapaamiset toimivat oppilaille paremmin, eikä opettajilla ollut halukkuutta tai aikaa kokeilla yhteisiä etäoppitunteja. Myös hankkeen lyhyt kesto olisi ollut haasteena tämän toteuttamiselle, jos olisi haluttu tuloksia pidemmän aikavälin kokeilulta.

### 5.7 Opetussuunnitelma

Hankkeessa ei voitu tehdä paljoa opetussuunnitelmatavoitteen eteen, sillä se oli tavoitteena hyvin laaja ja kunnianhimoinen. Kenties konkreettisin hankkeessa saavutettu asia oli, että saatiin jaettua tietoa opetussuunnitelmien (valtakunnallinen, paikallinen) haasteista eri toimijoille.



## 6 Tulosten arviointi

Hankkeessa saatiin lyhyellä hankeajalla aikaan paljon tuloksia, vaikka monista hankkeelle asetetuista tavoitteista jouduttiin erinäisistä syistä luopumaan. Verrattaessa hankkeelle hankkeen työsuunnitelmassa ja lisäselvityksessä asetettuja tavoitteita hankkeen tuloksiin, pääimmäisenä ajatuksena on, että tavoitteet olivat kunnianhimoisia ja niitä oli liikaa. Myönteisen päätöksen tultua hankkeen toteuttamiseksi kaksivuotisena, olisi ollut tärkeää tarkastella hankkeen tavoitteita uudelleen ja rakentaa hankkeelle suunnitelma, jota kahden vuoden aikana toteutetaan. Tekemällä uusi, kaksivuotinen hankesuunnitelma ennen hankkeen aloittamista ja rekrytointeja, olisi voitu säästää paljon aikaa ja resursseja työssä aloittaneilta hanketyöntekijöiltä.

Näin laajan hankkeen toteuttamisessa suunnitelmallisuus ja yhteistyö ovat erittäin keskeisessä roolissa. Kattavalla, kauaskantoisella suunnittelulla ennen varsinaisen työn aloittamista, voidaan resurssit parhaiten kohdistaa niihin toimiin, joita hankkeessa halutaan määrätietoisimmin ja tavoitteellisesti toteuttaa. Yhteistyön sisältöjä ja tavoitteita olisi hyvä määrittellä jo hankesuunnitelmassa, jotta yhteistyötä voidaan tarkoituksenmukaisesti toteuttaa. Keskustelut eri osapuolten kanssa on tärkeää aloittaa jo varhaisessa vaiheessa. Mikäli mahdollista, yhteistyöstä olisi hyvä käydä keskustelua jo hankehakemusta tehdessä, jotta tiedetään, millaisia mahdollisuuksia yhteistyöhön on. Inarin kunnan kanssa olisi voitu esimerkiksi keskustella siitä, millä tavalla he voivat hallinnollisesti tukea kouluja ja koltansaamen opettajia siinä, että he osallistuvat hankkeeseen: olisivatko opettajat voineet saada esimerkiksi opetusvelvollisuuden huojennusta osallistuakseen yhteiseen suunnitteluun tai muuta vastaavaa. Kunnan kanssa olisi voitu keskustella myös siitä, olisivatko kumppanuusopettajat voineet esimerkiksi olla muodollisesti työsuhteessa kuntaan, jotta käytännön koulutyö olisi heidän osaltaan ollut helpompaa. Tärkeää olisi ollut myös keskustella siitä, millä tavalla koulut sitoutuvat hankkeen työhön: onko yhteistyö kiinni opettajien omasta halukkuudesta tai aktiivisuudesta vai ovatko he veloitettuja yhteistyöhön. Hankkeessa yhtenä tärkeänä tavoitteena oli hankkeen alkaessa, että kumppanuusopettajat osallistuisivat suomenkielisille tunneille, mutta tätä tavoitetta ei juurikaan edistetty, johon osasyynä lienee se, että asiasta ei oltu keskusteltu opettajien, rehtorin tai työnantajan kanssa etukäteen.



## 6.1 Tulosten käytännön soveltamiskelpoisuus

Tässä luvussa käsitellään tulosten käytännön soveltamiskelpoisuutta sekä tulosten merkitystä. Tulosten merkitystä tarkastellaan esimerkiksi yhteisön, perheiden, oppilaiden, opettajien, koulujen ja kunnan näkökulmasta.

### **Kumppanuusopettajuus**

Kumppanuusopettajuutta kokeiltiin hankkeessa yhteisopettajuutena ja kielikummitoiminnalla. Kumppanuusopettajuudesta yhteisopettajuutena oli hankkeessa paljon hyviä tuloksia. Yhteisopettajuus toimii koltansaamenkielisessä opetuksessa tarkoituksenmukaisesti esimerkiksi siitä näkökulmasta, että useimmiten koltansaamen kielen ja koltansaamenkielinen opetus toteutetaan yhdysluokkaopetuksena, ja toisinaan myös niin, että samalla oppitunneilla opetetaan useaa eri oppiainetta.

Avustava ja täydentävä opettaminen toimivat hyvin erityisesti niissä opetustilanteissa, joissa on joko yhdestä oppiaineesta ja luokka-asteesta koostuva opetusryhmä tai koko opetusryhmä käsittelee samaa aihetta. Avustavassa ja täydentävässä opetuksessa on tärkeää sopia etukäteen kunkin opettajan roolit ja vastualueet.

Rinnakkain opettaminen oli toimiva yhteisopettajuuden malli, kun ryhmä oli tarpeen jakaa opetettavan aiheen, oppiaineen tai luokkatason mukaan. Rinnakkain opettamisessakin opettajien rooleja voidaan vaihtaa kesken tunnin esimerkiksi opettajien vahvuuksien mukaan, mutta tästä tulee sopia etukäteen. Rinnakkain opettamista on mahdollista toteuttaa myös niin, että tunti aloitetaan avustavalla ja täydentävällä opetuksella, mutta sitä jatketaan rinnakkain opettamisena, mikäli sisältöjä on tarpeen eriyttää eri oppilaille. Rinnakkain opettamisessa on tärkeää sopia siitä, pidetäänkö tunti fyysisesti samassa tilassa, ja kuka tällöin vastaa esimerkiksi luokan hallinnasta ja työrauhasta, ja kuka ratkaisee mahdolliset konfliktitilanteet.

Tiimiopettajuutta ei koltansaamen A2-tunneilla, äidinkielen ja kirjallisuuden tunneilla tai ympäristöopin tunneilla kokeiltu, sillä sitä ei koettu tarkoituksenmukaiseksi. Suomenkielisillä kuvataiteen tunneilla tätä mallia kuitenkin kokeiltiin kielisuihkutuksena, ja oppitunnit sujuivat hyvin. Malli voisikin olla toimiva nimenomaan niillä oppitunneilla kielirikasteisena opetuksena, joita ei ole mahdollista opiskella saameksi. Kokeilua voisi jatkaa myös koulun sisäisenä toimintana.



Mikä on merkittävää kaikkien yhteisopettajuuden mallien osalta, on suunnittelu. Olisi tärkeää, että yhteisten oppituntien suunnittelulle olisi riittävästi aikaa, ja parasta olisi, jos suunnittelulle olisi varattu aikaa jo lukujärjestyksestä. Mikäli yhteisopettajuutta halutaan millä tahansa yhteisopettajuuden mallilla toteuttaa, tärkeää olisi myös keskustella yhteisistä pelisäännöistä, vastuualueista, opetustavoista sekä siitä, mitkä opetussisällöt nähdään keskeisiksi oppia. Mikäli yhteisopettajuutta tai kumppanuusopettajuutta toteutetaan kouluyhteisön ulkopuolisen henkilön kanssa, tulisivat koulun käytännöt olla tuttuja myös kumppanuusopettajalle. Kumppanuusopettaja voisi olla mukana koulun vesopäivissä (opettajatyöpäivät: suunnittelu- ja koulutustyöpäivä) sekä kouluvuoden aloituksessa ja mahdollisesti vanhempainilloissa. Kumppanuusopettajan olisi tärkeää myös tuntea oppilaat hyvin, eikä tunti tai muutama viikossa, joille kumppanuusopettaja oppitunneilla opettajana osallistuu, ole riittävä oppilaantuntemuksen kannalta. Kumppanuusopettajan olisi hyvä olla etenkin kouluvuoden alussa enemmän mukana oppitunneilla myös ihan vain seuraamalla oppitunteja.

Kumppanuusopettajuutta toteutettiin Ivalon koulussa pääasiassa kielikummitoimintana. Opettajan palautteen mukaan kielikummitoiminta oli todella antoisaa, sujuvaa ja hyödyllistä. Kielikummin avulla oppilaiden kieliareenat laajentuivat, oppilaat saivat lisän kielellisiin malleihin sekä enemmän henkilökohtaista aikaa. Koltansaamen kielen äidinkielineen kielikummi toi mallia oikeanlaiseen lausumiseen ja puhetapoihin niin oppilaille kuin opettajallekin vahvistaen kielitaitoa ja sen kehittymistä. Opettajan mukaan yhteiset tunnit eivät vaatineet paljoa suunnittelu-aikaa, joten sinänsä kielikummi oli myös helppo ratkaisu. Kielikummitoiminta on käytännössä hyvin toimiva malli, jota voisi käyttää myös muissa kouluissa. Kielikummeja voisi olla myös useampi koulua kohden, ja osalle mahdollisesti jopa henkilökohtainen (esim. koltansaamea äidinkielenä opiskelevilla oppilailla).

## **Oppimateriaalit**

Opettajien työn kuormittavuuden vähentämiseksi akuuttiin tarpeeseen vastaava oppimateriaalityö on keskeistä. Kun opettajan ei tarvitse itse käyttää niin paljon aikaa itse oppimateriaalin tekemiseen, jää hänellä enemmän aikaa oppituntien pedagogiseen suunniteluun sekä pitkäjänteisempään suunnittelutyöhön ylipäänsä.

Oppimateriaalit pyrittiin hankkeessa tekemään niin, että ne vastaisivat opetuksen tarpeita mutta myös oppilaan taitotasoa. Aina ei pystytty vastaamaan siihen, että materiaalit olisivat olleet ajallaan tai että ne olisivat vastanneet oppilaan taitotasoa. Jotta materiaalia olisi osattu eriyttää oikein, olisi



oppilaantuntemus ollut tässäkin keskeistä. Materiaalityötä voisi kehittää myös sillä, että tehdyistä materiaaleista saataisiin palautetta mahdollisimman pian, jotta seuraavat materiaalit vastaisivat paremmin tarvetta.

Akuutille oppimateriaalityölle on koltansaamessa myös jatkossa tarve etenkin äidinkielessä ja kirjallisuudessa, sillä valmista julkaistua materiaalia on erittäin vähän tai se on puutteellista (esim. tehtäväkirjat puuttuvat). A2-kieleen on julkaistu paljon uutta materiaalia, joten akuutti oppimateriaali tarve koskee A2-kielen opetusta hyvin vähäisissä määrin ottaen huomioden, että sitä opetetaan vain kaksi tuntia viikossa.

Ympäristöopin osalta hankkeessa tehtiin pääosin sanastotyötä, eikä se tosiasiasa välttämättä vastannut suoraan opetuksen tarpeita, vaan oli enemmänkin pohjatyötä mahdollisia tulevia oppimateriaaleja varten. Käytännössä ympäristöoppiin tarpeellisinta ja käyttökelpoisinta materiaalia olisivat olleet laajemmat opetus- ja oppimiskokonaisuudet, joita voi käsitellä useamman oppitunnin ajan.

## **Opettajien verkostoituminen**

Opettajien verkostoitumisessa käytännöllisesti katsoen sovelluskelpoisin hankkeen toiminto oli opettajille, opettajiksi aikoville ja oppimateriaalityöntekijöille suunnattu kehittämisspäivä. Siitä oli hyötyä niin käytännön työssä kuin myös verkostoitumisen näkökulmasta.

Spesifejä kehittämis- tai koulutuspäivä olisi tärkeää järjestää myös jatkossa, ja niitä voitaisiin järjestää eri kohderyhmille. Kohderyhmät voidaan jakaa esimerkiksi neljään ryhmään: 1. koltansaamen kielen ja koltansaamenkieliset opettajat ja opettajiksi aikovat 2. oppimateriaalityöntekijät 3. koltansaamen kielen ja koltansaamenkieliset opettajat, opettajiksi aikovat ja oppimateriaalityöntekijät ja 4. kaikki saamen kielen ja saamenkieliset opettajat ja opettajiksi aikovat.

Saamen kielen ja koltansaamen kielen opetuksessa on paljon erityisesti saamen kieliä koskettavia haasteita, mutta paljon löytyy todennäköisesti myös ratkaisuja opetuksen pulmiin. Mikäli ja kun kehittämis- tai koulutuspäivillä on mukana myös eri alojen tutkijoita ja asiantuntijoita, pääsisivät myös he kuulemaan opetuksen haasteista tai mitä puutteita tieteellisellä kentällä on liittyen saamen kielen tai saamenkieliseen opetukseen, saamelaispedagogiikkaan tai saamen kielten didaktiikkaan.



## Läksykerhot

Läksykerhojen osalta hankkeessa oli hyvin vähän raportoitavia tuloksia, joten on hankala sanoa läksykerhon soveltamiskelpoisuudesta. Läksykerho on kuitenkin esimerkiksi perheiden keskuudessa koettu tarpeelliseksi, joten läksykerhon tyyppistä toimintaa olisi hyvä kokeilla uudelleen niin virtuaalisesti kuin fyysisestikin, ja arvioida läksykerhon toimivuutta.

## Perheet

Perheiden osalta hankkeen toiminta keskittyi läksykerhoihin, vanhempien infoiltoihin ja vanhempainiltoihin. Vanhempien infoillat olivat toimiva konsepti, jota voisi tulevaisuudessakin toteuttaa. Infoillat toimivat ikään kuin keskusteluiltoina, joissa oli alustuspuheenvuoroja ja asiantuntijoita. Infoiltoja voisi jatkossakin toteuttaa esimerkiksi kielipesälästen vanhemmille tai koltansaamenkielisten oppilaiden vanhemmille vanhempainiltojen tapaan ja infoillat voivat olla joko yhteisiä tai eri kohderyhmille erikseen. Infoiltoja voisi mahdollisesti toteuttaa myös laajemmalle kohderyhmälle suunnattuina keskusteluiltoina, esimerkiksi koltansaamelaisyhteisöille tietyissä kylissä tai muuta vastaavaa. Koltansaamelainen yhteisö tarvitsee enemmän sisäistä keskustelua heille tärkeistä asioista, eikä keskustelujen tulisi painottua vain somealustoille tai kyläkokouksiin.

## Oppilaiden väliset yhteydet

Eri koulujen koltansaamen oppilaiden yhteiset teemapäivät olivat oppilaiden koltansaamelaisen identiteetin ja yhteenkuuluvuuden kannalta tärkeitä tapahtumia. Koltansaamelaisille lapsille ja nuorille on tärkeää saada kokemuksia siitä, että he eivät ole ainoita, jotka koltansaamea tai koltansaameksi opiskelevat, vaikka se voi usein tuntua siltä omassa kouluyhteisössä, joissa muita koltansaamen oppilaita ei välttämättä ole paljoa etenkin omassa ikäluokassa.

Teemapäivät ovat siinäkin mielessä hyviä kokemuksia ja tapahtumia, että niissä voidaan esimerkiksi opettaa sellaisia kieleen tai kulttuuriin liittyviä asioita, jotka vaativat enemmän aikaa, eivätkä ole normaalissa kouluarjessa mahdollisia. Nämä antavat myös opettajille mahdollisuuden oppia ja kehittää itseään sekä pääsemään verkostoitumaan muiden koltansaamen kielellä opettavien kanssa.



Eri koulujen koltansaamen oppilaat voisivat tulevaisuudessa tehdä enemmän yhteisiä opintoretkeä, jotka koskevat eritoten kolttsaamelaisten kieltä, historiaa, kulttuuria, elinkeinoja, nykypäivää, taiteita tai muuta vastaavaa. Tämän kaltaiset opintoretket olisivat tärkeitä oppilaiden oman historian tuntemiseksi sekä oman kulttuuri-identiteetin ja yhteenkuuluvuuden vahvistamiseksi.

## 6.2 Tulosten merkitys

Hankkeessa saadut tulokset osoittavat, että koltansaamen kielen ja koltansaamenkielisessä opetuksessa ja oppimateriaalissa on ollut paljon puutteita ja kehittämistä, ja niitä on edelleen. Tulokset osoittivat etenkin alussa, että koltansaamen kielellä opettavilla on todella paljon työtä ja työ on kuormittavaa. Esiin nousi kokemus siitä, että hankkeen työ pelasti ensimmäisenä vuonna työuupumukselta sekä, että ilman hanketta opettajana toimiminen olisi voinut olla haastavampaa opintojen jälkeen.

Hankkeessa tehty oppimateriaalityö ja hankkeen aikana todetut tarpeet oppimateriaalityössä toivat vahvasti esiin sen, miten vaihtelevaa kielitaidon taso oppilailla on. Se näkyi muun muassa siinä, kuinka eri tavalla eri asioita tuli eri oppilaille opettaa, ja kuinka paljon oppimateriaalia piti opetuksen tarpeisiin eriyttää. Koltansaamen kielen ja koltansaamenkielisissä olemassa olevissa julkaistuissa materiaaleissa ei ole eriytettyä materiaalia, vaan jos materiaalia on, niin sitä on olemassa vain se yksi ja ainoa. Hienoa on kuitenkin se, että esimerkiksi uudessa Ķiöčč-kirjasarjassa A2-kielen opetukseen osa tehtäväkirjan tehtävistä on eriytettyjä. Äidinkielen ja kirjallisuuden opetukseen ilmestyi joulukuussa 2021 uusi koltansaamenkielinen aapinen, mutta siihen ei ollut tehtäväkirjaa, eikä koltansaamen osalta ole minkäänlaista tutkittua tietoa siitä, miten koltansaamessa tulisi opettaa lukemaan ja kirjoittamaan, eivätkä suomenkielisessä opetuksessa käytettävät mallit aina sovellu tähän parhaiten. Hankkeessa tehty oppimateriaalityö on kuitenkin ollut merkityksellistä sekä oppilaille että opettajalle. Työ on vähentänyt opettajan työmäärää ja vähentänyt työn kuormittavuutta, mutta toisaalta myös taannut laadukkaampaa opetusta oppilaille, kun opettajalla on ollut enemmän aikaa tuntien pedagogiseen suunnitteluun, ja niiden materiaalien tekoon, joita hän on tehnyt itse. Lisäksi kaikki hankkeessa tehty oppimateriaalityö on vienyt kielenelvytystä ja kielityötä eteenpäin.

Kumppanuusopettajuus on tuonut opettajille ja oppilaille uusia koltansaamenkielisiä keskustelukumppaneita, antanut kielellistä mallia sekä antanut mahdollisuuden henkilökohtaiseen ohjaukseen ja opetukseen oppitunneilla. Opettaja on myös voinut suunnitella oppitunteja niin, että kaikki oppilaat saisivat mahdollisimman paljon opetussuunnitelman mukaista opetusta, eikä tarvitse



## Ķiöllpie'zzest škoo'le – kolttsaamelaisten lasten omakielinen koulupolku -hanke / Kolttakulttuurisäätiö 2023 Sää'mkulttuurifondd

opiskella niin paljon itsenäisesti sen vuoksi, ettei opettaja kerkeä opettaa ja ohjata kaikkia opetusryhmiä oppitunnin aikana. Kumppanuusopettajuus on vähentänyt opettajan stressiä ja työn kuormittavuutta sekä antanut enemmän tilaa suunnitella pedagogisesti toimivia ja mielekkäitä oppitunteja, kun vastuun ja opetuksen tunteista on voinut jakaa. Kumppanuusopettajuus on siis lisännyt työn mielekkyyttä ja työhyvinvointia.

Hankkeen tulokset ovat osoittaneet myös sen, kuinka vähän vanhemmilla loppujen lopuksi on tietoa lapsen kielellisistä oikeuksista ja mahdollisuuksista varhaiskasvatuksessa ja koulussa, ja kuinka vähän kunta viranomaisena näitä oikeuksia edistää. Toisaalta hankkeen myötä tietoisuus kielellisistä oikeuksista on lisääntynyt niin perheissä, koulussa, viranhaltijoilla kuin kunnassa, mikä on positiivista kehitystä. Sevettijärvellä kielen arvostus on opettajan mukaan kasvussa, joka näkyy myös käytännön toimissa. Ivalossa vanhemmat aikovat olla yhteydessä kuntaan halustaan ja toiveistaan koltansaamenkielisestä luokasta Ivalossa, ja toiveissa on, että Ivalossa koltansaamen kielen ja koltansaamenkielisessä opetuksessa tapahtuisi kehitystä vanhempien aktiivisuuden ja tietoisuuden lisääntymisen myötä.

Eri koulujen koltansaamen oppilaiden välisten yhteyksien lisääminen on toivottavasti vahvistanut yhteenkuuluvuuden tunnetta ja motivoinut oppilaita. Vanhemmat ja opettajat ovat olleet tyytyväisiä siihen, että lapset ovat löytäneet uusia kavereita, jotka jakavat samaa kieli- ja kulttuuritaustaa kuin he.

Kokonaisuudessaan hanke ja hankkeen tulokset ovat yhteisölle merkityksellisiä, vaikka ne olisivatkin lähinnä symbolisia. Käytännön näkökulmasta katsottuna kuitenkin koltansaamen kielen opiskelutilanteen parantamisella on kauaskantoiset vaikutukset, ja se toivottavasti vaikuttaa tulevaisuudessa positiivisesti esimerkiksi kielityöhön ja saamelaisten kielellisten oikeuksien toteutumiseen. Mikäli meillä tulevaisuudessa on enemmän koltansaamenkielentaitoisia henkilöitä, meillä mitä todennäköisimmin tulee olemaan enemmän koltansaamenkielisiä työntekijöitä eri aloilla, mikä edistää kielellisten oikeuksien toteutumista myös valtakunnallisesti.





## 7 Pohdintaa

Kokonaisuutena arvioiden hanke saavutti tavoitteensa hyvin ottaen huomioon tavoitteiden laajuuden ja määrän sekä sen, että alkuperäinen hankesuunnitelma oli laadittu kolmelle vuodelle kahden sijaan. Erityisen hyvin hanke onnistui kokeiluissa yhteisopettajuudesta koltansaamen kielen ja koltansaamenkielillä oppitunneilla, materiaalin tuottamisessa äidinkielen ja kirjallisuuden opetukseen sekä oppilaiden teemapäivissä, opettajien, opettajiksi aikovien ja oppimateriaalityöntekijöiden kehittämispäivässä ja vanhempien infoilloissa.

Suurena haasteena hankkeessa oli nimenomaan tavoitteiden laajuus ja määrä, joita olisi tullut priorisoida ennen hankkeen alkua tai heti sen alkaessa. Hanketyöntekijöiden eli kumppanuusopettajien työnjako eri tehtävien osalta olisi myös ollut tärkeää työnkuvien ja vastualueiden selkeyden vuoksi.

Koltansaamenkielentaitoisia henkilöitä, joilla on sekä suullinen että kirjallinen taito, ei ole erityisen paljon. Tällaisista henkilöistä on kova kilpailu työmarkkinoilla, ja he ovat usein myös ylityöllistettyjä. Jotta tämän hankkeen kaltaisiin työtehtäviin saataisiin mahdollisimman hyvin tehtävään sopivat henkilöt, tulisi palkan olla kilpailukykyinen ja rekrytoinnin tehokasta. Mikäli tehtäviin ei saada parhaita mahdollisia henkilöitä, tulisi työntekijöiden työhohjauksen olla riittävää, ja lisäksi tulisi olla mahdollisuus saada asiantuntijuutta jostain muualta. Tämän hankkeen osalta rekrytointi ei onnistunut parhaalla mahdollisella tavalla, mikä näkyy osin myös hankkeen raportoitavissa tuloksissa. Hankkeen onnistumiseksi olisi tarvittu enemmän ohjausta, mahdollista lisäkoulutusta sekä ulkopuolista asiantuntijuutta.

Hankkeessa toteutetut toimet ja hankkeesta saadut kokemukset antoivat paljon tietoa. Osa tiedosta oli sellaista, joka vahvisti aiemmin saatua tietoa esimerkiksi Saamebarometreista 2016 ja 2020. Yksi keskeinen tieto on se, että kielellisistä oikeuksista ei välttämättä olla kovin tietoisia, eivätkä kielelliset oikeudet toteudu. Oli huolestuttavaa huomata, kuinka vähän vanhemmat ja perheet saavat tietoa lapsensa kielellisistä oikeuksista ja kuinka hataralla pohjalla tieto näistä oikeuksista Inarin kunnan viranhaltijoilla on, ellei kyse ole siitä, että kielellisiä oikeuksia ei tietoisesti haluta edistää. Saamen kielilain (1086/2003) tarkoituksena on, että saamelaisten kielelliset oikeudet toteutetaan ilman, että niihin tarvitsee erikseen vedota, jonka lisäksi saamen kielilain 15 §:n mukaan viranomaisten tulee toiminnassaan edistää saamen kielen käyttämistä. Mikäli kunnan virallisissa varhaiskasvatukseen



## Ķiöllpie'zzest škoo'le – koltasaamelaisten lasten omakielinen koulupolku -hanke / Kolttakulttuurisäätiö 2023 Sää'mkulttuurifondd

hakeutumisen lomakkeissa ei ole mahdollista valita lapselleen koltansaamenkielistä äidinkielistä varhaiskasvatusta tai koltansaamea ei tarjota kouluun mentäessä äidinkielenä tai vieraana kielenä, ei kunta toiminnassaan edistä saamen kielen käyttämistä, eikä myöskään täytä perusopetuslain (628/1998) 10 §:n ja varhaiskasvatuslain (540/2018) 8 §:n saamen kielilain mukaisia velvoitteita opetuksen tai varhaiskasvatuksen kielestä.

Kaksikielinen, kielikylpyopetus ja kielirikasteinen opetus ovat lainsäädännön piiriin kuuluvia saamenkielisen opetuksen mahdollisuuksia, vaikka niitä ei ole perusopetuslakiin kirjattu. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin on kuitenkin kirjattu näitä koskevat kirjaukset. Kaksikielinen opetus, kielikylpyopetus ja kielirikasteinen opetus ovat vaihtoehtoja suomenkielisen ja saamenkielisen opetuksen väliltä. Kaksikielistä opetusta voi toteuttaa joko laajamittaisena varhaisena täydellisenä kielikylpynä, joka voi alkaa varhaisintaan kolmevuotiaana ja viimeistään esiopetuksessa, ja se kestää peruskoulun loppuun saakka tai muuna laajan kaksikielisenä opetuksena. Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä opetuksessa käytetään koulun opetuskielen lisäksi yhtä tai useampaa muuta kieltä. Laajamittaisella kaksikielisellä opetuksella tarkoitetaan opetusta, jossa vähintään 25 % perusopetuksen koko oppimäärän opetuksesta järjestetään kohdekielellä. Osuus lasketaan koko tuntimäärästä niillä vuosiluokilla, joilla laajamittaista kaksikielistä opetusta toteutetaan. Laajamittainen kaksikielinen opetus voi alkaa jo esiopetuksessa ja kestää koko perusopetuksen ajan tai vain osan siitä. Kielirikasteinen opetus on suppeampaa kaksikielistä opetusta. Kielirikasteisella opetuksella tarkoitetaan opetusta, jossa alle 25 % oppiaineiden sisällöstä opetetaan muulla kuin koulun opetuskielellä. Osuus lasketaan koko tuntimäärästä niillä vuosiluokilla, joilla kielirikasteista opetusta toteutetaan. Kielirikasteista opetusta voi olla jo esiopetuksessa, ja se voi kestää koko perusopetuksen ajan tai vain osan siitä. Perusopetuksen opetussuunnitelman 2014 (92) mukaan kielirikasteisen opetuksen tavoitteet eri oppiaineiden opetuksen ja oppimistulosten osalta ovat perusopetuksen päättyessä samat kuin sellaisessa perusopetuksessa, joka ei ole kielirikasteista. Kielirikasteinen opetus kannustaa ja aktivoi oppilaita kohdekielen käyttöön varsinaisten kielen tuntien lisäksi, ja kielelliset tavoitteet suhteutetaan kielirikasteisen opetuksen määrään. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014: 91–92.) Saamelaisten kotiseutualueen kunnat voivat saada valtionavustusta valtioneuvoston asetuksen (1769/2009) mukaisesti saamenkielisen opetuksen järjestämiseen myös kaksikielisessä opetuksessa. Hankkeessa saatiin hyviä kokemuksia yhteisopettajuudesta koltansaamen kielen ja koltansaamenkielisillä tunneilla sekä joitain kokemuksia saamenkielisestä kumppanuusopettajuudesta suomenkielisillä tunneilla, ja näitä kokeiluja voitaisiin jatkaa suomenkielisillä oppitunneilla kaksikielisenä opetuksena, mikäli saamenkielistä opetusta ei ole saatavilla.



Yksi haaste yhteisopettajuuden toteuttamisessa oli, että kumppanuusopettajilla ei ollut kouluissa virallista statusta, sillä he eivät olleet työsuhteessa kuntaan. Monen käytännön asian helpottamiseksi olisikin järkevämpää, että tulevaisuudessa kumppanuusopettajat toimisivat työsuhteessa kuntaan.

Toinen keskeinen haaste kumppanuusopettajuudelle oli se, etteivät kumppanuusopettajat olleet tiivis osa kouluyhteisöä tai koulun jokapäiväistä toimintaa. Kumppanuusopettajat pääasiassa osallistuivat ennakkoon sovituille oppitunneille, mutta eivät olleet osa muuta koulun toimintaa. Irrallisuus koulun muusta toiminnasta oli haaste esimerkiksi siitä näkökulmasta, että koulun käytännöt, toimintatavat ja säännöt eivät olleet kumppanuusopettajille kovin tuttuja, eikä oppilaantuntemus niin vahvaa kuin olisi suotavaa. Tästä näkökulmasta esimerkiksi luokanhallinta, konfliktitilanteet ja tapahtumien järjestäminen toivat omat haasteensa, eivätkä kumppanuusopettajat yleensä osallistuneetkaan konfliktitilanteiden ratkontaan tai ottaneet vastuuta luokanhallinnasta. Oppilaiden näkökulmasta saattoi myös olla epäselvää, minkä on kumppanuusopettajan rooli ja missä asemassa kumppanuusopettaja on suhteessa oppilaisiin ja koulun muihin opettajiin. Kumppanuusopettajuuden kehittämiseksi kumppanuusopettajien tulisi olla tiiviimpi osa koulun toimintaa sekä kumppanuusopettajuuden tuttu konsepti koko koulun henkilöstölle, oppilaille sekä vanhemmille.

Oppimateriaalityön tavoitteet saavutettiin hankkeessa suhteellisen hyvin, vaikkei oheislukemiston vuosiluokkasuosituksista saatu aikaiseksi eikä aikaisempien koltansaamen opettajien materiaaleja ajantasaistettua tai arkistoitua. Äidinkielen ja kirjallisuuden oppimateriaalin osalta oli haasteita siinä, että opetussuunnitelman perusteiden tavoitteissa ja sisällöissä oli asioita, joista ei koltansaamen kielen ja kirjallisuuden osalta löydy vielä tutkittua tai kirjallista tietoa, jolloin kumppanuusopettaja käytti paljon aikaa taustatyön tekemiseen. Myös saamen kielten didaktiikka on aivan alkutekijöissään, joka toi omia haasteitaan sille, miten materiaalit rakennetaan ja miten oppitunteja voitaisiin toteuttaa. Tämän osalta esiin nousi myös se, että opettajat olisivat toivoneet enemmän ideoita sen suhteen, miten jonkin asian voi opettaa tai miten opetusta kokonaisuudessaan toteuttaa. Opettajilla oli toisinaan tarve valmiille tuntisuunnitelmille, etenkin silloin, jos kumppanuusopettaja tuotti materiaalin. Tätä pyrittiin toteuttamaan 6. luokan äidinkielen ja kirjallisuuden materiaalien osalta lukuvuonna 2021–2022, mutta tuntisuunnittelu materiaalien ympärille oli aikaa vievää. Tulevaisuudessa olisikin tarpeen, että tuotettaville materiaaleille tehtäisiin myös opettajan oppaat, kuten useimmille suomenkielisille oppimateriaaleille on.

Kaikissa oppiaineissa on myös suuri tarve oikeanlaiselle terminologialle, ja kielityön ollessa katkolla Saamen kielikaltiossa, ei terminologiatyö hankkeessa edistynyt odotetulla tavalla. Koska oppimateriaalityötä varten joutui joka tapauksessa tekemään paljon taustatutkimustyötä, pystyi myös terminologiatyötä tekemään samalla jossain määrin, kun käsitteiden ja termien taustat tulivat tutuiksi



## Ķiõllpie'zzest škoo'le – koltasaamelaisten lasten omakielinen koulupolku -hanke / Kolttakulttuurisäätiö 2023 Sää'mkulttuurfondd

taustatyön yhteydessä. Terminologiatyö on kuitenkin haastavaa, ja termien käyttöönotto vaatisi laajemman kieliyhteisön hyväksynnän. Hankkeen aikana tehtyjen oppimateriaalien kautta terminologiaa päästiin kuitenkin testaamaan koulumaailmassa.

Hankkeessa oli kunnianhimoisena tavoitteena järjestää sekä opettajien kehittämispäivät että oppilaiden teemapäivät vähintään kerran lukukaudessa. Ottaen huomioon kuitenkin sekä hankkeen henkilöstöresurssit että taloudelliset resurssit, tämä tuntui mahdottomalta. Hankkeessa onnistuttiin järjestämään opettajille yksi kehittämispäivä, joka oli antoisa kokemus. Opettajat ja oppimateriaalityöntekijät kohtaavat työssä haasteita, jotka koskevat nimenomaisesti saamen kielen ja saamenkielistä opetusta, ja näistä on hyvä päästä keskustelemaan ja hakemaan ratkaisuja yhdessä. Oli myös selvää, että on tarvetta spesifeille koulutuksille, jotka koskevat saamen kielen ja saamenkielistä opetusta. Yksi keskeinen koulutustarve on esimerkiksi koltansaamen kielellä lukemaan ja kirjoittamaan oppiminen ja opettaminen, joista sekä opettajat että oppimateriaalityöntekijät tarvitsevat lisää tietoa ja koulutusta.

Oppilaiden teemapäiviä hankkeessa järjestettiin kaksi, molemmat lukuvuoden päätteeksi keväällä. Tämän laajuudessa hankkeessa kaksi teemapäivää tuntui riittävältä, mutta oppilaiden ja mahdollisten teemojen näkökulmasta olisi hyvä, jos tällaisia voitaisiin järjestää yksi syyslukukaudella ja yksi kevätlukukaudella. Näin oppilaiden tapaamisten välillä ei olisi niin suurta katkoa, ja voitaisiin käsitellä esimerkiksi kyseiseen vuodenaikaan liittyviä teemoja (vuodenaikaan liittyvät työt, käsityöt, kalastus, poronhoito, sanasto). Yksittäiset koltasaamelaiset oppilaat voivat koulunsa vähemmistönä tuntea itsensä ulkopuoliksi ja oman kielensä ja kulttuurinsa normaalista poikkeavaksi, jonka vuoksi on oppilaiden identiteetin ja motivaation kannalta tärkeää, että he pääsevät tapaamaan myös muita koltasaamelaisia lapsia ja nuoria, jotka myös opiskelevat kieltä ja mitä todennäköisimmin ovat koulussaan vähemmistö.

Koltansaamen kielen ja kulttuurin näkyvyys ja kuuluvuus on Inarin kunnan kouluissa heikkoa. Jotta kieli ja kulttuuri nähtäisiin normaalina osana koulun ja yhteisön arkea, tulisi niiden näkyä arjessa myös muualla kuin koltansaamen luokassa. Tätä voitaisiin kaikissa kouluissa edistää esimerkiksi sillä, että kouluissa olisi nähtävillä koltasaamelaista taidetta ja käsityötä, kieli näkyisi esimerkiksi koulun kylteissä ja opasteissa tai koulun esineistöissä on koltansaamenkieliset laput, oppilaiden tuotoksia olisi laajalti koulussa näkyvillä, musiikin tunneilla olisi myös saamenkielistä musiikkia, saamelaiset käsityöt olisivat osana käsityön opetusta ja myös saamelaisten historiaa käsiteltäisiin historian tunneilla. Myös muut opettajat voisivat opetella joitain perusfraaseja koltansaameksi, kuten *tue'lääst* (huomenta), *tiõrvvsa* (ole hyvä, terveydeksi), *põõzz kiõđiđ* (pese kädet), *spä'sseb* (kiitos), *mõõnnâd tiõrvân* (näkemiin, menkää terveenä), *pue'tted tiõrvân* (tervetuloa) ja *tiõrv* (hei, terve).



## Kõõllpe'zzest škoou'le – koltasaamelaisten lasten omakielinen koulupolku -hanke / Kolttakulttuurisäätiö 2023 Sää'mkulttuurifondd

Tällaiset pienetkin asiat tukevat lapsen tai nuoren koltansaamen kielitaitoa ja luovat positiivista asennetta kieltä kohtaan.

Läksykerhot eivät hankkeessa tuottaneet juurikaan tuloksia. Toteutusta olisi voitu parantaa esimerkiksi sillä, että läksykerhoja varten olisi lähtökohtaisesti luotu pidemmän aikavälin suunnitelma, sitä olisi markkinoitu laajemmin ja sen tarkoitusta olisi tuotu enemmän esiin. Hankkeen viestintä ei kokonaisuudessakaan ollut hankkeen vahvuus, ja sitä olisi tullut alusta alkaen rakentaa ja kehittää eri tavalla. Tulevaisuutta ajatellen tämänkaltaisia hankkeita varten olisi hyvä laatia viestintäsuunnitelma ja antaa hanketyöntekijöille ohjausta ja koulutusta sen toteuttamiseen. Myös läksykerhojen markkinointi olisi voinut olla osa viestintäsuunnitelmaa.

Hankkeen aikana ainakin tietoisuus saamelaisten kielellisistä oikeuksista on lisääntynyt ja paikoin myös viranomaiset ovat toiminnassaan pyrkineet niitä edistämään. Ei voida suoraan sanoa, mikä on vaikuttanut positiiviseen kehitykseen kielellisten oikeuksien osalta, mutta kenties se on ollut monen tekijän summa.



## 8 Toimenpide-ehdotukset

Tässä luvussa esitetään toimenpide-ehdotuksia, joilla voidaan edistää koltansaamenkielistä varhaiskasvatusta ja koulupolkuja. Toimenpide-ehdotukset perustuvat hankkeen aikana saatuihin kokemuksiin ja opetus- ja kulttuuriministeriön saamen kielten ja saamenkielisen opetuksen kehittämistyöryhmän selvityksiin vuodelta 2020. Toimenpide-ehdotukset on jaettu eri osa-alueisiin: opetus ja varhaiskasvatus, oppimateriaalit sekä perheet ja oppilaiden väliset yhteydet.

### **Toimenpide-ehdotukset koskien perusopetusta ja varhaiskasvatusta sekä varhaiskasvatuksen ja opetuksen henkilöstöä:**

#### **1. Jatketaan kumppanuusopettajatoimintaa suomenkielisessä opetuksessa koltansaamenkielisen kumppanuusopettajan kanssa.**

Hankkeen aikana ei saatu paljoa tuloksia suomenkielisen opettajan ja saamenkielisen kumppanuusopettajan yhteisopetuksesta, mutta vähäiset kokemukset olivat positiivisia ja kumppanuusopettajuus toimi hyvin saamenkielisessä opetuksessa. Nykyisessä koltansaamenkielisen opetushenkilöstö- ja oppimateriaalitalanteessa ei ole mahdollista järjestää opetusta täysin koltansaameksi kaikissa oppiaineissa, mutta opetusta voitaisiin toteuttaa esimerkiksi kielirikasteisena opetuksena suomenkielisessä opetuksessa. Virassa toimivilla koltansaamen kielellä opettavilla opettajilla eivät välttämättä riitä opetusvelvoitteen mukaiset tunnit osallistua kielirikasteiseen opetukseen, joten tällaisessa tilanteessa voitaisiin hyödyntää kumppanuusopettajuutta niin, että kunta palkkaisi tätä tehtävää varten koltansaamenkielisen kumppanuusopettajan. Sen sijaan, että palkkauksesta vastaisi ulkopuolinen taho, kuten hanke, on esimerkiksi vastuukysymysten kannalta järkevämpää ja helpompaa, että kumppanuusopettaja olisi työsuhhteessa kuntaan.

#### **2. Jatketaan kielikummitoimintaa Ivalon koulussa ja laajennetaan sitä myös Sevettijärven ja Inarin koulujen koltansaamen opetukseen.**

Kielikummitoiminnalla oli erittäin hyviä tuloksia ja se oli käytännöllisesti katsoen myös suhteellisen helppo järjestää. Kielikummi ei toimi oppitunneilla vastuupettajana, vaan tietynlaisena apuopettajana, joka voi leikittää oppilaita, lukea oppilaille ja oppilaiden kanssa ja



niin edelleen. Kielikummillä maksetaan palkkiota tuntimäärän mukaan esimerkiksi opettajan tuntipalkan mukaisesti, ja kielikummi osallistuisi oppitunnille kerran viikossa tai kerran kahdessa viikossa. Kielikummeja voi koulussa tai opetusryhmässä olla myös useita, mutta keskeistä on, että kielikummillä on vahva suullinen kielitaito. Kielikummi vahvistaa oppilaiden ja opettajan suullista ilmaisua, antaa kielellistä mallia sekä laajentaa oppilaiden ja opettajan kieliareenaa.

### **3. Järjestetään kehittämispäiviä vähintään kerran lukuvuodessa.**

Opettajat kokivat oman ammatillisen osaamisensa ja verkostoitumisen kannalta kehittämispäivän tärkeäksi. Hanke järjesti yhden opettajien, opettajiksi aikovien ja oppimateriaalityöntekijöiden kehittämispäivän, joka oli opettajille voimaannuttava, mutta toi myös uusia ajatuksia opetukseen. Virkistäväksi koettiin, että kehittämispäivässä oli mukana myös oppimateriaalityöntekijöitä. Opettajien näkemyksen mukaan on tärkeää, että myös tulevaisuudessa olisi spesifejä kehittämispäiviä, jotka vastaavat saamen kielen ja saamenkielisen opetuksen tarpeisiin. Kehittämispäiviä voitaisiin järjestää yhdessä oppimateriaalityöntekijöiden sekä muiden saamen kieliryhmien opettajien kanssa, mutta myös erityisesti koltansaamen kielellä opettaville opettajille suunnatut kokonaisuudet ja koulutuspäivät nähdään tärkeiksi, jottei painotus siirry valtakielen kokemuksiin ja tarpeisiin. Kehittämispäivien kohderyhmät voidaan jakaa esimerkiksi neljään ryhmään: *1. koltansaamen kielen ja koltansaamenkieliset opettajat ja opettajiksi aikovat 2. oppimateriaalityöntekijät 3. koltansaamen kielen ja koltansaamenkieliset opettajat, opettajiksi aikovat ja oppimateriaalityöntekijät ja 4. kaikki saamen kielen ja saamenkieliset opettajat ja opettajiksi aikovat.*

Kehittämispäiviä voisi olla lukuvuodessa 1–3 virkaehtosopimusten mukaisten koulutusten lisäksi. Myös Arola (2020) on selvityksessään suosittanut, että työssä jo oleville ammattilaisille järjestetään säännöllisiä saamenkielisen varhaiskasvatuksen ja opetuksen erityiskysymyksiin paneutuvia koulutuksia ja yhteisiä tapaamis- ja keskustelumahdollisuuksia (ks. Arola 2020: 43–44). Kehittämispäiviä voisi järjestää yhteistyössä esimerkiksi Inarin kunta, Saamelaiskäräjät, Oulun yliopisto ja Oulun yliopiston Giellagas-instituutti, Saamelaisalueen koulutuskeskus, Lapin Yliopisto ja saamelainen korkeakoulu Sámi Allaskuvla Koutokeinossa.

### **4. Inarin kunta aloittaa koulujen kielistrategiatyön**

Kouluja ja koulun henkilöstöä tulisi sitouttaa paremmin edistämään ja tukemaan monikielisiä saamenkielisiä oppilaita. Usein oppilaan saamen kielen ja saamenkielisyyden tukeminen on saamen kielen opettajan harteilla, ja muu henkilöstö edistää ja tukee saamen kieltä oman halukkuutensa ja aktiivisuutensa mukaan. Jotta lapsen saamen kieltä voitaisiin tukea tehokkaasti



## Ķiöllpie'zzest škou'le – koltasaamelaisten lasten omakielinen koulupolku -hanke / Kolttakulttuurisäätiö 2023 Sää'mkulttuurifondd

ja tavoitteellisesti, tulisi toimintaan osallistua myös muun henkilöstön kuin koltansaamen opettajan. Muiden aktiivisuus tämän tavoitteen saavuttamisessa luo myös positiivista asennetta ja asennoitumista kieltä ja kulttuuria kohtaan. Henkilöstön vaihtuvuus kouluissa voi olla suurta, joten virallinen asiakirja, joka sitouttaisi koulun muun henkilöstön monikielisyyden tukemiseen, olisi siinäkin mielessä tarpeellinen.

Vaasassa, jossa on useita kaksikielisiä kouluja, on joissain käytössä didaktinen suunnitelma kaksikielisen opetuksen toteuttamiseen. Esimerkiksi Vaasan kristillisen koulun kielisuihkutoimintaa varten on laadittu didaktinen suunnitelma, jonka tavoitteena on herättää positiivinen kiinnostus ja asenne ruotsin kieltä kohtaan, kehittää yleistä kielitietoisuutta lasten ikätaso huomioiden (kaksi- ja monikielisyyden tukeminen ja normalisoiminen, tutustuminen eri kieliin ja kulttuureihin), kehittää ja kartuttaa ruotsinkielistä sanavarastoa (sanat ja fraasit, lasten ikätaso huomioiden), sekä tukea yksinkertaisten ja arkisten ruotsinkielisten fraasien ymmärtämistä ja niiden käyttämistä erityisesti suullisessa viestinnässä. Didaktisen suunnitelman toimialue on määritelty niin, että kielisuihkutoiminta toteutetaan osana koulun paikallista opetussuunnitelmaa/lukuvuosisuunnitelmaa, ja toiminnan on tarkoitus olla luonnollinen osa koulun arkea. Didaktinen suunnitelma pitää sisällään kielelliset tavoitteet, opettajan strategiat, toteutustavat (esim. toistuva toiminta, jossa voidaan käyttää ruotsin kieltä ja teematyöskentely, jossa voidaan käyttää ruotsin kieltä), menettelytavat, materiaalivinkit, kodin roolin ja kielirikasteisen opetuksen määrittelyn. Inarin kunnan koulujen didaktiset suunnitelmat voisi rakentaa samalla periaatteella kuin edellä mainitun didaktisen suunnitelman.

Didaktisten suunnitelmien laatimista voitaisiin toteuttaa kielistrategiatyön tyyppisesti koulujen kielistrategiatyönä. Koulujen kielistrategia olisi Inarin kunnan alainen projektityö, joka olisi jatkoa kunnan kielistrategiatyölle. Inarin kunnan koulut ovat eri kokoisia kouluja, joissa on omat toimintatapansa ja -mallinsa sekä eri saamen kieliä, jonka vuoksi eri kouluja varten tarvitaan omat didaktiset suunnitelmansa, jotka voisivat kuulua esimerkiksi koulukohtaisen opetussuunnitelmaan. Tehtävä koulujen kielistrategiatyö toimisi didaktisten suunnitelmien pohjana.

### **5. Perustetaan työryhmä opetussuunnitelman edistämiseksi**

Valtakunnallinen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2014) on monin paikoin puutteellinen niin saamelaistiedon kuin saamelaiskulttuurin ja saamen kielten erityispiirteiden huomioon ottamisessa. Opetussuunnitelman perusteet on rakennettu valtaväestön näkökulmasta ja on sisällöllisesti ja tavoitteellisesti niin laaja, että ajallisesti katsoen paikallista





## Ķiõllpie'zzest škoo'le – kolttsaamelaisten lasten omakielinen koulupolku -hanke / Kolttakulttuurisäätiö 2023 Sää'mkultuurifondd

opetussuunnitelmaa, jossa saamelaiskulttuurin ja kielten tarpeet ovat mahdollisesti huomioitu, on hankalaa toteuttaa käytännössä. Esimerkiksi saamen kieltä äidinkielenä ei voi opettaa samalla tavalla kuin suomen äidinkieltä ja kirjallisuutta, sillä saamen kielten tilanne ottaen huomioon myös oppimateriaalien puutteen, on täysin erilainen verrattuna suomen kieleen. Miettusen selvityksestä opetus- ja kulttuuriministeriölle (2020) käy myös ilmi, että saamelaistieto suomen- ja ruotsinkielisissä oppikirjoissa on erittäin puutteellista ja että eri oppiaineissa toistuu saamelaistiedon painottuminen nyky-yhteiskunnan sijaan menneisyyteen, stereotyyppisiä toistavat kuvitukset ja saamen kielten ja kulttuurien pelkistäminen yhdeksi kieleksi ja kulttuuriksi. Saamelaistietoa ei oppimateriaaleissa kytketä osaksi Suomen historiaa ja nyky-yhteiskuntaa. Lisäksi saamelaistietoa käsiteltiin ei-saamelaisen oppilaan lukijapositiona käsin, jolloin saamelaisen suomen- tai ruotsinkielisessä opetuksessa olevan oppilaan tarpeet saada tietoa omasta kielestään ja kulttuuristaan jäävät huomiotta. Opetussuunnitelman edistämistyöllä voitaisiin vaikuttaa saamelaistiedon oikeellisuuteen, määrään, linkittymiseen osaksi Suomen historiaa ja nyky-yhteiskuntaa, lukijaposition muutokseen oppimateriaaleissa sekä siihen, että saamen kielten tilanne ja saamelaiskulttuuri huomioitaisiin kokonaisuudessaan opetussuunnitelman perusteissa paremmin.

Työryhmässä olisi mukana ainakin Opetushallituksen edustajia, Saamelaiskäräjien edustajia ja asiantuntijoita, Kolttien Kyläkokouksen edustajia sekä saamen kielen ja saamenkielisen opetuksen opettajia, koulutusalan asiantuntijoita ja saamen kielen ja kulttuurin tutkijoita ja asiantuntijoita.

### **6. Toimenpanaan Arolan (2020) selvityksessä *saamenkielisen opetus- ja varhaiskasvatushenkilöstön saatavuudesta ja koulutuspoluista* annetut suositukset, erityisesti kohdat:**

1. Koltansaamen kieli tarvitsee pikaisesti varhaiskasvatuksen opettajia (2), lastenhoitajia (2–3), luokanopettajia (2–3) sekä aineenopettajia (1–2), jotta alkanut revitalisaatio saa tukea varhaiskasvatuksessa ja opetuksessa, ja varhaiskasvatus- ja koulupolku saadaan tätä varten rakennettua. Kyseessä on niin pieni joukko, että täysin rahoitettu täsmäkoulutus on mahdollinen. Kokemusta vastaavasta hankkeesta on saatu inarinsaamen täydennyskoulutusohjelmasta 2009–2010. Koltansaamen erityiset tarpeet on nostettu esille myös toimenpideohjelmassa saamen kielten elvyttämiseksi.



2.–8., joissa sovitaan vastuista saamenkielisen henkilöstön kouluttamisessa ja toiminnan kehittämisessä varhaiskasvatuksessa ja opetuksessa.

9. Laaditaan saamenkielisten opettajien ja varhaiskasvattajien kouluttamiseksi ja täydennyskouluttamiseksi ohjelma, jossa opinnot toistuvat 2–5 vuoden sykleissä. Ohjelma laaditaan yhdessä koulutuksen järjestäjien, kuntien ja Saamelaiskäräjien kanssa.

14.–15., joissa lisätään saamen kielten opiskelun mahdollisuuksia saamelaisten kotiseutualueella eri tasoisina opintoina (esim. perus-/alkeisopinnot, yliopisto-opinnot). ja etämahdollisuuksia hyödyntäen.

16. Suositetaan, että Lapin ja Oulun yliopistot kehittävät luokanopettajaopintoja monimuoto-opintoina ainakin pääosin saamelaisalueella.

18. Tarkastellaan, miten voidaan tarjota saamelaisten kotiseutualueella tai verkossa tapahtuvaa koulutusta aineenopettajan kelpoisuuden saavuttamiseksi. Jo luokan- tai aineenopettajana toimiville kehitetään verkko- ja monimuoto-opintoja perus- ja lukio-opetuksen oppiaineissa sekä erityisopetuksessa.

21. Suositetaan Oulun yliopistolle saamen kielen ja kirjallisuuden didaktiikan yliopistolehtorin viran perustamista, jotta saamelaisen pedagogiikan ja didaktiikan opintoja voidaan tarjota ja kehittää sekä alaa tutkia.

22. Suositetaan koulutuksen järjestäjiä varmistamaan, että saamenkielisten varhaiskasvatus- ja opetusalan opiskelijoiden peruskoulutussisältöihin kuuluu saamen kielen, monikielisyyden ja saamelaisen pedagogiikan ja didaktiikan opintoja sekä kenttäharjoittelua.

## **Toimenpide-ehdotukset koskien oppimateriaaleja:**

### **1. Lisätään koltansaamen materiaalien määrää mahdollisimman nopeasti**

Korpelan selvityksessä opetus- ja kulttuuriministeriölle (2020: 44) yhdenvertaisuus saamen kielten kesken on keskeinen painopiste saamenkielisissä oppimateriaaleissa. Koltansaamessa puuttuu oppimateriaali lähes kaikissa perusopetuksen oppiaineissa lukuun ottamatta viime vuosina ilmestyneitä vieraan kielen ja äidinkielen oppimateriaaleja alakouluun, eli koltansaamessa saamenkielisen materiaalin perustan rakentaminen on vielä aloittamatta. Laajan kielellisen perustan rakentaminen koltansaamessa edellyttää, että materiaalia on olemassa perusopetuksesta lukioon äidinkielessä ja saamessa vieraana kielenä erityisesti nyt, kun kielen



opiskelu yliopistossa on mahdollistunut myös pääaineena. Koltansaamen materiaalien lisääminen on lisäksi edellytys kielen elvytyksen ja kehityksen turvaamiselle. (Korpela 2020: 2; 44).

## **2. Tehostetaan koltansaamen oppimateriaalityötä**

Jotta oppimateriaalityö koltansaamen ja koltansaamenkieliseen opetukseen olisi tehokasta ja tarkoituksenmukaista, tulee oppimateriaalityötä priorisoida. Oppimateriaalitarpeita on viime vuosina Saamelaiskäräjien toimesta kartoitettu usein ja pyritty rakentamaan pidemmän aikavälin suunnitelmaa oppimateriaalituotannolle. Oppimateriaaleja tulee ensisijaisesti tuottaa tarpeeseen, eli niille vuosiluokille ja opetusryhmille, joilla on tällä hetkellä ja tulevina vuosina koltansaamenkielisiä oppilaita. Äidinkieli on niin oppimisen kohde kuin oppimisen väline, jonka vuoksi olisi ensiarvoisen tärkeää, että koltansaamessa olisi toimivat ja ajantasaiset oppimateriaalit kaikille perusopetuksen luokille.

## **3. Opettajan oppaat olemassa oleville ja tuleville oppimateriaaleille**

Opettajat kaipaavat työnsä tueksi opettajan oppaita jo olemassa oleville oppimateriaaleille, mutta myös tulevaisuudessa tehtäville oppimateriaaleille. Opettajan oppaiden avulla opettajat saavat ideoita siihen, miten toteuttaa opetusta ja oppitunteja sekä pääsevät kiinni tehtävien ja lukukappaleiden tarkoitukseen. Etenkin siinä tilanteessa, jossa opettajalla ei ole pedagogista pätevyyttä tai on vasta aloittanut opettajan työssä, ovat opettajan oppaat erittäin hyvä työväline.

## **4. Kohdistetaan oppimateriaali vastaamaan opetuksen ja oppilaiden tarpeita**

Koltansaamen oppilaiden kielitaidon taso ja kielellinen ympäristö ovat hyvin vaihtelevia, ja näin ollen materiaali, joka sopii yhdelle, ei välttämättä sovellu toiselle. Koltansaamen ja koltansaamenkielinen oppimateriaali tarvitsee paljon eriyttämistä, joka onnistuu parhaiten tiivistämällä oppimateriaalitekijöiden ja opettajien yhteistyötä. Opettajilla on selkein näkemys oppilaiden kielitaidosta, osaamisesta ja haasteista, jolloin yhteistyö opettajien ja oppimateriaalitekijöiden välillä olisi tärkeää, jotta tuotettu materiaali vastaisi mahdollisimman hyvin tarpeisiin ja kielen nykytilanteeseen.

## **5. Oppimateriaalityön koordinaatiota tehostetaan**

Koltansaamen opettajalta tuli palautetta siitä, ettei valmiin oppimateriaalin koordinointi ole riittävää, sillä tieto uudesta valmistuneesta materiaalista olisi hyvä saada mahdollisimman pian. Saamelaiskäräjät pyrkii tiedottamaan uudesta materiaalista omilla kanavillaan mahdollisimman pian ja kattavasti, mutta opettaja tarvitsi tiedon valmistuneesta tai valmistuvasta materiaalista heti kun mahdollista, sillä puute on lähes kaikista materiaaleista, ja puuttuvat materiaalit opettaja valmistaa pääasiassa itse. Yhtenä kehitysehdotuksena olikin, että Saamelaiskäräjillä olisi



oppimateriaalikoordinaattorin tehtävä, joka huolehtisi materiaaleista tiedottamisesta ja materiaalityöntehtävien kartoittamisesta.

## **6. Oppimateriaalityöntekijä akuuttiin oppimateriaalityöntekijä**

Koltansaamen opettajat tekevät edelleen ison osan materiaalista itse, ja jos opetusryhmiä on paljon, ei aika riitä kaiken materiaalin tekemiseen niin, että materiaali olisi aina laadukasta ja opetussuunnitelman mukaista. Opettajat tarvitsevat apua akuuttiin materiaalin tuottamiseen suoraan opetukseen, sillä vaikka opettajat saavat oppimateriaalityöntekijää, eivät he saa lisää aikaa työn tekemiseen siitä huolimatta, että ylityötunteja kertyisi runsaasti. Nykyisessä oppimateriaalityöntekijätilanteessa olisi tarpeen olla oppimateriaalityöntekijä akuuttiin oppimateriaalityöntekijätilanteeseen. Tämä täydentäisi myös toimenpide-ehdotusta 3. Osana oppimateriaalityöntekijän työtä voisi olla myös vuosiluokkasuosittelun laatiminen ja aikaisempien opettajien materiaalien ajantasastaaminen ja arkistointi. Akuuttiin oppimateriaalityöntekijän toimi voisi toimia Saamelaiskäräjien koulutus- ja oppimateriaalityöntekijän toimiston alla, mutta sitä varten tarvittaisiin erillisiä rahastoja.

## **Toimenpide-ehdotukset koskien perheitä ja oppilaita:**

### **1. Inarin kunta edistää aktiivisesti kielellisten oikeuksien toteutumista**

Inarin kunta korjaa varhaiskasvatuksen lomakkeet niin, että lapselle on mahdollista hakea äidinkielistä koltansaamenkielistä varhaiskasvatusta. Kunta pyrkii järjestämään saamen kielen ja saamenkielisen opetuksen perusopetuslain (628/1998) 10 §:n mukaisesti vähintään tarjoamalla koltansaamen kielen opetusta äidinkielenä kaikissa Inarin kunnan kouluissa sekä mahdollisuuksien mukaan järjestämällä kielirikasteista opetusta muissa perusopetuksen oppiaineissa. Pidemmän aikavälin tavoitteena opetusta pyritään järjestämään koltansaameksi mahdollisimman monessa oppiaineessa.

Saamen kielilaki (1086/2003) velvoittaa myös kouluja/kuntaa tiedottamaan saamen kielellä ja tarjoamaan lomakkeet ja niiden täyttöohjeet saamen kielellä, jonka lisäksi kyltit ja opasteet tulee olla saamen kielellä. Näitä velvoitteita sekä muita kielilain piiriin kuuluvia velvoitteita kunta voisi pyrkiä edistämään perustamalla saamen kielen kääntäjän toimen kaikille saamen kielille.

### **2. Inarin kunta ja koulut tiedottavat aktiivisesti saamen kielen ja saamenkieliseen opetukseen liittyvästä**

Tiedotus koskee esimerkiksi saamenkieliseen opetukseen ja esiopetukseen hakeutumista ja ilmoittautumista ja saamen kielten valinnaisaineiden valintaa. Perheiden ja varhaiskasvatyksiköiden tulee olla tietoisia esimerkiksi ilmoittautumisten aikatauluista sekä



oikeudesta saamenkieliseen varhaiskasvatukseen ja opetukseen. Vanhempien tulee itse olla aktiivisia, jotta lapsi pääsee saamenkieliseen opetukseen, mutta vanhempien tulee tietää, miten varhaisessa vaiheessa opetuksen järjestäjään tulee olla yhteydessä. Saamen kielilain (1086/2003) tavoitteena on lain 1 §:n mukaan, että saamelaisten kielelliset oikeudet toteutetaan ilman, että niihin tarvitsee erikseen vedota.

### **3. Inarin kunnan koulujen koltansaamen kielen oppilaille järjestetään yhteisiä tapaamisia**

Koltansaamen kielen oppilaat kaikissa Inarin kunnan kouluissa Sevettijärven koulua lukuun ottamatta vähemmistössä. Oppilaiden motivaation, identiteetin vahvistumisen ja yhteenkuuluvuuden kannalta olisi tärkeää, että koltansaamen oppilaat pääsisivät tapaamaan muita koltansaamen oppilaita. Tapaamiset voivat olla leirikouluja, teemapäiviä tai opintoretkiä, jotka ammentavat koltansaamelaisesta kulttuurista, perinteistä, historiasta tai koltansaamen kielestä. Kun opintoretkien, teemapäivien tai leirikoulujen oppilaat ovat kaikki koltansaamen oppilaita, päästään asioita tarkastelemaan, oppimaan ja pohtimaan paremmin *me*-positiosta, kun kyse on kaikkien yhteisestä historiasta, kielestä, kulttuurista, perinteestä ja nykypäivästä.

Yhteisistä tapaamisista voisivat vastata esimerkiksi Kolttien Kyläkokous ja Kolttakulttuurisäätiö, Inarin kunnan koulut ja sivistys- ja kulttuuritoimi, Saamelaiskäräjien saamelainen lasten kulttuurikeskus Mánnu sekä muut alueen kulttuuritoimijat, kuten Saamelaismuseum ja luontokeskus Siida, Saamelaismusiikkikeskus ja Skábma elokuvakeskus.

### **4. Koltasaamelaisten lasten vanhemmille järjestetään yhteisiä info- ja keskustelutilaisuuksia**

Monet koltasaamelaisten lasten vanhemmat painivat samojen haasteiden kanssa: lapsen monikielisyyden tukeminen, suomenkielinen ympäristö, varhaiskasvatus, koulu, ylisukupolviset traumat ja tavalliset arjen haasteet. Samalla tavoin he voivat kokea iloa samankaltaisista onnistumisista: lapsi saa koltansaamenkielistä äidinkielen opetusta, lapsi sai ensimmäisen kolttapukunsa, lapsi vastasi tai kysyi jotain saameksi, sai opiskelupaikan tai otti ensiaskeleen. Monet näistä haasteista ja ilonaiheista ovat sellaisia, joihin valtaväestön edustajat eivät välttämättä osaa samastua, ja vanhemmat tarvitsevat niin keskustelukumppania kuin toisinaan apuakin näiden asioiden kanssa. Kielipesästä kouluun -hankkeen infoillat olivat toimiva konsepti, jota tulisi jatkaa, ja sitä voi toteuttaa myös yhdessä muiden saamen kieliryhmien kanssa. Infoilloja voisivat toteuttaa yhteistyössä esimerkiksi Kolttakulttuurisäätiö, Saamelaiskäräjät. Saamelainen psykososiaalisen tuen yksikkö Uvjj sekä tulevaisuudessa koltansaamen kielikeskus.



## Lähdeluettelo

Arola, L. 2020. Selvitys saamenkielisen opetus- ja varhaiskasvatushenkilöstön saatavuudesta ja koulutuspoluista.

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:30: [\*Selvitys saamenkielisen opetus- ja varhaiskasvatushenkilöstön saatavuudesta ja koulutuspoluista\*](#)

Inarin kunnan saamenkielisen perusopetuksen opetussuunnitelma, 1.8.2016 Siv.ltk 15.6.2016/ § 34.

<https://www.inari.fi/media/tiedostot-2019/sivistystoimi-2019/hallinto/inarin-kunnan-saamenkielisen-perusopetuksen-opetussuunnitelma-taydennetty-siv.ltk.-15.11.2017-c2-a7-98-ja-15.5.2019-c2-a7-28-.pdf>

Kolttasaamelaiset-verkkosivusto:

Kieli: <https://www.kolttasaamelaiset.fi/kolttakulttuuri/kieli/>

Koltta-alue: <https://www.kolttasaamelaiset.fi/kolttakulttuuri/koltta-alue/>

Kolttakulttuurisäätiö, toiminta:

<https://www.kolttasaamelaiset.fi/kolttakulttuurisaatio/toiminta/>

Kolttasaamelaisten historia:

<https://www.kolttasaamelaiset.fi/kolttakulttuuri/kolttasaamelaisten-historia/>

Korpela, H. 2020. Saamenkielisten oppimateriaalien monet kasvot – Selvitys saamenkielisen oppimateriaalin tilanteesta ja tulevista tarpeista.

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:28: [\*Saamenkielisten oppimateriaalien monet kasvot – Selvitys saamenkielisen oppimateriaalin tilanteesta ja tulevista tarpeista\*](#)

Laki saamelaiskäräjistä 974/1995.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1995/19950974?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=laki%20saamelaisk%C3%A4r%C3%A4jist%C3%A4%20974>

Miettunen, T. 2020. Saamelaistietoa vai puuttuvaa tietoa saamelaisista? – Selvitys saamelaistiedosta peruskoulun suomen- ja ruotsinkielisissä oppimateriaaleissa.



Ķiöllpie'zzest škoo'le – kolttasaamelaisten lasten omakielinen koulupolku -hanke /  
Kolttakulttuurisäätiö 2023 Sää'mkulttuurifondd

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:29: [\*Saamelaistietoa vai puuttuvaa tietoa saamelaisista? – Selvitys saamelaistiedosta peruskoulun suomen- ja ruotsinkielisissä oppimateriaaleissa\*](#)

OAJ. Työelämäopas.

<https://www.oaj.fi/tyoelamaopas/tyoaika/kunnalliset-peruskoulut/> [Viitattu 21.6.2023]

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014.

[https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen\\_opetussuunnitelman\\_perusteet\\_2014.pdf](https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf)

Perusopetuslaki 628/1998.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1998/19980628?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perusopetuslaki>

Pulkkinen, J., Rytivaara, A. 2015. Yhteisopetuksen käsikirja.

<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/48450/Yhteisopetuksen%20k%C3%83%C2%A4sikirja.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Saamelaiskäräjät, Saamelaiskäräjien verkkosivut.

Kielipesä: <https://www.samediggi.fi/toiminta/saamen-kieli/kielipesa/vanhemmille/#kenelle-kielipesa-on-tarkoitettu>

Oppimateriaalit: <https://www.samediggi.fi/oppimateriaalit/> [Viitattu 15.6.2023]

Saamelaiset: <https://www.samediggi.fi/saamelaiset-info/> [Viitattu 7.6.2023]

Saamen kielilaki 1086/2003.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2003/20031086#Pidm45843168717248>

Suomen perustuslaki 731/1999.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1999/19990731?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=suomen%20perustuslaki>

Sámi Giellagáldu, Saamen kielikaltion verkkosivut. Tietoa saamen kielistä.

<http://www.giella.org/about-sami>



Kiõllpie'zzest škoou'le – kolttasaamelaisten lasten omakielinen koulupolku -hanke /  
Kolttakulttuurisäätiö 2023 Sää'mkulttuurifondd

UNESCO, The World Atlas of Languages.

<https://en.wal.unesco.org/world-atlas-languages> [Viitattu 7.6.2023]

Uvja, Saamelaisen psykososiaalisen tuen yksikön verkkosivut.

<https://uvja.fi/>

Vaasan kristillisen koulun kielisuihkutoiminta. Didaktinen suunnitelma.

[https://drive.google.com/file/d/1ZQ7\\_b0sKsqjveidQ7mWdD8C1fMw3aYgp/view](https://drive.google.com/file/d/1ZQ7_b0sKsqjveidQ7mWdD8C1fMw3aYgp/view)

Valtioneuvoston asetus saamenkieliseen ja saamen kielen opetukseen perusopetuksessa, lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa myönnettävän valtionavustuksen perusteista 1769/2009.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2009/20091769>

Varhaiskasvatustilaki 540/2018.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=varhaiskasvatustilaki>





## Liitteet

Liite 1: Kiõllpie'zzest škoou'le – koltasaamelaisten lasten omakielinen koulupolku -hankkeen työsuunnitelma

Liite 2: Hankkeen lisäselvitys

Liite 3: Resurssihenkilöt

Liite 4: Tiina Sanila-Aikion koostama tilasto koltansaamen kielen ja koltansaamenkielisestä oppimateriaalista ja oppilasmäärästä 2021

Liite 5: Yhteenveto kyselyistä kouluikäisten ja alle kouluikäisten lasten vanhemmille

Liite 6: Jeälas sää'mkiõll! -piirustuskilpailun säännöt

Liite 7: Raportti opettajien, opettajiksi aikovien ja oppimateriaalityöntekijöiden kehittämispäivästä 2022

Liite 8: Raportti info- ja keskustelutilaisuudesta lasten vanhemmille lapsen oikeudesta saamen kielen ja saamenkieliseen opetukseen saamelaisten kotiseutualueella 24.5.2021